

ÄLVSBORGS LÄNS MUSEIFÖRENING

FLOGET VÄSTRA TUNHEMS SOCKEN

BEVARINGSFÖRSLAG

Ncbh z Vänersborg

Regionmuseum Västra Götaland
Biblioteket, Vänersborg

INNEHÅLL

1 Inledning 1

2 Historik - betydelse och utveckling i floget 2

3 Miljökonsekvenser - befattning förhållanden 3

4 Bevaringsplaner - förslag till fortsatt arbete 4

5 Kulturmännens specialiseringsarbete 5

6 Syftet av byggnadsplanerna 6

7 Sammanfattning - redovisning av enkla åtgärder 7

Särtryck ur Topografiska kartan från Statens Lantmäteriverk.
Publiceringstillstånd nr 4078, Liber Kartor, Stockholm.
Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Statens Lant-
mäteriverk 1978-04-28.

Omslagsbild: Floget.

Vänersborg 1978.

INNEHÅLL

Inledning	1
Historik - bebyggelseutvecklingen i Floget	2
Miljökaraktärisering - befintliga förhållanden	6
Bevaringsprogram - förslag till fortsatt arbete	16
Kulturminnesvårdens specialförfattningar och byggnadslagstiftningen	18
Synpunkter på byggnadsvård	23
Bevaringsförslag - redovisning av enskilda objekt ..	29

"Kulturpolitiken skall garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs". Så lyder en av de tilltalande och för de flesta av oss väl också till inbörden självklara målformuleringar som kulturrådet lanserat och som riksdagen i allmän enighet godkänt.

Men det är tyvärr ännu på många håll långt mellan teori och praktik. Det visar inte minst den diskriminerande behandling som vår äldre bebyggelse idag tyvärr alltför ofta ständigt utsätts för trots inventeringar och byggnadsvårdsår.

Tyvärr tycks samhället ännu inte ha hunnit acceptera att även äldre byggnader har en rätt att leva vidare. Kortsiktiga och krassa ekonomiska hänsyn får alltjämt i skrämmande utsträckning bestämma en utveckling, som vi själva egentligen inte vill uppleva.

Vi befinner oss i en återvändsgränd och det gäller att snabbt hitta ut. Annars kan konsekvenserna bli katastrofala.

Det behövs bättre lagstiftning, bättre lånemöjligheter, bättre bidragsmöjligheter, bättre teknik, som i detta fall ofta är liktydigt med en viss återgång till gamla beprövade metoder och material, men framför allt behövs det en ny inställning. I motsats till de stora kulturfolken har vi förskonats från krigets förstörelse. Det är kanske orsaken till vår liknöjdhet. Låt oss dock hoppas att en ny anda är på väg.

Dessa riktlinjer är ett konkret försök att få ett av landets mest intressanta områden - Floget utmed Hunnebergs västsluttning - att överleva. Det vore glädjande om det kunde omsättas i praktisk handling.

Till sist; riktlinjerna får naturligtvis inte uppfattas som någon kritik mot Flogets invånare. Att vi fortfarande har detta märkliga område bevarat är ju deras förtjänst.

Vänersborg i juni 1978

Henrik Ahnlund

INLEDNING

1969 genomfördes en kulturhistorisk byggnadsinventering i dåvarande Västra Tunhems kommun, som omfattades av socknarna Västra Tunhem och Vänersnäs. Inventeringen resulterade i en kulturhistorisk utredning 1, i vilken bl.a. området kring Västra Tunhems kyrka utvaldes som en miljö av stort kulturhistoriskt värde. Även i den fysiska riksplaneringen har detta område rikt på fornlämningar och med en väl sammanhållen bebyggelsemiljö ansetts besitta sådana kvaliteter att det prioriterats som riksintresse. I området ligger Floget med sin karaktäristiska bebyggelse utmed Hunnebergs västsluttning.

De senaste årtiondenas snabba utveckling har ofta inneburit att äldre bebyggelsemiljöer under loppet av några få år förändrat karaktär eller helt försvunnit. Varje tidsepok har satt sin prägel på bebyggelsen. Den äldre byggnadstraditionen var rik på lokala särdrag, vilka speglade bl.a. traktens näringsfång, lokala seder etc. Det är en angelägen uppgift att söka bevara denna variationsrikedom och traktens byggnadstradition.

Under de år som förflutit sedan inventeringen genomfördes, har stora förändringar skett, vilka delvis påverkat områdets unika karaktär. Nya bostadshus har uppförts bland den äldre bebyggelsen, äldre hus har om- och tillbyggs.

Syftet med föreliggande arbete är att få till stånd ett konkret handlingsprogram för den långsiktiga behandlingen i bevaringsfrågor, ett s.k. bevaringsprogram.

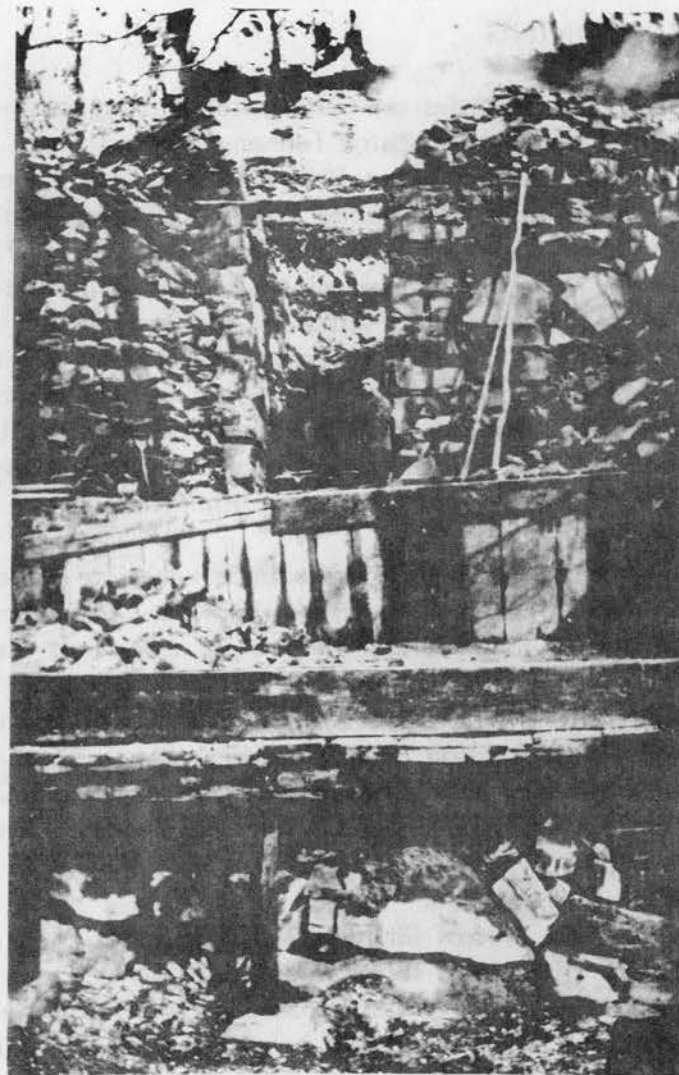
Bevaringsprogrammet utarbetas i samarbete mellan kommunens olika förvaltningar och de antikvariska myndigheterna. Nästa fas i detta arbete bör bestå i att upprätta en områdes- eller dispositionsplan över bebyggelsen i Floget med detaljerad beskrivning, baserad på bevaringsprogrammet. Om dispositionsplanen antages av kommunfullmäktige och fastställs av länsstyrelsen har man fått ett juridiskt dokument, som ger mycket stora möjligheter till ett meningsfullt bevarande av bebyggelsemiljön vid Floget.

Vänersborg i juni 1978.

Lena Andersson-Palmqvist
Peder Mellander

HISTORIK

I skifteshandlingarna över Hols by från laga skiftet 1833-35 står att läsa "Att den mark som ligger väster om nya kyrkovägen, skall vid skiftet såsom inrösningsjord betraktas, och åter den, som ligger öster om nämnda väg intill Kronoparken, kommer att därvid såsom en särskilt lägenhet betraktas, emedan den icke består av annat än stenröse och kalkbrott, däri Hemmanen redan bekommit var sin del, varföre densamma från denna delning uteslutes". Samfälligheten, som senare fick namnet "Floget" låg på den icke odlingsbara rasbranten. Området började bebyggas redan under 1700-talets andra hälft och byggnationen kan med all säkerhet sättas i samband med att man vid samma tid började bryta kalk i västslutningen av Hunneberg. Brytningen startade vid Nygårds egendom men kalkbrott öppnades efter hand också vid Hols by, Tunhems prästgård och söder därom. På 1777 års karta över bergen finns två skifferbrott utsatta vid Nygård och ett vid slutningen öster om Hols by. Säkerligen var det arbetarna vid dessa kalkbrott som uppförde sina stugor vid rasbranten och i anlutning till schakten. Kalkbrottsarbetarna var obesuttna d.v.s. de ägde inte någon jord och bostadshusen byggdes därför på ofri grund på Holböndernas och prästgårdens ägor. Antalet stugor vid berget ökades kraftigt vid mitten av 1800-talet. Det är svårt att få en klar bild av bebyggelseutvecklingen då Hols samfällighet öster om nya kyrkovägen oftast inte finns med på äldre bykartor. På 1834 års skifteskarta är tretton byggnader markerade väster

Kalkugn vid Hunneberg

om vägen. Tre byggnader låg vid vägkorsningen ned mot Hols gata och söder därom ned mot Alekleven och prästgårdsägorna låg tio stugor. På 1878-82 års Geologiska karta över norra delen av Elfsborgs län finns elva byggnader markerade söder om Hols gata. Längre norr ut på Nygårds ägor låg fyra byggnader tätt intill varandra, varav ett torp kallat "Bråten". På 1895 års karta över Väne Härad har husantalet vid Bråten utökats till sex, varav det södra benämns Enelidan. Även bebyggelsen vid Floget har förändrats och består av tjugonio stugor varav de flesta ligger öster om vägen.

Den bebyggelse som växte upp längs berget var mycket varierande till sin planlösning och där återfinns såväl enkel- och parstugor som dubbelhus.

Enkelstugan fick en ökad spridning i samband med hemmansklyvningen under senare delen av 1700-talet och blev under 1800-talet den vanligaste bostadstypen hos de breda lagren. Hustypen består i sin äldre form av ett rum med eldstad, förstuga och en kammar avdelad från förstugan. Ett välbevarat exempel på denna plantyp är Hols soldattorp som uppfördes vid berget på 1750-talet. Ett par av stugorna med den äldre rumsindelningen har en vidbyggd ved- eller redskapsbod vid ena kortsidan. De enkelstugor som uppfördes under 1800-talets senare del och början på 1900-talet är oftast av förkökstyp med tvådelad planlösning där köket utgör förrum till stugan.

Tre av bostadshusen i Floget är av parstugetyp med två rum på ömse sidor om en förstuga med ett avdelat kök. Hustypen var på 1600- och 1700-talen vanlig som mangårdsbyggnad på bondgårdar men bibehölls under 1800-talet endast på smågårdar, torp och arbetarbostäder. Ursprungligen var köksfunktionen förlagd till ena sidorummet men i Götaland var det vanligt att ett särskilt kök inrättades i förstupartiet s.k. Götisk köksplacering eller förstukök. En av parstugorna vid Floget är ursprungligen en enkelstuga men tillbyggdes på 1890-talet med ett rum. En mycket stor del av stugorna är dubbelhus med fyr- eller sexdelad plan, och överensstämmer i planlösningen med mangårdsbyggnaderna i Hols by.

Liksom enkelstugan är ett flertal av dubbelhusen av s.k. förstutyp. Ett par av dessa större bostadshus är uppflyttade till Floget från slätten den s.k. "lerjorden". Så gott som alla stugorna utefter berget hade tidigare en tillbyggd öppen förstukvist med två sittbänkar på var sida av dörren. Bostadshusen uppfördes mycket nära varandra och de många uthusen medförde att bebyggelsen förtätades ytterligare. Den branta slutningen innebar att husgrunderna delvis kom att bli mycket höga och ett par av stugorna som ligger väster om vägen har endast gavelnocken ovanför vägrenen.

Då stugorna uppfördes på ofri grund fick innehavarna betala arrende för marken. Det erlades fram till sekelskiftet oftast både i pengar och i dagsverken. Senare betalades arrendet uteslutande med kontanter.

Under 1800-talet arbetade säkerligen det stora flertalet av invånarna i Floget med kalkbrytningen. Arbetarna var antingen anställda av Nygård eller också arrenderade de schakt av Holbönderna och prästgården.

Brytningen och bränningen var omfattande, vilket icke minst mångfalden av "grottor" och rester av kalkugnar vittnar om. Vid 1870-talet uppgick årsproduktionen i Västra Tunhems socken till 10.000 tunnor - en siffra som några årtionden senare stigit till den icke föraktliga siffran 60.000 tunnor. Kalken användes i stor utsträckning som jordbrukskalk, en vara som var mycket åtråvärd. Men den utnyttjades även med stor framgång vid framställning av ett cementbruk, som tillverkades genom att blanda kalk och skiffermjöl. Detta cement kom till användning bl.a. vid slussverksbyggnaderna vid Brinkebergskulle, Trollhättan och Åkerström.

Vid sekelskiftet började dock brytningen att avtaga och åtskilliga av invånarna i Floget började arbeta vid Vargöns papperbruk.

Förutom arbetare vid kalkbrotten fanns även andra obesuttna representerade i Floget som smed, skraddare och skomakare, vilka bedrev en ambulerande verksamhet i trakten. Även mindre affärsrörelse igångsattes vid slutet av 1800-talet.

Befolkningsmässigt hade Floget sin storhetstid strax före sekelskiftet. Därefter kom antalet invånare att sjunka. Befolkningsminskningen var mycket betydande mellan

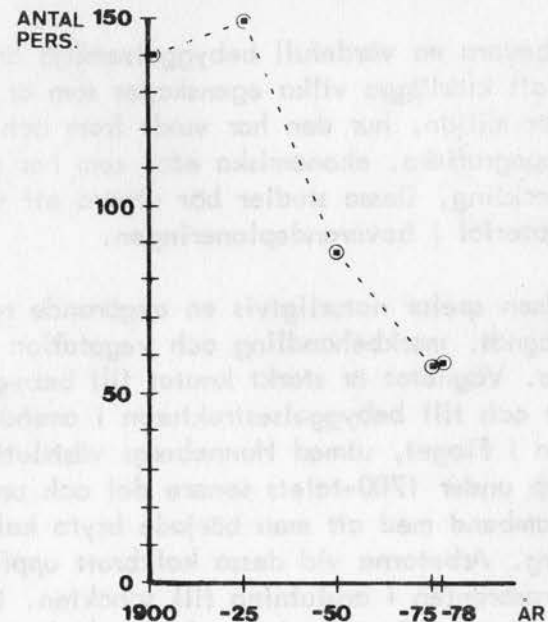
1925 och 1950 då antalet boende mellan Hols gata och Alekleven sjönk från 149 till 87. Särskilt minskade antalet yngre personer under 30 år, vilket berodde på avflyttning och sjunkande barnantal. Medelålders och äldre bodde dock i hög utsträckning kvar. Mor- och farföräldrar bodde hos sina barn till sin död. De som inte hade några anhöriga var hänvisade att flytta till fattighuset.

Den vidare utvecklingen fram till 1970-talet innebar en fortsatt befolkningsminskning och år 1975 var de bofastas antal nere i 57 personer. Då fanns endast 7 barn i Floget (mot 48, år 1900) och ungdomar i åldern 16 - 30 saknades helt. De äldre, över 60 år, blev en dominerande åldersgrupp. Många stugor har under denna tid blivit fritidshus. Då de gamla dog, behöll arvingarna, som avflyttat, husen för detta ändamål. Omkring en tredjedel av stugorna har fått en sådan funktion och står alltså tomma större delen av året. De senaste åren har dock en viss inflyttning av nya familjer ägt rum varav tre med barn. De har lockats av det vackra läget, den pittoreska miljön och det nära pendelavståndet till Trollhättan och Vänersborg. I de flesta fall har de ingen släktanknytning till platsen.

Utvecklingen under 1900-talet har inte bara haft stora konsekvenser för det sociala livet utan även för bebyggelsen utmed Flogvägen. Huvuddelen av stugorna friköptes med hjälp av ensittarlagen på 1920 - 50-talet. Köpen var i några fall komplicerade affärer

då upp till nio bönder ibland gjorde anspråk på tomtmarken, som ju var belägen i den gamla samfälligheten. Under 20 och 30-talen ombyggdes ett flertal av stugornas förstukvistar och försågs med större glasverandar och ett antal nya bostadshus med egnahemskaraktär uppfördes invid de äldre bostadshusen. Ett par av stugorna revs också ner då de stått öde en längre tid och därför förfallit. På 50 och 60-talen infördes nya fasadmaterier som eternit, mexitegel och masonit, nya takmaterial som plåt och betongtegel och nya fönstertyper utan spröjsar. En modern villa uppfördes vid slutet av 60-talet vid Aleklev, helt efter den nya tidens ideal och normer. Utvecklingen har inneburit att byggandet blivit allt mer standardiserat och att landsbygdens bostadshus inte längre skiljer sig från städernas villor. Under 1970-talet har ombyggnadstakten ökat i samband med att kraven har höjts på modernare köksutrustning och sanitära utrymmen. De nyinflyttade, som från städerna är vana vid betydligt större bostadsutrymmen, har också byggt till sina hus. Även miljön runt stugorna har fått mer villakarakter med plana gräsmattor, plattgångar och buskar. Av stugorna längs Flogvägen är idag endast ett mindre antal kvar i ursprungligt skick.

BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN 1900-1978

MILJÖKARAKTÄRISERING - BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN

För att bevara en värdefull bebyggelsemiljö är det väsentligt att klärlägga vilka egenskaper som är karaktäristiska för miljön, hur den har vuxit fram och vilka faktorer, topografiska, ekonomiska etc. som har påverkat dess utveckling. Dessa studier bör utgöra ett viktigt underlagsmaterial i bevarandeplaneringen.

Bebyggelsen spelar naturligtvis en avgörande roll, men också vägnät, markbehandling och vegetation är av stor betydelse. Vägnätet är starkt knutet till bebyggelsens uppkomst och till bebyggelsestrukturen i området. Bebyggelsen i Floget, utmed Hunnebergs västsluttning, växte upp under 1700-talets senare del och under 1800-talet i samband med att man började bryta kalk vid Hunneberg. Arbetarna vid dessa kalkbrott uppförde sina hus vid rasbranten i anslutning till schakten. De var obesuttna, d.v.s. de ägde ingen jord och de var därför hänvisade att uppföra sina stugor på Holböndernas samlighet och prästgårdens ägor.

Bebyggelsen bestod främst av enkelstugor och dubbelhus med fyrdelad plan. Under 1800-talet förtätades området genom nybyggnader och med ett par hus som flyttades upp från slätten väster om Hunneberg.

Under 1920- och 30-talen ombyggdes flertalet av de öppna förstukvistarna till större glasverandor och ett par hus av "egna-hems"-karaktär uppfördes bland den äldre

bebyggelsen. Under 1950- och 60-talen introducerades en rad nya fasadmaterial såsom eternitplattor och kalksandsten samt takbeklädnad av plåt och betongtegel. Även ett par moderna bostadshus uppfördes under denna tid. Under 1970-talet har ombyggnadstakten ökat i samband med att kraven på större utrymmen, sanitära utrymmen etc. har ökat.

Av de äldre husen utmed Flogvägen har idag endast ett fåtal kvar sin ursprungliga karaktär och bland dessa är en stor del endast bebodda sommartid.

De nya bostadshusen i Flogets södra del har delvis förändrat bebyggelsestrukturen i området. Från att ha varit en homogen bebyggelse vid seklets början har områdets karaktär i vissa delar splittrats genom nybebyggelse. Trots dessa inslag av modern bebyggelse, i vissa fall i kontrasterande skala och material, uppvisar området fortfarande en tämligen sammanhållen bebyggelsemiljö.

I nedanstående inventeringskartor redovisas befintliga förhållanden med avseende på bebyggelsens ålder, karaktär, funktion och fasadmaterial.

Inventeringskarta 1. Ålderskartan åskådliggör det stora antalet byggnader från tiden före sekelskiftet 1900, med en viss koncentration till Flogets norra delar. På 1777 års karta över Halle- och Hunneberg finns ett antal backstugor markerade vid rasbranten. Under 1800-talet förtätades bebyggelsen kraftigt och uppgick vid

slutet av århundradet till tjugonio stugor, varav de flesta låg öster om Flogvägen. Under 1920 - 30-talet samt 1960 - 70-talet har husantalet ökat ytterligare men i mer begränsad omfattning. Svårigheten att ur ålderskartan fastställa bebyggelsens karaktär har föranlett förtydligande i en karta över olika byggnadskategorier (se karta 2).

Inventeringskarta 2 visar bebyggelsens karaktär och utformning ur ett arkitekturhistoriskt perspektiv. Området visar en relativt jämn bebyggelseutveckling, med bebyggelse från 1700-talet och fram till 1900-talets första hälft. Ett par (4 st.) exempel på egna-hemsbebyggelse från 1920- och 30-talen finns företrädda i området. Under 1950-talet inleddes en ombyggnadsperiod, som framförallt innebar en rad nya fasadmateriäl. Under de senaste årtiondena har ofta helt nya krav ställts på bebyggelsen och ombyggnadstakten har ökat genom krav på större bostadsyta, sanitära utrymmen etc.

Inventeringskarta 3 ger en bild av byggnadernas funktion. Bostadshusen är av naturliga skäl dominerande i området. Antalet åretrunt bostäder har dock minskats kraftigt under de senaste årtiondena medan fritidsboendet har ökat och uppgår nu till omkring en tredjedel av bebyggelsen.

I området återfinns en Godtemplarloge samt en livsmedelsaffär. Den förra spelade en betydelsefull roll för det sociala livet långt fram på 1950-talet. Affär-

en är alltså av avgörande betydelse för den bofasta befolkningen utefter berget.

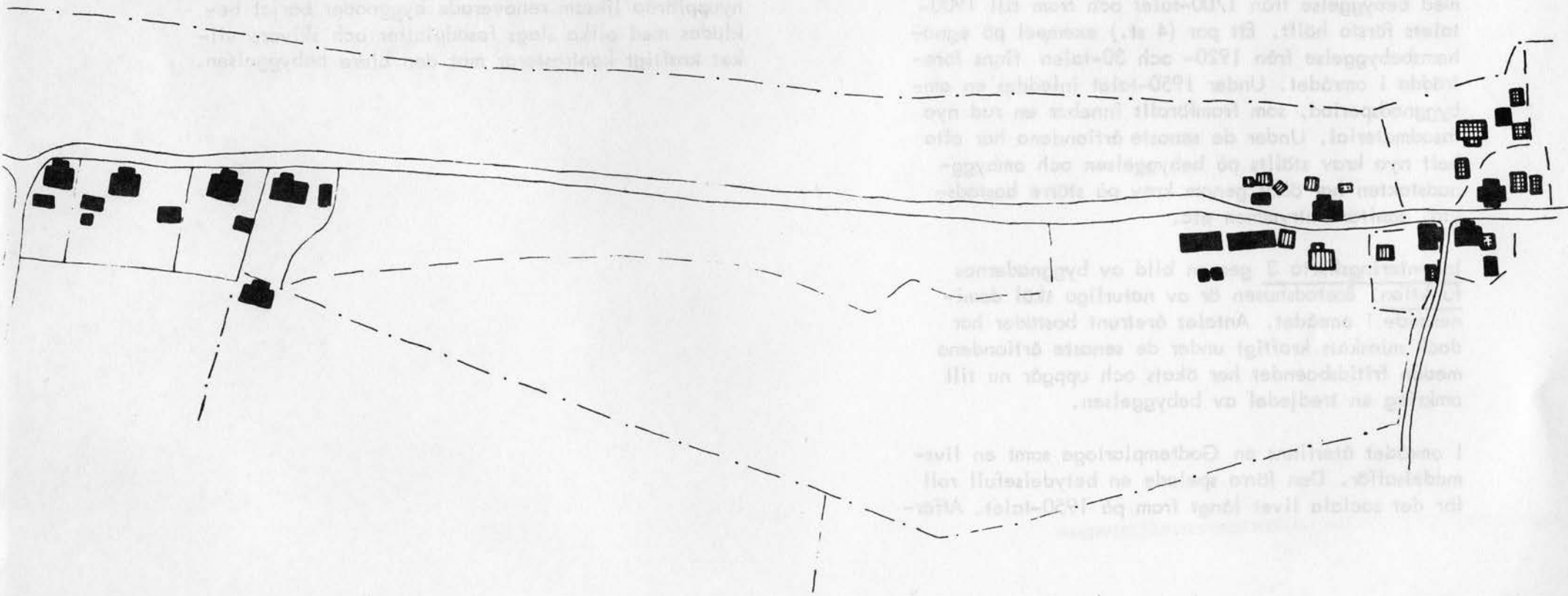
Inventeringskarta 4 redovisar byggnadernas fasadmateriäl. Av kartan framgår med tydlighet att träbebyggelsen dominerar. Fasadmateriälet utgörs i stor utsträckning av faluröd locklistpanel med vitmålade detaljer. Det är väsentligt att den äkta falufärgen bibehålles och inte ersätts med alkyd- eller akrylatfärger, som har helt andra egenskaper och därmed ger ett helt annat intryck. Under senare år har nyuppförda liksom renoverade byggnader börjat beklädas med olika slags fasadplattor och skivor, vilket kraftigt kontrasterar mot den äldre bebyggelsen.

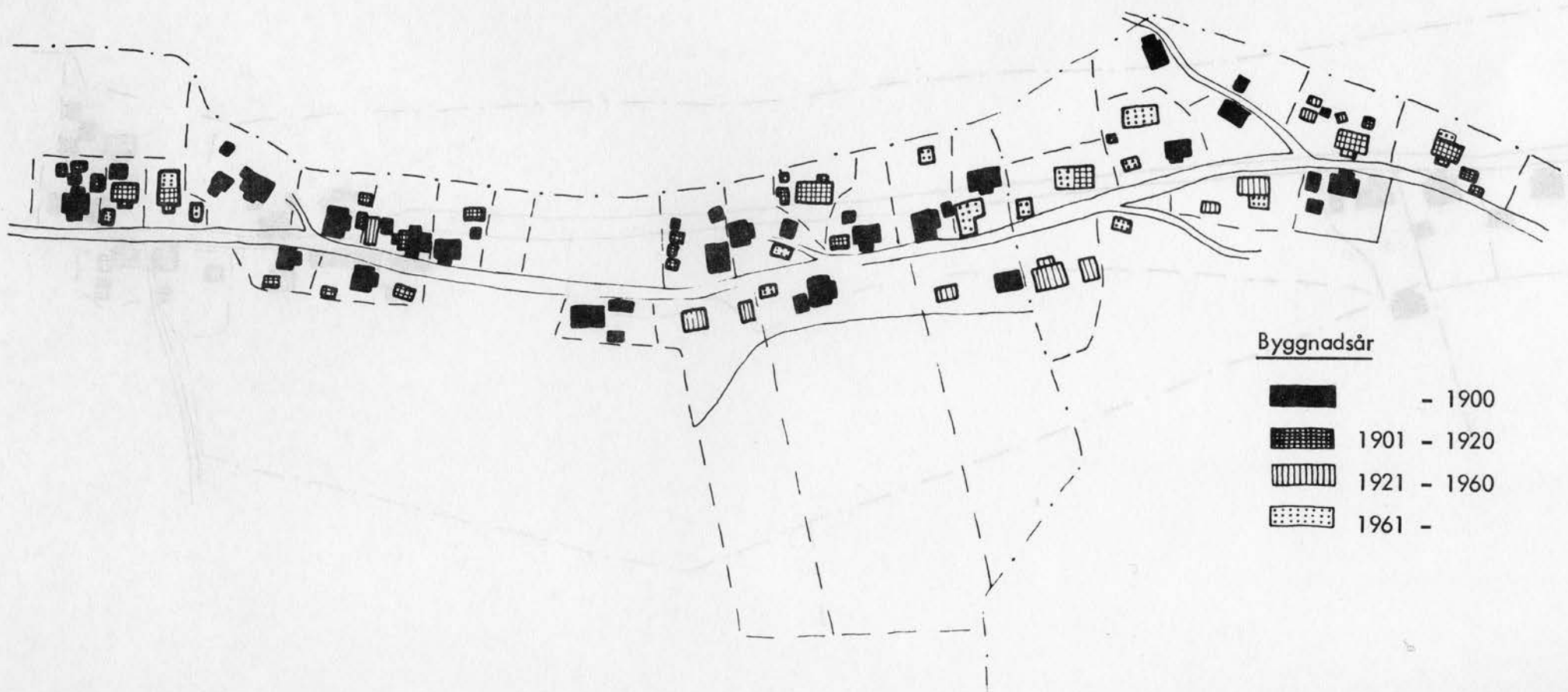
Inverticijoniz 4 redovisat bygnadsområde
 Av denna typen är byggnaderna i
 byggnadsområdet. Inverticijoniz typen i
 utveckling av invid lokaliteterna och vidsträckt
 detalj. Det är viktigt att den stora byggnads-
 detaljen och inte enbart med olika eller öv-
 riga, som har rätt märke omgärdar och här-
 med ett stort intryck. Under senare år har
 byggnadsområdena byggts ut och de
 klara med olika slags detaljer och byggnads-
 detaljer.

Inverticijoniz 3 visar byggnadsområde
 utveckling av ett utvecklingsområde i
 tätort vid en relativt liten byggnadsområde.
 med byggnadsområde från 1900-talet och fram till 1900-
 talets första hälft. En stor (4 st.) exempel på bygg-
 nadsbyggnadsområde från 1920- och 30-talen från för-
 staden i området. Under 1950-talet utvidgas en stor
 byggnadsområde, som omfattar invid en stor ny
 byggnadsområde. Under de senaste årtionden har ett
 stort område byggts ut med byggnadsområde och omgä-
 rdar.

Inverticijoniz 2 visar byggnadsområde
 utveckling av ett utvecklingsområde i
 tätort vid en relativt liten byggnadsområde.
 med byggnadsområde från 1900-talet och fram till 1900-
 talets första hälft. En stor (4 st.) exempel på bygg-
 nadsbyggnadsområde från 1920- och 30-talen från för-
 staden i området. Under 1950-talet utvidgas en stor
 byggnadsområde, som omfattar invid en stor ny
 byggnadsområde. Under de senaste årtionden har ett
 stort område byggts ut med byggnadsområde och omgä-
 rdar.

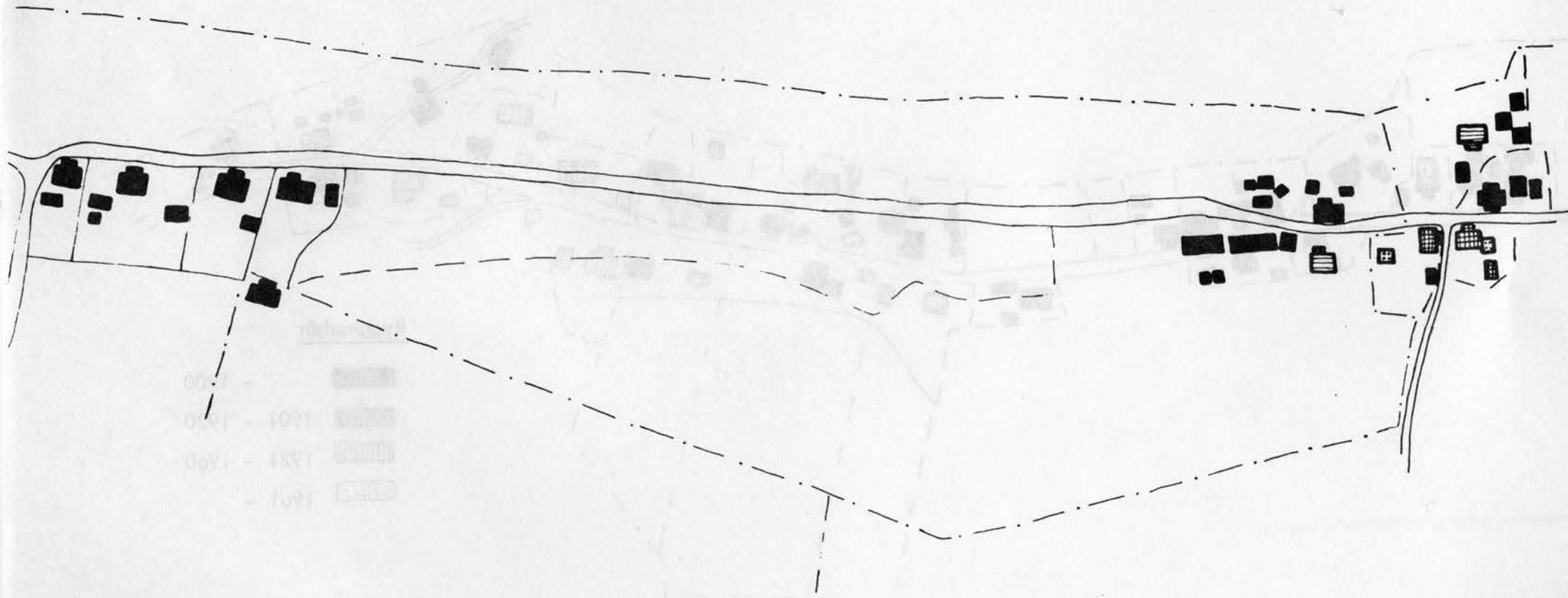
Inverticijoniz 1 visar byggnadsområde
 utveckling av ett utvecklingsområde i
 tätort vid en relativt liten byggnadsområde.
 med byggnadsområde från 1900-talet och fram till 1900-
 talets första hälft. En stor (4 st.) exempel på bygg-
 nadsbyggnadsområde från 1920- och 30-talen från för-
 staden i området. Under 1950-talet utvidgas en stor
 byggnadsområde, som omfattar invid en stor ny
 byggnadsområde. Under de senaste årtionden har ett
 stort område byggts ut med byggnadsområde och omgä-
 rdar.

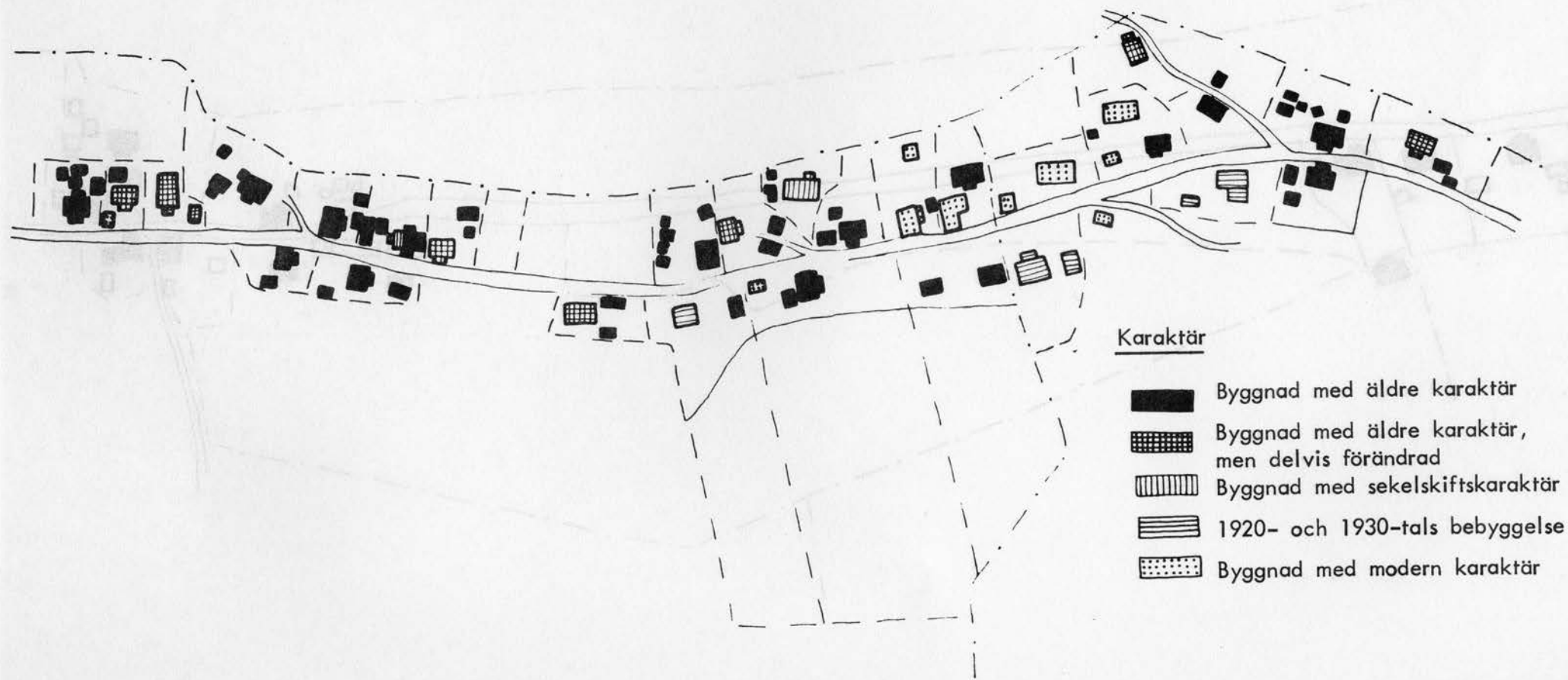

Byggnadsår

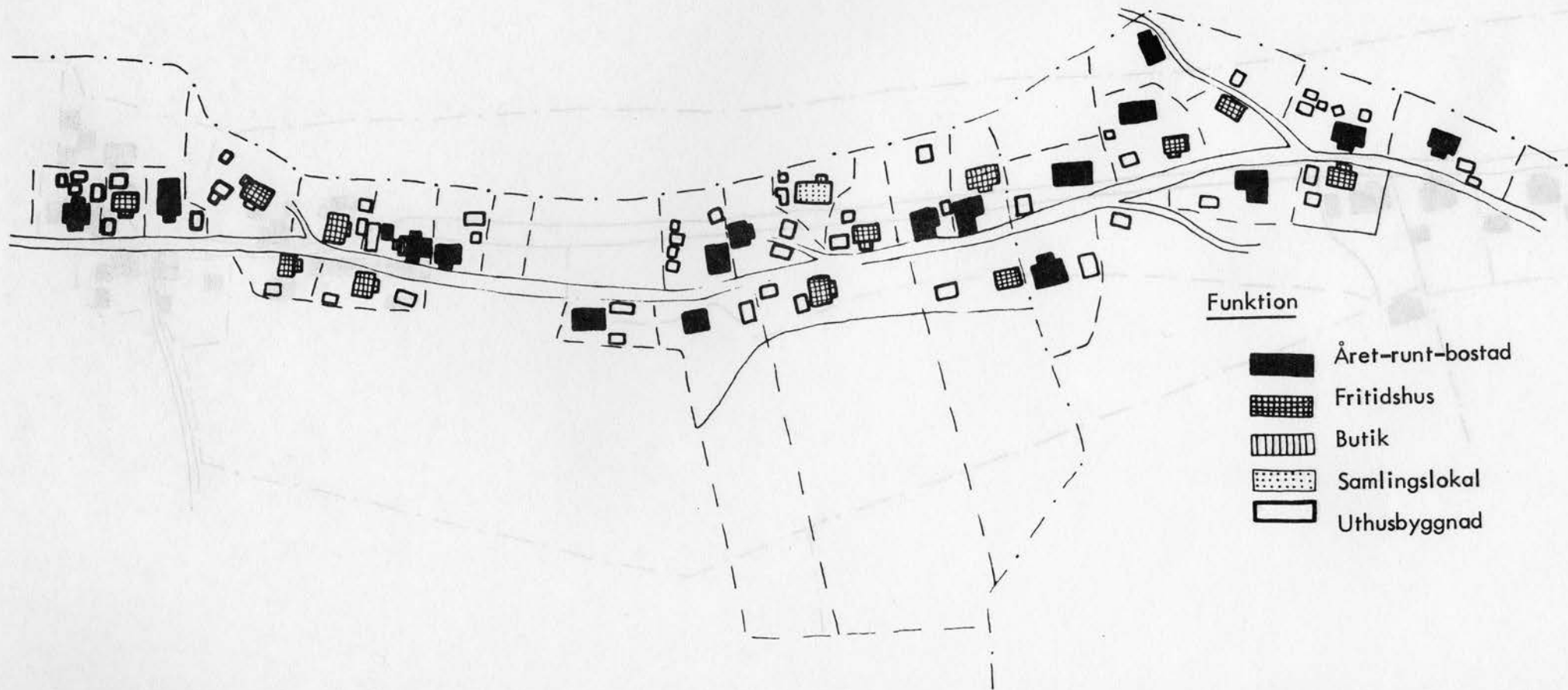
- - 1900
- 1901 - 1920
- 1921 - 1960
- 1961 -

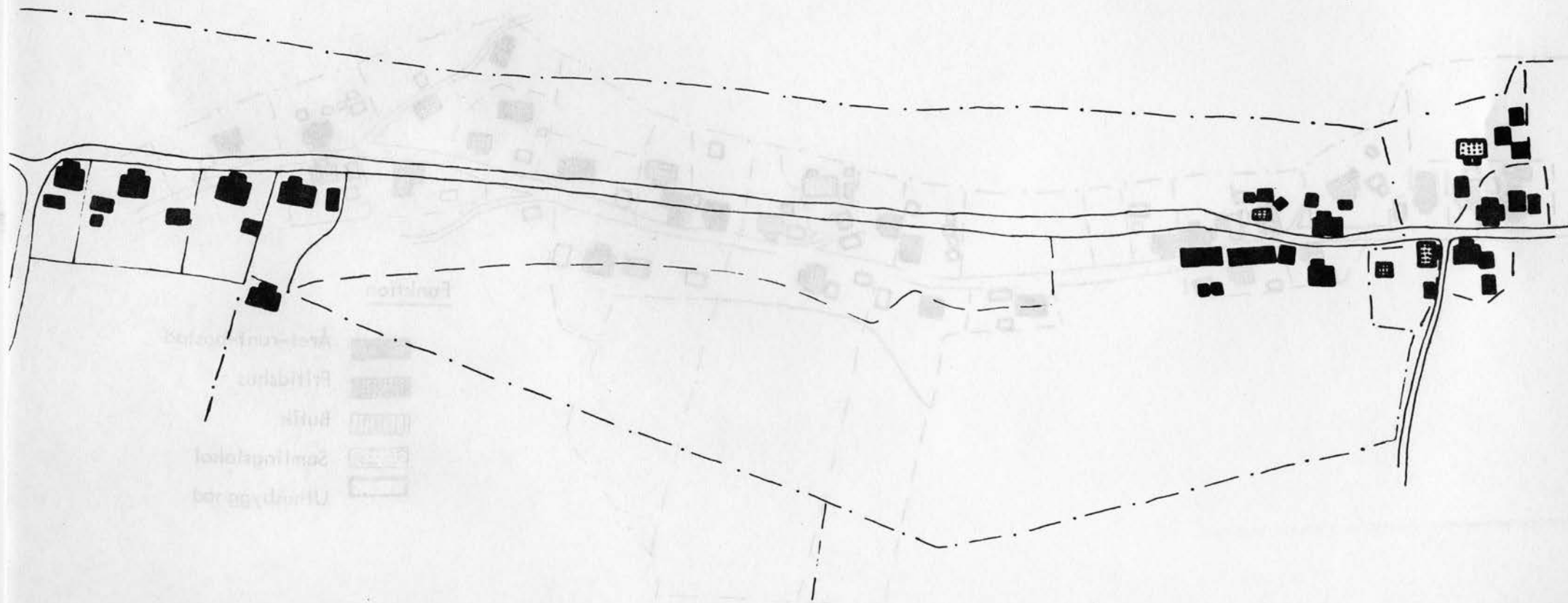

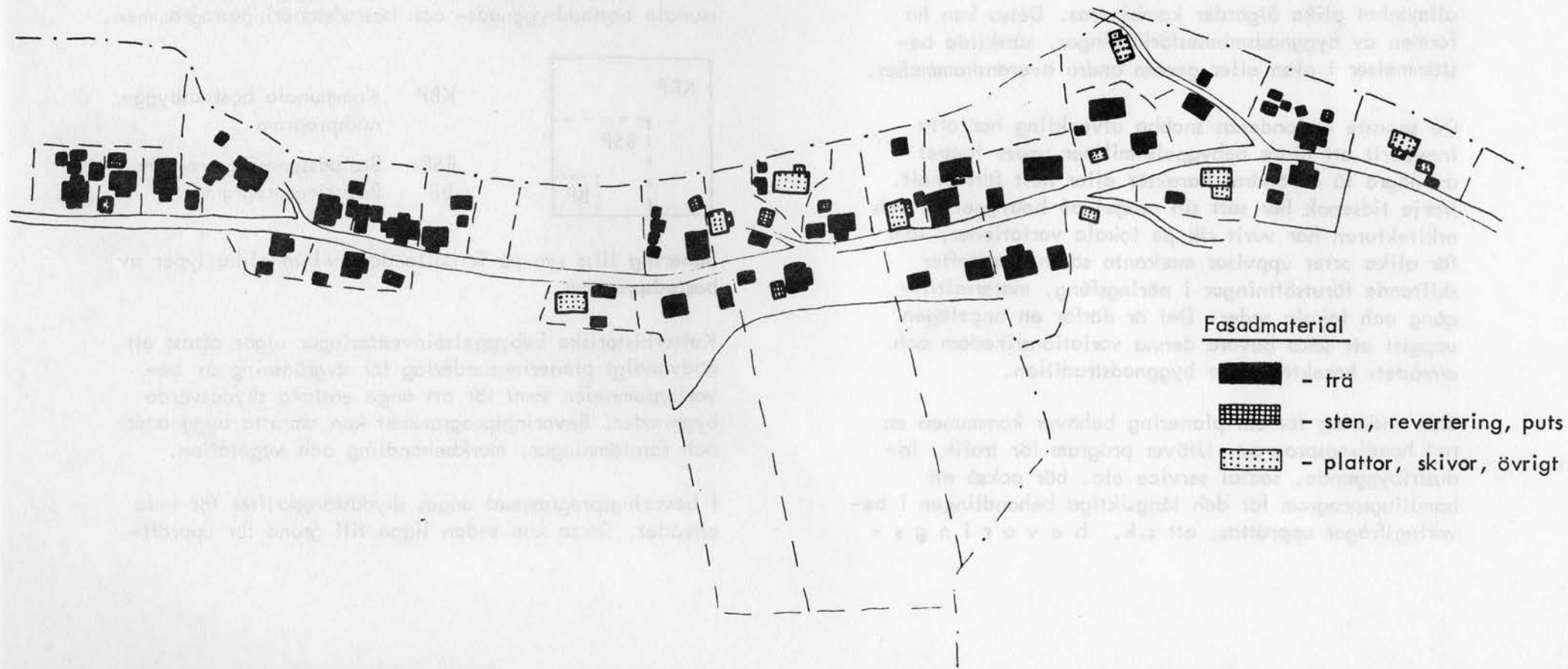
Kortet
Byggnad med röd kvadrat
Byggnad med blå kvadrat
men delvis förstörda
Byggnad med svart kvadrat
1920- och 1930-tals byggnader
Byggnad med vit kvadrat

Funktion

- Året-runt-bostad
- Fritidshus
- Butik
- Samlingslokal
- Uthusbyggnad

BEVARINGSPROGRAM. FÖRSLAG TILL FORTSATT ARBETE.

Kulturminnesvårdens speciallagstiftning är idag i första hand inriktad på att skydda enstaka byggnader och fornlämningar och kan i regel inte användas för att skydda sammanhängande bebyggelsemiljöer, t.ex. stadsmiljöer eller landskapspartier av kulturhistoriskt värde.

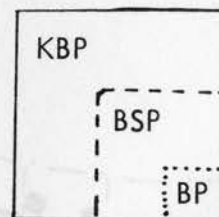
För att bevara samlade bebyggelsemiljöer måste i allmänhet olika åtgärder kombineras. Dessa kan ha formen av byggnadsminnesförklaringar, särskilda bestämmelser i plan eller genom andra överenskommelser.

De senaste årtiondenas snabba utveckling har ofta inneburit att äldre bebyggelsemiljöer under loppet av några få år ändrat karaktär eller helt försvunnit. Varje tidsepok har satt sin prägel på bebyggelsen och arkitekturen har varit rik på lokala variationer, som för olika orter uppvisar markanta särdrag alitefter skiftande förutsättningar i näringsfång, materialtillgång och lokala seder. Det är därför en angelägen uppgift att söka bevara denna variationsrikedom och områdets karaktäristiska byggnadstradition.

Som underlag för sin planering behöver kommunen en rad handlingsprogram. Utöver program för trafik, industribyggnad, social service etc. bör också ett handlingsprogram för den långsiktiga behandlingen i bevaringsfrågor upprättas, ett s.k. b e v a r i n g s -

p r o g r a m som redovisar och avgränsar bevaringsområden.

Begreppet bevaringsområde omfattar ett område där kommunen avser att genomföra ett långsiktigt bevarande. I bevaringsprogrammet redovisas riktlinjer för det kommunala handlandet, såväl generella riktlinjer och förslag till åtgärder, som ekonomiska åtaganden för speciella åtgärder. Här anges också kommunens avsikter beträffande sanering, rivning, kompletterande nybebyggelse, varför det bör vara sammankopplat med det kommunala bostadsbyggnads- och bostadssaneringsprogrammen.

KBP Kommunala bostadsbyggnadsprogram
 BSP Bostadssaneringsprogram
 BP Bevaringsprogram

Sanering III:s syn på förhållandet mellan olika typer av bostadsprogram.

Kulturhistoriska bebyggelseinventeringar utgör oftast ett nödvändigt planeringsunderlag för avgränsning av bevaringsområden samt för att ange enstaka skyddsvärda byggnader. Bevaringsprogrammet kan omfatta byggnader och fornlämningar, markbehandling och vegetation.

I bevaringsprogrammet anges skyddsföreskrifter för hela området. Dessa kan sedan ligga till grund för upprätt-

ande av planer eller där så erfordras för ändring av gällande planer för att fastställa befintlig bebyggelsestruktur. För detaljplanearbetet kan ofta ytterligare uppgifter vara nödvändiga för precisering av åtgärder och avgränsningar när det gäller bebyggelse inom bevaringsområdet samt för byggnader utanför dessa som är av värde för den miljömässiga helheten.

För att främja ett från bevaringssynpunkt tillfredsställande underhåll av den äldre bebyggelsen är det önskvärt att samråd med landsantikvariern resp. länsantikvariern gäller generellt för alla yttre arbeten som avser bebyggelsen inom bevaringsområdet.

Information om kommunens avsikter med bevaringsområdet och rådgivning till berörda sakägare bör också ingå som ett viktigt led i bevaringsarbetet.

Bevaringsprogrammet avses omfatta såväl bevaringsområden som enskilda byggnader som bör bevaras av kulturhistoriska eller miljömässiga skäl. Området kring Västra Tunhems kyrka och i synnerhet Floget med sin karaktäristiska bebyggelse utmed Hunnebergs västsluttning utgör en sådan miljö där nödvändiga tekniska, ekonomiska, sociala och planmässiga insatser ytterligare kan klargöras och olika genomförandemöjligheter presenteras. Det är därför angeläget att klarlägga under vilka former detta arbete kan bedrivas, varför Älvsborgs läns museiförening med detta utkast önskar få till stånd en första diskussion om lämpliga samarbetsformer.

Flogvägen

KULTURMINNESVÅRDENS SPECIALFÖRFATTNINGAR OCH BYGGNADSLAGSTIFTNINGEN

Begreppet kulturhistorisk värde har brukats med skiftande innebörd under olika tider och i olika sammanhang. Värdet av det kulturhistoriska objektet influeras av kunskapen om det. Byggnader av kulturhistoriskt värde utgör sålunda ingen skarpt avgränsad grupp. Det kulturhistoriska värdet är snarare något som i varierande grad kan tillmätas delar av det befintliga byggnadsbeståndet. Ett fåtal av dessa byggnader har dock tillmätts sådant värde att de givits ett särskilt skydd med stöd av speciallagstiftning.

Specialförfattningar

År 1618 utfärdades vår första byggnadsförordning avseende kronans slott, borgar och befästningar. Kvar från denna tid finns ett bevarat plakat från år 1666, med "Påbudh om Gamble Monumenter och Antiquiteter i Riket", vilket med vissa kompletteringar kom att gälla till år 1828. Vid denna tid utfärdades förordningen om "Forntida minnesmärkens fredande och bevarande", vilken utgör föregångaren till gällande fornminneslag från år 1942.

Den numera upphävda fideikommissinstitutionen, från 1600-talet, utgjorde tidigare ett skydd mot skingringen av egendomar med tillhörande byggnader men var

begränsad till landets mest framträdande byggnadsverk, slott och herresäten.

Fasta formlämningar är generellt skyddade enligt 1942 års fornminneslag (SFS 1976:442), som utgör en av de viktigaste lagarna inom kulturminnesvården. Den utgör ett direkt skydd åt minnesmärken från såväl förhistorisk som historisk tid såsom gravhögar, domarringar, borgar, skansar, befästningsanläggningar, broar m.m. Tillsyn av fornlämningar i länet utövas av länsstyrelsen, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, vilka har överinseende över skyddet och vården av de fasta fornlämningarna i riket (1942 års fornminneslag § 3 m.fl.).

Byggnader registrerade som byggnadsminnen samt byggnader som avses bli upptagna som byggnadsminnen representerar alla slags byggnader från olika tidsepoker i såväl offentlig som enskild ägo. Bland dessa finns slott, herrgårdar, bondgårdar, industribyggnader m.fl. Enligt bestämmelserna i byggnadsminneslagen (SFS 1976:440, 441) kan byggnad som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historisk betydelsefull händelse och som med hänsyn härtill är att anse som synnerligen märklig, av länsstyrelsen förklaras som byggnadsminne. I de skyddsföreskrifter som utfärdas i samband med en sådan förklaring anges i detalj i vilka delar byggnaden inte får förändras etc. Byggnadsminneslagen är för närvarande helt inriktad på skyddet av enstaka byggnader, men inte på större sammanhängande miljöer.

De snäva kriterierna för byggnadsminnesförklaringar har lett till att antalet registrerade byggnadsminnen för närvarande uppgår till drygt 300. Som jämförelse kan nämnas att fysisk riksplanering registrerat cirka 1700 miljöer av riksintresse, varför behovet av justeringar i lagen sedan länge har påtalats.

Byggnader registrerade som byggnadsminnesmärken är samtliga offentliga byggnader samt av varierande ålder och art. Merparten av dem utgöres dock av landets märkligaste byggnadsbestånd, typ monumentalbyggnader, men förteckningen upptar även enklare träarkitektur, sjukhus, fyror etc. Kungörelsen innehåller generella anvisningar för vården av dessa byggnader. Reglerna för restaurering och mer genomgripande åtgärder som flyttning, överlåtelse, rivning etc är restriktiva och kräver myndighetstillstånd. Observera att kungörelsen innehåller bestämmelser även för statliga byggnader som har karaktär av minnesmärken utan att vara upptagna på förteckningen. Byggnadsminnesmärkenas antal är för närvarande 310 st (KK 1920:774).

Oavsett ålder åtnjuter svenska kyrkans kyrkobyggnader liksom kyrkotomter och begravningsplatser sedan 1700-talet generellt skydd. Bestämmelserna avser även kyrkans inredning liksom planeringen av miljön kring kyrkan. Kyrkorna utgör den största gruppen skyddade byggnader c:a 3.000 st. Riksantikvarieämbetet är här beslutande organ (KK 1920:744, 1963:540).

Prästgårdar av kulturhistoriskt värde registreras i en förteckning över kyrkliga fastigheter vilken förs av resp. stiftsnämnd. Nämnden lämnar i samråd med länsstyrelsen

anvisningar för vård samt prövar ombyggnadsärenden. (SFS 1971:860).

Allmän byggnadslagstiftning

Fram till vår tid har kulturminnesvårdens speciallagstiftning successivt omarbetats. Dessa revideringar har dock inte resulterat i en författning som på ett allsidigt och effektivt sätt täcker problematiken kring vård och vidmakthållande av kulturhistoriskt eller miljömässigt värdefull bebyggelse.

För ett genomförande av en nyanserad byggnads- och kulturvård, har specialförfattningen i viss omfattning kunnat kompletteras med den allmänna byggnadslagstiftningen. Lagtextens beröringspunkter med kulturminnesvården är begränsad till ett fåtal punkter och av generell art, men genom en konsekvent tillämpning av dessa moment, bör dock förutsättningar finnas för ett visst skydd av värdefullare bebyggelse.

De nuvarande ekonomiska, juridiska och planmässiga möjligheterna till ett effektivt skydd av befintlig bebyggelse är begränsad till innehåll, räckvidd och livslängd. Det påbörjade reformarbetet kan först efter en tid väntas skapa värt villkor. Den allmänna byggnadslagstiftningen har hittills varit inriktad på att reglera nybebyggelse och markanvändning. Kulturminnesvårdens specialförfattningar har å andra sidan reglerat behandlingen av befintliga byggnader, vilka bedömts äga ett särskilt värde. De båda lagtexternas bristande sam-

ordning har för kulturminnesvården inneburit betydande svårigheter att genomföra en allsidig byggnadsvård.

I den allmänna byggnadslagstiftningen har ett flertal brister aktualiserats, av vilka avsaknaden av en effektivt formulerad underhållsskyldighet samt reella möjligheter till rivningsreglering skjutits i förgrunden. Problem av ovanstående karaktär har ofta haft sin upprinnelse i att stadsplaner som tillkommit enligt tidigare lagstiftning och som medgett stora byggnadsrätter kunnat ligga kvar som gällande, vilket i sin tur skapat förväntningsvärden som avsevärt försvårat bevarandearbetet. Många byggnader har fått förfalla så kraftigt att det enda kvarstående alternativet varit rivning.

Den allmänna byggnadslagstiftningens viktigaste bestämmelser med inriktning på byggnadsvård är 38 § BS samt 54 § 1 mom. Erfarenheterna av dess tillämpning är dock varierande. Behandlingen av byggnader utom område med fastställd stadsplan försvåras bl.a. av att byggnadslovsplikten där ej innefattar bestämmelser om exempelvis omfärgning av fasad, byte av taktäckningsmaterial etc.

Byggnadslagen (BL) behandlar planläggning och byggande. Bygglagens användbara delar i bevarandesyfte motsvaras i huvudsak av planerings- och markanvändningsfrågor, byggnadsvårdsfrågor samt av byggnadslovsprövningen.

För bevarande av samlade byggnadsmiljöer måste i allmänhet olika åtgärder kombineras. Med stöd av § 25 BL kan föreskrivas att visst område skall utgöra reservat för kul-

turhistoriskt värdefulla byggnader s.k. K-märkning. Till K-märkningen fogas i regel bestämmelser om områdets användning. Bestämmelserna sätter tidigare byggnadsrätt ur kraft, men kräver markägarens samtycke. K-märkningen innebär i sig inget reellt skydd mot rivning utan får kompletteras med ett temporärt rivningsförbud. (§ 35A BL).

Enligt tillägg till byggnadslagen får byggnadsnämnden meddela förbud mot rivning av byggnad inom område med stadsplan eller inom område där förbud mot nybyggnad råder. Rivningsförbudet kan meddelas för en tid av högst tre år med möjlighet till förlängning i ytterligare två år (§ 35A BL). Byggnadsnämnden, som i detta fall har full dispensrätt, kan under denna tid medge undantag från förbudet och dispens från gällande stadsplan när särskilda skäl föreligger för byggnadsföretag som står i överensstämmelse med bevarandeönskemålen (§ 34 BL). Vägrade byggnads- och rivningslov ger ingen rätt till ersättning för markägarna.

En annan möjlighet att inom stadsplaneinstitutet skydda kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är att konstruera stadsplaner med hänsyn till befintlig bebyggelse, genom att framställa en stadsplan som anpassar byggnadsrätten, användningen och byggnadsättet efter befintlig bebyggelse. För att förhindra rivning krävs även här en tillämpning av § 35A BL.

Om man vid prövning finner att expropriation av visst markområde bör ske, kan regeringen meddela faststäl-

se under villkor att expropriationen kommer till stånd inom ett år. Vid starka skäl kan tiden förlängas med ett år i sänder (§ 45 BL).

Byggnadsstadgan (BS) ger anvisningar om byggnadsnämnd, byggande, byggnadslov m.m..

Paragraf 9 i BS ger anvisningar vid upprättande av plan. Här betonas att syftet vid planläggning är att främja en från allmän synpunkt ändamålsenlig utveckling inom det område som planeringen avser. Det påpekas också att "Bebyggelse med särskilt värde från historisk eller kulturhistorisk synpunkt ska såvitt möjligt bevaras". Vidare föreskrivs att den som upprättar plan skall samråda med länsstyrelsen, övriga myndigheter, sammanslutningar och enskilda personer som kan ha väsentligt intresse av frågan. Det föreligger sålunda generell skyldighet att kontakta antikvarisk myndighet (§ 14 BS). Inom område där utomplansbestämmelser äger tillämpning "må byggnad ej uppföras med mindre valet av plats för den tillämnade bebyggelsen kan anses lämplig ur allmän synpunkt. Härvid skall beaktas att områden med särskild naturskönhet eller säregna naturförhållanden såvitt möjligt bevaras".

Byggnader, som är värdefulla ur historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt, får inte förvanskas varken genom arbeten på själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet. (§ 38 BS). Byggnadslov fordras inte bara för nybyggnad eller sådan väsentlig förändring som är att likna vid nybyggnad. (§ 75 BS). Byggnadsstadgan föreskriver att byggnadslov skall sökas också för ändring

som avsevärt påverkar byggnads planlösning eller yttre utseende. Inom stadsplanlagt område fordras dessutom byggnadslov för omfärgning av fasad som ej vetter mot kringbyggd gård, för byte av taktäckningsmaterial etc. (§ 54 mom. 1 BS).

För att de i bevaringsförslaget redovisade byggnaderna inte skall förlora sina yttre kvaliteter bör inte enbart ombyggnad utan också det löpande underhållet genomföras så att byggnadens utseende inte förvanskas. Vid underhållet bör för byggnadens karaktäristiska delar i exteriören vårdas med bibehållande av material, utförande, form och profil. Kulör och färgtyp bör väljas med hänsyn till lokaltradition, funktion och ålder. Visserligen måste förändringar givetvis tillåtas av funktionella eller stadsbildmässiga skäl, men till- och ombyggnader bör genomföras varsamt och underordnas helheten. Vid nybyggnad bör också bevakas att fasad- och takmaterial anpassas till befintlig angränsande bebyggelse som avses bevaras.

Konkreta riktlinjer för miljöns behandling s.k. Q-märkning bör därför formuleras som vägledning för utformning av byggnader, byggnadsvolymer, materialval fasadutformning, gatubeläggning etc. Miljöreglerna bör självklart bilda utgångspunkt för byggnadslovs- och dispensprövning. Byggnad skall vidare underhållas så att vanprydnad inte uppkommer (§ 50 BS). Försummas underhållet kan byggnadsnämnden enligt § 51 BS ålägga ägaren att riva fastigheten. Underhåll av tomt föreskrivs i § 53 BS. Byggnadsnämnden kan också mot

vite ålägga byggnadens ägare att underhålla respektive riva fastigheten. (§ 70 2 st. BS). Expropriation kan tillgripas för att försätta eller hålla fastighet i tillfredställande skick när grov vanvård föreligger eller kan befaras uppkomma (§ 7 1 kap. ExL). Motsvarande gäller för att bevara historiskt eller kulturhistoriskt märklig bebyggelse (§ 8 2 kap. ExL).

De skyddsinstrument man idag kan åberopa i gällande lagstiftning återfinns således i den allmänna byggnadslagstiftningen samt inom kulturminnesvårdens specialförfattningar.

Speciallagstiftningen har hittills varit inriktad på skyddet av enstaka objekt vilket också försvårat hävdandet av sammanhängande miljöer. Någon motsvarighet till det miljöskydd som återfinns inom den modernare europeiska lagstiftningen, t.ex. Lex Malraux i Frankrike, monumentlagen i Holland m.fl. finns f.n. ej i Sverige. Ett effektivt miljöskydd ställer därför vissa krav på att gällande byggnadsminneslag omformuleras. Så skulle exempelvis kriterierna för byggnadsminnesförklaringar bli mindre specificerade och fråntas den utpräglade inriktningen på bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla solitärer av direkt riksintresse.

Såväl byggnadslagstiftningen som specialförfattningens skyddsinstrument som K-märkning och byggnadsminnesförklaring är knutna till det nuvarande fastighetsbegreppet. Objekt på gatu- eller parkmark, äldre gatubeläggning m.m., vilka ofta utgör viktiga beståndsdelar i miljön kan således inte skyddas genom dessa instrument. Ett vidgat fastighetsbegrepp kan däremot undanröja dessa problem.

Även naturvårdslagen innehåller bestämmelser rörande bevarandefrågor. Länsstyrelsen kan lägga förbud mot nybyggnad över visst icke planlagt område. Lagen ger skydd åt landskapsbilden men även, med stöd av dess 19 paragraf åt byggnader i landskapet. Den hindrar dessutom olämplig täktverksamhet samt olika typer av reklamanordningar.

SYNPUNKTER PÅ BYGGNADSVÅRD

Samtliga former av bevarande måste bli en avvägning mellan tekniska, ekonomiska och kulturhistoriska hänsyn, där de speciella förutsättningarna i det enskilda fallet blir avgörande. Att utgå ifrån vad en byggnad har att erbjuda i befintligt skick är en god regel vid de flesta upprustningsföretag. Metoden kan sägas vara preventiv, då den har en dämpande effekt på en idag alltför vanlig ambition - den att vårda sönder en byggnad. Nyproduktionens begreppsapparat med dess teknisk-ekonomiska bestämmelser har inte gått omärkt förbi och med de resurser som idag tillhandahålls, har resultatet ofta inneburit en direkt inbjudan att modernisera alltför effektivt utan hänsyn till äldre byggnadstradition och material. Många byggnader har på detta sätt helt förlorat sin gamla karaktär. Upprustningar av ombyggnadskaraktär har dessutom prioriterats i lånegivningen framför mindre upprustningar av typ underhåll. Resultatet har i ena fallet blivit ett dyrare brukande av byggnaden, medan en fortgående förslumning tillåtits i det andra. Också de olikartade lånevillkoren vid statlig belåning har haft återverkningar på upprustningens omfattning hos byggnader i enskild ägo.

Den genomgripande förändring som byggnadsbeståndet har genomgått under de senaste decennierna har ofta inneburit att äldre bebyggelsemiljöer under loppet av några år förändrat karaktär eller försvunnit.

Varje tidsepok har satt sin prägel på bebyggelsens utformning och i den äldre arkitekturen finns fortfarande spår av en rik lokal byggnadstradition, som för olika orter visar markanta särdrag, vilket bland annat hänger samman med den regionala näringsstrukturen, befolkningssammansättning, materialtillgång och lokala seder.

Material och funktion skapade bestämda ramar för byggmästarens handlingsfrihet, men gav också bebyggelsen en enhetlig karaktär genom återkommande proportioner, lika taklutning och täktäckning, begränsade fönsterstorlekar etc. Avgörande för bostadshusets planlösning var i äldre tider eldstadens och skorstensmurens placering. Möjligheterna att variera planlösningen var härigenom begränsade, vilket tillsammans med den begränsning, som timmerstockens längd utgjorde, gav byggnaderna vissa återkommande proportioner. Våra nuvarande möjligheter till uppvärmning via radiatorer, golvslingor etc. har frigjort oss från beroendet av skorstenens placering och har samtidigt öppnat alla möjligheter att variera husets volym med utbyggnader och tillbyggnader. Våra nuvarande byggnadsmaterial lämnar en mycket stor frihet beträffande mått, spännvidder, taklutningar etc.

När dessa nya byggnadsmaterial och byggnadsmetoder tillämpats på äldre hus har följden ofta blivit att byggnaderna förvanskats och helt förlorat sin ursprungliga karaktär. De äldre materialen har vi hunnit få erfarenhet av, vi känner deras livslängd, men också hur de förnyas. Nya material däremot har ofta ett okänt åld-

rande och inte sällan är de på sikt omöjliga att renovera. Detta gäller t.ex. flertalet av dagens plastmaterial. Ofta innebär begreppet underhållsfri helt enkelt att materialet är omöjligt att underhålla den dag en renovering är aktuell.

Genom varsamma metoder är det dock fullt möjligt att tillföra en byggnad moderna bekvämligheter utan att fördärva dess unika egenskaper.

Huset i landskapet. Vården av närmiljön.

Ett gammalt hus ingår alltid som en del i en speciell miljö. Trädgård och uthus är också viktiga delar. Uthusen bidrar till att skapa skyddade uterum och träden, både de knotiga fruktträden och de höga lövträden, är viktiga element i närmiljön liksom häcken och den förvuxna syrenbersån. Låt arbetet med närmiljön ske med varsamhet och lyhördhet för de tankar, som en gång låg till grund för gårdens tillkomst, riv inte uthus i onödan och försök inte förvandla en gammal trädgård till en modern förortsträdgård med oklanderliga gräsmattor, importerade vintergröna buskar och gångar av kalkstens- eller cementplattor. Man bör, precis som när det gäller huset, försöka upptäcka trädgårdens egenart och personlighet och utgå från dess förutsättningar, när man röjer eller odlar den. Trädgården hör inte bara till byggnaden utan också till landskapet och bygden, det är därför inte vår ensak hur vi sköter den.

Marken intill huset.

Marken runt huset har med åren påförts grus och jord, varför träet ofta ligger på eller nära backen och utsätts för uppstänkande regnvatten med åtföljande röt-skador på panel och syllar. Schakta bort jord för att förhindra ytterligare röt-skador. Se till att marken lutar ifrån huset, så att regnvatten inte rinner in mot sockeln.

Huset.

Vid renovering av ett gammalt hus bör man sträva efter att behålla husets egenart, göra så få ingrepp som möjligt och använda material, som huset ursprungligen byggdes och inreddes med.

Undvik tillbyggnader om utrummesfrågan kan lösas på annat sätt. Kanske finns det ett uthus, som kan omändras till gäststuga eller rum för äldre barn. Kanske kan man inreda vindsutrymmen. En tillbyggnad har ofta stor inverkan på husets karaktär. Några generella regler finns inte mer än att tillbyggnaden så mycket som möjligt skall anpassas till huvudbyggnaden. När det gäller material borde det vara självklart att man använder samma material som på huset i övrigt och anpassar taklutning, detaljer, fönster etc. till den ursprungliga byggnaden. Det är dock inte någon självklarhet idag, ofta ser man tyvärr gamla trähus, som blivit förvanskade genom okänsliga tillbyggnader av annat material, som tegel, kalksandtegel eller

eternitplattor och försetts med platta tak och perspektivfönster eller stora garageportar.

Rådfråga gärna landsantikvarien på ett tidigt stadium, innan byggnadslovhandlingarna slutligt utformas.

Exteriörmålning.

Färgvalet är inte svårt, använd samma färg som tidigare. Om huset tidigare varit målat med Falu rödfärg - fortsätt med det och var noga med att få äkta rödfärg och inte faluröd olje-, alkyd-, eller akrylatfärg (även faluröd s.k. impregneringsfärg innehåller dessa komponenter). Den äkta rödfärgen är på lämpligt underlag - ohyvlat eller kraftigt väderbitet virke - i tekniskt avseende överlägsen alla andra färger, åldras vackert och är utomordentligt billig och lättarbetad. Kom ihåg att en enda målning med annat material omöjliggör all användning av rödfärg i fortsättningen.

Oljefärg används till alla hyvlade snickerier liksom till hyvlad ytterpanel. Den rena oljefärgen börjar numera bli en sällsynt vara; den ersätts alltmer av färger tillsatta med plastoljor (t.ex. alkydfärger) eller helt baserade på plaster (t.ex. akrylfärger). Plasterna har extremt stora molekyler, vilket gör att de bildar sega och täta hinnor utan att tränga in i det underliggande materialet. På porösa och sugande ytor såsom trä och kalkbruk vill de därför gärna bli för täta

och flagnar lätt. Har en plastfärgsyta fått skador samlas fukt bakom färgskiktet och angriper underlaget. Särskilt för gammalt trä utvändigt är därför alla plastfärger mindre lämpliga. Gammalt urlakat trä behöver den armering den djupt inträngande linoljan ger och får därigenom ny styrka. Kom bara ihåg att inte grunda med en syntetisk grundfärg, den hindrar oljefärgen att tränga in.

Planlösning.

Husets plan är en del av dess konstruktion och man bör veta tanken bakom den, så att man inte gör onödiga ingrepp i stommen. Börjar man flytta eller riva väggar kan husets konstruktion äventyras, öppnar man nya dörr- eller fönsterhål kan den försvagas. Det kan ibland verka lockande att slå samman flera mindre rum till ett större. Men tänk på att, förutom att husets konstruktion försvagas, försvinner också rummens ursprungliga proportioner. Inte heller bör man ta bort bjälklaget för att göra höga rum med öppen takstol. Bjälklaget är till för att hålla samman väggarna och taklaget brukar inte vara gjort för att synas. Däremot finns det ju många möjligheter att inreda vind och skrubbar och därigenom anpassa huset efter familjens behov.

Grund.

Gamla trähus är uppförda på grunder, som idag ofta ser sämre ut än vad de i själva verket är. Ett tim-

merhus behöver bara stöd under knutpunkterna för att stå stabilt. Samma principer gäller för byggnader i skiftesverk. I sin enklaste form består timmerhusets grund av fyra flata stenar väl infällda i markytan. Dessa hörnstenar kompletteras i bostadshuset av en hel bädd av sten under spisen och senare under skorstenens murstock. Timret låg för övrigt tätt mot marken och jordgolvet liksom den s.k. mullbänken en låg jordvall på grundens yttersida, skapade en tätning mot djur, vind och kyla. Så småningom lyftes timmerstommen upp från marken och hörnstenarna kom att ligga synliga i markytan. Utrymmet mellan de bärande stenarna, täpptes igen med lösa stenar och kalkbruk, dels av estetiska skäl och dels för att hindra utkylning. Om man idag finner att grundstenarna mellan knutpunkterna i en timmerbyggnad ligger löst, eller rent av fallit ut, är det därför inget att oroa sig för, bara hörnstenarna ligger stadigt. Reparationen är här enkel. Utfyllnadsmuren kompletteras och fogas om där så erfordras. Fogningen skall göras med kalkbruk, som är elastiskt och kan följa murens rörelser. Även vid putsning av muren användes kalkbruk. Detta tjänstgjorde som "offerputs". d.v.s. när den var förbrukad förde man på ny. Kalkputs är till skillnad mot cement lätt att byta ut och förnya. Täpp inte igen grundens ventilationshål. Golvet behöver andas annars ruttnar det så småningom.

I ett timmerhus har grunden av stabilitetsskäl alltid större bredd än väggen. Moderna väggkonstruktioner låter alltid väggens ytterliv skjuta några centimeter

utanför grundmuren för avrinningens skull. Att förändra en gammal grundmur enligt dessa moderna principer har en förödande inverkan på husets karaktär. Avrinningen från väggen löste man förr genom en horisontellt placerad lutande bräda, fotbräda, som vid behov enkelt kunde bytas ut. Den konstruktionen duger fortfarande bra och kan även kompletteras med en plåt som extra skydd, målad i väggens färg.

Stommen.

En träbyggnad är seg och tålig. Även om husets stomme har satt sig är det inte säkert att några omfattande åtgärder behöver vidtas. Träkonstruktionen kan ofta ha anpassat sig och kommit i jämvikt, kanske något skevare i konstruktionen med knappast sämre.

Rötskador uppträder naturligtvis på utsatta punkter, t.ex. i bottensyllar eller väggpartier under fönster. Vid mindre skador behöver endast rötskaddad ytved rensas bort och kvarvarande virke behandlas. Vid allvarligare skador måste virket skarvas med friska delar, helst av gammalt trä, som torkat färdigt. Ibland måste bottensyllarna bytas ut, vilket är ett relativt okomplicerat ingrepp. Med hjälp av domkrafter, lyfter man varsam men tillräckligt upp huset vid knutarna och byter syllarna.

Fasader.

Om ytterpanelen behöver bytas helt, så försök att få den

nya panelen så lik den gamla som möjligt. Om man vill ha bredare panel än vad som är vanligt eller varierande dimensioner och kanske inte kantsågade bräder, kan man förbeställa vid en såg för obetydlig merkostnad. Ofta kan man behålla en del av den gamla panelen och skarva eller byta ut skadade delar. Originalen har historiskt värde. Använd inte eternitplattor, aluminiumpanel, plastpanel, fasadtegel eller andra för huset väsensfrämmande material. Det blir inte billigare i underhåll på sikt, tvärtom kan instängd fukt förkorta trästommens livslängd.

Isolering.

För att minska värmekostnaden läggs idag stor vikt vid isoleringen. För ett timmerhus gäller att värmeisoleringen är ganska god, om bara vindtättheten är tillräckligt effektiv. En tätning mellan alla timmerstockarna med ursprunglig mossa eller mineralullspackning plus ett ytskikt av papp ger en rätt god konstruktion. Om man vill förbättra isoleringen ytterligare kan man istället för papp använda en vaxad mineralullsmatta, 3 cm tjock. Vill man använda ännu tjockare isolering, är det ur estetisk synpunkt fördelaktigast att placera den på insidan, om man inte har fina tapeter eller målningar. Varje utbyggnad av väggens tjocklek har nämligen effekt på husets utseende, taksprångets bredd minskar, vägglivet skjuter utanför grunden, fönster måste flyttas ut för att få samma utseende som förut. Det är viktigare att ordentligt isolera golv och vindsbjälklag i ett timmerhus än väggar.

Tak.

Bäst är om den ursprungliga taktäckningen av vanligtvis tegel kan bibehållas. Emellertid kan i många fall moderna material användas, under förutsättning att de har i huvudsak samma färg och karaktär, som det ursprungliga. Vindskivor och andra detaljer bör konstrueras lika de ursprungliga med samma mått.

Ytterdörr.

Behåll den gamla dörren. Är den i så dåligt skick att den måste bytas ut, kan man låta tillverka en ny dörr med den gamla som förebild.

Fönster.

Behåll fönstrens storlek, antal och rutindelning. Många snickerifabriker tillverkar numera kopplade fönster med spröjsade rutor i olika format. Numera finns också isolerrutor att sätta i enkelbågar. Man kan också specialbeställa. Men om de gamla inte är i alltför dåligt skick, kan man med fördel behålla dem. De vanligaste skadorna på gamla fönsterbågar är angrepp av röta i spröjsarnas och bågens undre del. Däremot är det sällsynt med skador på själva karmen, som i de allra flesta fall är av mycket bra kvalitet, om den är av äldre tillverkning. Ett gammalt fönster, gärna med innanfönster på gångjärn kan efter renovering och tätning ge lika god isolering som ett kopplat.

Väggarna.

Om det går, behåll befintlig typ av väggbeklädnad. Vid tapetsering, välj en stänktapet eller annat nytryck av gammalt tapetmönster. Duro tapetfabrik tillverkar i samarbete med Riksantikvarieämbetet "gammalsvenska" tapeter. Om man själv vill försöka med stänk- eller schablonmålning finns det utförliga anvisningar i "Så renoveras torp och gårdar" av Hidermark, Stavenow m.fl. (Örebro 1974).

Golv och tak.

Äldre bräddtak eller bräddgolv bör bevaras, även om de måste döljas av papptak eller mattor. Det gamla huset hade antingen bräddtak utan synliga bjälkar eller takpanel mellan synligt bjälkar. Pappspända tak är också vanliga. Takpanelen bestod av spontade bräder eller bräder lagda på lock. Båda typerna av tak med synligt trä var ofta målade med en svagt gråvit, mager oljefärg. Takbjälkar, framhävda med annan färg, exempelvis mörkbrunt, är en nymodighet. Det finns trätak, som aldrig varit målade utan naturligt åldrats till mörkt brun färg. Låt det vara som det är, plastlacka det inte.

Snickerier.

Behåll taklist, golvsockel, fönster- och dörrfoder, spegeldörrar. Måste något bytas ut eller kompletteras, bör det få samma utseende som tidigare.

Eldstäder.

Var aktsam om öppna spisar, kakelugnar, vedspisar och järnkaminer. Sotaren kan i regel avgöra om de går att använda och vilka reparationer, som behövs. I äldre tider var de öppna spisarna oftast putsade och vitlimmade. Om limfärgen har flagnat av och putsen börjat lossna - knacka bort lös puts, eventuellt måste all puts tas bort, se över murstommen och fyll på med kalkbruk, som slätas till med murslev, ej rivbräda, och måla den med limfärg. Vid enbart ommålning behöver den gamla limfärgen i regel inte tvättas bort. Mindre skador kan lagas med sandspackel, som klappas på. Vid murning av ny spis i gammalt hus - använd ögonmått i stället för vattenpass.

BEVARINGSFÖRSLAG. REDOVISNING AV PRIORITERADE OBJEKT.

Det huvudsakliga innehållet i bevaringsförslaget för Floget är att den karaktäristiska bebyggelsen utmed Hunnebergs västsluttning bibehålles intakt. För bevarandet av helhetsmiljön är det väsentligt att inte enbart enskilda byggnader beaktas utan även den omgivande miljön, såsom markbehandling, vegetation, staket, uthus etc. vilka bidrager till att höja helhetsmiljöns karaktär.

I den kulturhistoriska bebyggelseinventering som genomfördes 1969 i dåvarande Västra Tunhems kommun samt i redovisningen av den fysiska riksplaneringen i Älvsborgs län, redovisas miljön kring Västra Tunhems kyrka, som en miljö av riksintresse. Floget ingår som en del av denna bebyggelsemiljö.

Länsstyrelsen tillsatte 1974 en arbetsgrupp för att utreda frågan om det framtida utnyttjandet av Halle- och Hunneberg, samt trakten däromkring. För Floget med omkringliggande områden beslutade länsstyrelsen i juni 1977 om nybyggnadsförbud. I avvaktan på utredningen finns följande riktlinjer i antagen kommunöversikt. För området kring Västra Tunhems kyrka gäller: "med hänsyn till bl.a. kulturminnesvården bör dess intressen tillmätas särskild vikt vid bebyggelse. Eventuellt byggnadslov föregås av samråd med länsstyrelsen, därest avsedd bebyggelse bedöms kunna strida mot angivet riksintresse. För nya byggnader eller större om- och tillbyggnader

gäller stor restriktivitet. Byggnadslov föregås av samråd med länsstyrelsen".

Även i naturvårdsplanen har området kring Halle- och Hunneberg bedömts vara särskilt värdefulla.

För ett meningsfullt framtida bevarande av bebyggelsen i Floget, är det väsentligt

- att bevara bebyggelsens särprägel och lokaltradition
- att bibehålla den nuvarande markbehandlingen, dels beträffande Flogvägen, dels de enskilda trädgårdarnas vegetation
- att ytterligare ny bostadsbebyggelse i Floget och dess omgivningar icke bör förekomma. De befintliga bostadshusen bör icke förändras eller tillbyggas ytterligare, då detta medför att hela området får en ändrad karaktär. Detta innebär givetvis att problem uppstår vid året runt bosättning med krav på större utrymmen. Här finns dock möjlighet att utnyttja befintliga uthus, eller om sådana ej finns nybyggnad av sådana, i gammal stil där vissa funktioner som tvättstuga/bastu, gästrum etc. kan förläggas
- att anknyta bevaringsförslaget till kommunens kommande och pågående planering
- att på ett tidigt stadium informera de boende inom området om omfattningen av de insatser som planeras för att bevara en värdefull miljö

BEVARINGSFÖRSLAG - REDOVISNING AV ENSKILDA OBJEKT

- ① Nygård 2:1
Bostadshus 1850-tal, vedbod/avträde 1890-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd stående lockpanel. Fönsterfoder och vindskivor vitmålade. Sadeltak klätt med enkupigt rött tegel. Vedbod uppförd i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel och plåttak.

Värdering

Bostadshuset är en s.k. enkelstuga. Denna är synnerligen välbevarad och oförändrad till sitt yttre. Vedboden samt kringliggande trädgård med för Floget karakteristisk vegetation av fruktträd, syrener och örtflora bildar sammantaget med boningshuset en mycket bevaringsvärd miljö.

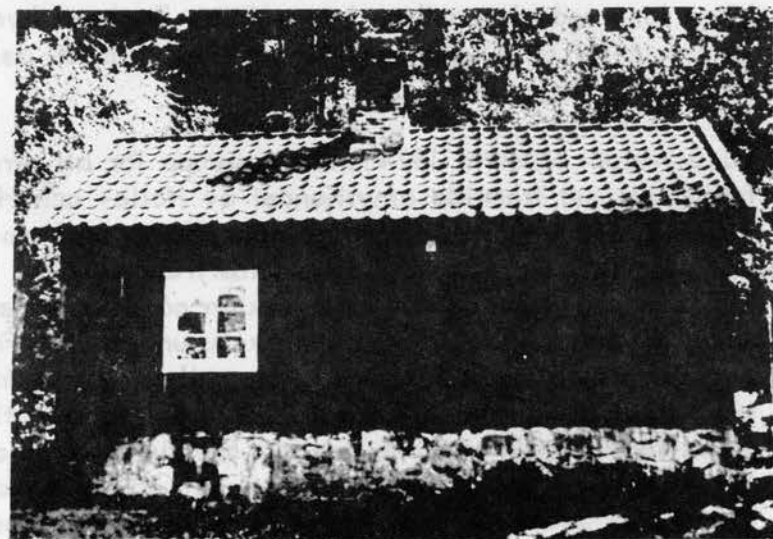
Kommentar

Vedbodens enkupiga tegeltak har ersatts med ett svart korrugerat plåttak, vilket är något störande ur miljösynpunkt. Det vore önskvärt att tegel åter lades på taket. I övrigt bör inga exteriöra förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Detta gäller även trädgården som bör bibehålla sin nuvarande karaktär.

- ② Nygård 2:1
Bostadshus 1850-tal. källare 1850-tal.

Obj. nr 1

Obj. nr 2

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd stående locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sakeltak klätt med enkupigt rött tegel. Källare uppförd i sten och regelkonstruktion med faluröd lockpanel och plåttak.

Värdering

Välbevarad s.k. enkelstuga, som bibehållit sitt ursprungliga utseende och genomgått få förändringar. Stugan med källaren och omgivande trädgård är miljömässigt mycket värdefulla.

Kommentar

Källarens plåttak bör ersättas med enkupigt rött tegel. I övrigt bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Det är även viktigt att trädgården, med fruktträd, markvegetation och lövhäck utmed landsvägen ej förändras.

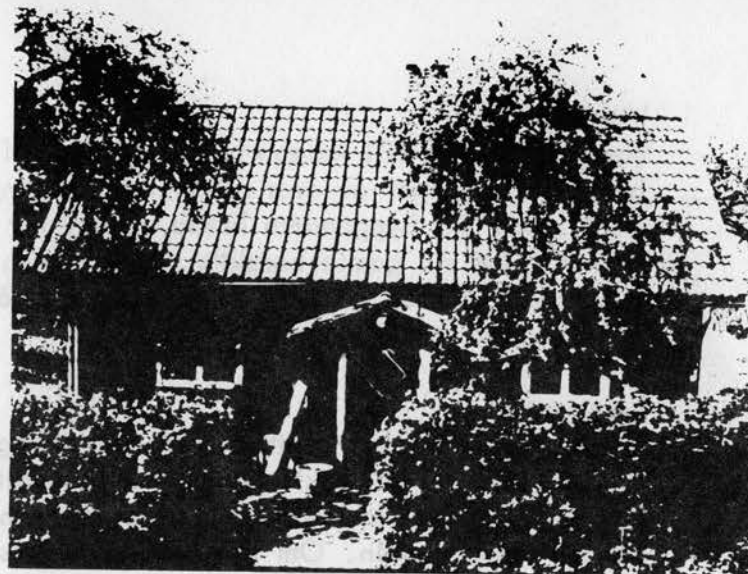
3

Nygård 2:1

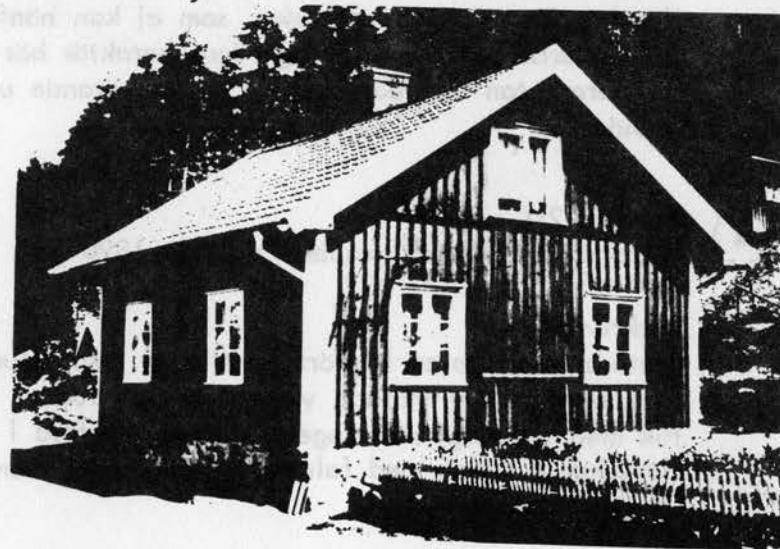
Bostadshus 1860-tal, f.d. fähus 1860-tal, källarvind 1860-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade vindskivor och fönsterfoder. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Fähus uppfört i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel och enkupigt rött taktegel. Källarvind uppförd i sten- och regelkonstruktion med faluröd locklistpanel och plåttak.

Obj. nr 3

Obj. nr 6

Värdering

Bostadshuset hör till kategorin dubbelhus, vilket icke minst framgår av dess relativt korta längd i förhållande till byggnadens bredd. Huset har fortfarande kvar sin gamla karaktär, vilket även är fallet med uthusen och den omgivande trädgården. Miljömässigt värdefull anläggning.

Kommentar

Källarens plåttak bör ersättas med rött taktegel. Vindsfönstret av perspektivtyp på bostadshusets södra gavel bör utbytas mot spröjsat fönster av samma slag som på norra gaveln. Om taket måste läggas om bör enkupigt taktegel användas. Om skorstenen måste om-
muras bör den förses med ett profilerat brätte. I övrigt bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till underhållsarbeten. Trädgårdens karaktär bör ej förändras utan den bör behålla sitt nuvarande utseende.

- ④ Nygård 2:1
Bostadshus 1870-tal, vedbod/avträde 1890-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd lockpanel och vitmålade vindskivor och foder. Sadel-tak med enkupigt rött tegel. Vedbod uppförd i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel och enkupigt rött taktegel.

Värdering

Boningshuset är från början en s.k. enkelstuga, som senare tillbyggs så att planlösningen närmast motsvaras av den s.k. framkammarstugan. Byggnaden som har en ålderdomlig karaktär, framstår som angelägen att bevara. Även vedboden är kulturhistoriskt värdefull. Trädgården har stora miljömässiga värden.

Kommentar

Den ena av byggnadens två ytterdörrar på framsidan har klätts in med masonit. Denna bör borttagas så att dörrens ursprungliga panel åter kan framträda. I övrigt bör inga förändringar ske, vilka ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Även trädgården bör ha kvar sin befintliga mark och trädvegetation.

- ⑤ Hol 1:24
Bostadshus 1870-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel. Sadel-tak klätt med tvåkupigt rött tegel.

Värdering

Byggnaden, som tidigare varit frikyrkolokal, är flyttad till sin nuvarande plats omkring 1910. Huset, vilket närmast får hänföras till kategorin dubbelhus, är framför allt miljömässigt värdefullt genom sitt omedelbara läge intill objekten 1 - 4.

Kommentar

De nuvarande fönstren bör utbytas mot spröjsade av den typ som är vanlig i Floget. Balkongdörr på byggnadens baksida bör borttagas och eventuellt ersättas med ett förstukvistliknande arrangemang. Trädgården har nu en stadsvilleliknande karaktär, och det vore värdefullt om vegetationen anpassades till omgivande miljö.

6

Nygård 2:2, Bergatorpet

Bostadshus 1870-tal, källare 1870-tal, avträde och vedbod 1930-tal, uthus 1960-tal, vedbod 1965.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel. Fönsterfoder och vindskivor vitmålade. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Källare uppförd i sten med enkupigt rött tegeltak. Övriga uthusbyggnader är byggda i resvirkeskonstruktion med faluröd stående locklist och lockpanel. Takbeklädnad tvåkupigt tegel och papp.

Värdering

Bergatorpet, som är mycket representativt för den låga och terränganpassade bebyggelsen utmed rasbranten, är ett s.k. dubbelhus med korsformig planlösning. Till sitt yttre är byggnaden välbevarad och framstår tillsammans med mångfalden av uthusbyggnader som ett mycket bevaringsvärt objekt. Den terrasserade trädgården mot rasbranten är miljömässigt värdefull.

Kommentar

Källarens cementputsade och gråmålade väggar bör ersättas med kalkputs, som vitmenas. Bostadshuset har ett perspektivfönster på södra gaveln, vilket vid byte bör ersättas med ett spröjsat av samma slag som det på motsatta gaveln. Ett mindre tillbygge av masonit och plåt på byggnadens baksida bör inklädas med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött tegel. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Trädgården, som har ett stadsvilleliknande utseende bör vegetationsmässigt anknytas till den lokala trädgårdsfloran.

7

Nygård 1:4, Lyckhem

Bostadshus 1936, ladugård 1860-tal, redskapsbod och vagnbod 1890-tal, hönshus, uthus, avträde samtliga ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus uppfört i 1 1/2 plan i trä med gul locklistpanel och gröna fönsterfoder. Mansardtak klätt med tvåkupigt rött tegel. Ladugård uppförd i skiftesverk och resvirkeskonstruktion, den senare med faluröd locklistpanel, samt tvåkupigt rött taktegel. Vagnbod uppförd av timmer och resvirke med faluröd lockpanel och tvåkupigt rött tegel. Övriga uthus är uppförda av resvirke med faluröd lockpanel och papptak.

Värdering

Bostadshuset är av genuin 30-tals karaktär medan ladugården med sin älderdomliga skiftesverkskonstruktion, vittnar om en äldre numera ovanlig byggnadstradition.

Samtliga byggnader besitter sådana kvaliteter att de får anses som kulturhistoriskt värdefulla.

Kommentar

Ladugården, som är en viktig beståndsdel utmed Flogvägen, bör upprustas för att hindra förfall. Garage av masonit på vagnbodens långsida bör borttagas.

Nytt garage kan amtingen läggas bakom byggnaden, då med faluröd lockpanel, eller i själva vagnboden.

8

Hol 9:1

Bostadshus 1850-tal, uthus ca 1900, garage /vedbod/ pannrum 1958.

Beskrivning

Bostadshus i 2 plan av timmer med gråvita eternitplattor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Uthus uppfört i regelkonstruktion med faluröd locklistpanel och enkupigt rött tegel. Pannrum/garage uppfört av lättbetong som putsats och grönmålats samt försetts med plåttak.

Kommentar

Eternitfasaden bör när byte av fasadmaterial blir aktuellt, ersättas med faluröd locklistpanel. Även fönstren som är av tvåluftstyp bör utbytas mot spröjsade av samma slag som tidigare funnits på huset. Pannrummet/garaget bör kläs in med faluröd locklist- eller lockpanel och plåttaket ersättas med tvåkupigt rött taktegel.

9

Hol 20:1

Bostadshus 1870-tal/1975, vedbod/snickarbod 1870-tal/1975.

Beskrivning

Bostadshus uppfört i 1 1/2 plan i timmer och resvirkeskonstruktion med rödmålade locklistpanel. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel och svart betongtegel. Vedbod/snickarbod uppförd av timmer och resvirke med faluröd locklistpanel och enkupigt rött tegel.

Kommentar

Tillbyggnadens svarta betongtegel bör utbytas mot rött tvåkupigt taktegel. Fönsterfoder och vindskivor bör vitmålas. Garageport på husets baksida bör målas svart eller vit. Den uppvuxna trädgården med lövhäck utmed Flogvägen är ett viktigt inslag i miljön.

10

Hol 27:1, Högsäter

Bostadshus 1910-tal, källarvind 1870-tal, vedbod, uthus samtliga från 1910-talet.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med grå eternitplattor. Sadeltak klätt med tvåkupigt taktegel. Källarvind uppförd av sten och regelkonstruktion, den senare med faluröd lockpanel och tvåkupigt rött taktegel. Övriga uthus är uppförda i regelkonstruktion med faluröd locklistpanel och papptak.

Värdering

Högsäter ligger på rasbrantens övre del på en terras-

serad tomt. Trädgården som är av äldre vegetations-
typ samt främst uthusbyggnaderna besitter stort miljö-
mässigt värde.

Kommentar

Bostadshusets eternitfasad bör vid byte ersättas med
faluröd locklistpanel. De nuvarande fönstren bör ut-
bytas mot spröjsade. I övrigt bör inga förändringar
ske, som ej kan hänföras till underhållsarbeten. Detta
gäller även uthusbyggnaderna. Trädgården bör bibehålla
sitt nuvarande utseende.

- ⑪ Hol 18:1, 19:1, Solliden
Bostadshus, 1890-tal, lillstuga/källare 1915, uthus ca
1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd
locklistpanel samt vitmålade fönsterfoder och vindski-
vor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Lillstuga/
källare uppförd av sten och resvirkeskonstruktion, den
senare med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött
tegel. Uthus uppfört i regelkonstruktion med faluröd
lockpanel och papptak.

Värdering

Bostadshuset utgöres av en mycket välbevarad och o-
förändrad s.k. enkelstuga. Denna och de båda uthusen
bildar en tillsammans med den terrasserade trädgården
stora kulturhistoriska och estetiska värden.

Kommentar

Boningshusets skorsten bör vid en eventuell ommur-
ning förses med ett profilerat brätte. I övrigt bör
inga förändringar göras på byggnaderna, som ej kan
hänföras till underhållsarbeten. Även trädgården med
terrasser och vegetation är av stort miljömässigt värde.

- ⑫ Hol 12:1, Furulund
Bostadshus 1877, vedbod och redskapsbod ca 1900,
källare 1870-tal, uthus samt avtråde ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd
locklistpanel samt vitmålade fönsterfoder och vind-
skivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel.
Källare uppförd av sten med enkupigt rött taktegel.
Övriga uthusbyggnader är uppförda i regelkonstruk-
tion med faluröd locklist- och lockpanel. Samtliga
har enkupigt rött taktegel.

Värdering

Furulund är beläget i den terrasserade sluttningen
öster om Flogetvägen. Samtliga ingående byggnader
är välbevarade och oförändrade och har karaktären
av månghussystem. Boningshuset är såväl exteriört
som interiört en typisk representant för den s.k. par-
stugan. Trädgården är miljömässigt värdefull.

Kommentar

Den karaktäristiska täta uthusbebyggelsen bör bevaras.
Inga förändringar av husen bör ske som ej kan hänföras

till rena underhållsarbeten. Även trädgården bör hållas oförändrad avseende terrasser, träd och markvegetation.

13

Hol 25:4
Bostadshus 1910-tal, uthus 1910-tal, garage 1960-tal, källare 1910-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och masonit med vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Källare uppförd av natursten. Uthus uppfört i regelkonstruktion med faluröd lockpanel och rött taktegel. Garage uppfört i regelkonstruktion med grön korrugerad plåt.

Värdering

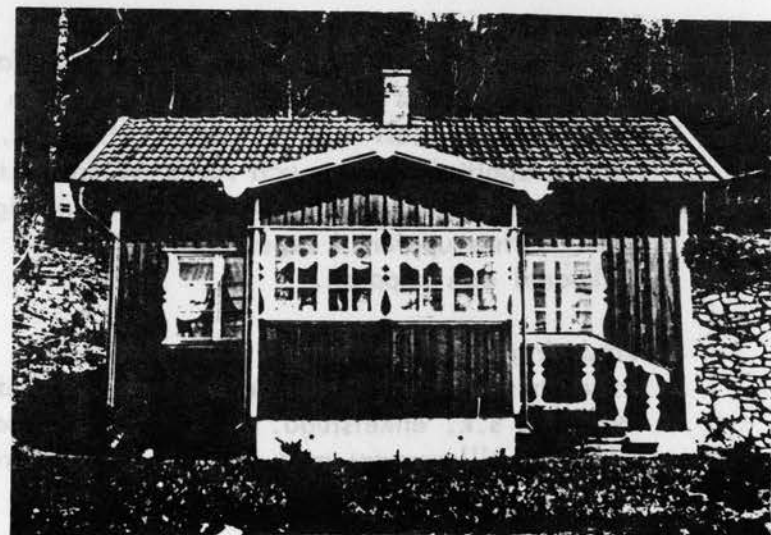
Hol 25:1, som ligger väster om Flogetvägen, är trots vissa förändringar, karaktäristisk för bebyggelsen i området och framstår därigenom som bevaringsvärd.

Kommentar

Bostadshusets veranda med perspektivfönster och masonitväggar bör vid eventuellt byte ersättas med ett eller två spröjsade fönster samt faluröd locklistpanel. Perspektivfönster på södra gaveln och långsidan bör ersättas med spröjsade fönster av samma slag som på husets norra gavel. I övrigt bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Plåtgaraget bör ersättas med ett med faluröd träpanel samt med papp eller rött tegeltak. Trädgården bör ej förändras vegetationsmässigt.

Obj. nr 13

Obj. nr 14

- 14 Hol 25:3
Bostadshus 1914/1973, lillstuga/garage 1910-tal.

Beskrivning

Bostadshuset i 1 plan uppfört av timmer och resvirkeskonstruktion med plaströd locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Lillstuga/garage uppfört av sten och resvirkeskonstruktion med plaströd locklistpanel och vita fönsterfoder. Sadeltak klätt med eternit.

Kommentar

Bostadshuset hade tidigare ett för Floget karkatäristiskt utseende, som dock delvis förändrats genom en större om- och tillbyggnad. Det vore önskvärt att vissa detaljer som romantiserande fönsterfoder och beslag, vilka saknar tradition i området, ersattes med enklare sådana, som har lokal anslutning. Trädgården, som har ett stadsvilleliknande utseende med barrväxter och rhododendron, bör vegetationsmässigt anknytas till den lokala trädgårdsfloran.

- 15 Hol 1:22
Bostadshus 1865, vedbod och uthus ca 1900, avträde 1920-tal, garage 1950-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Garage uppfört i regelkonstruktion och klätt med omålad masonit. Övriga

uthusbyggnader är uppförda i resvirkeskonstruktion med faluröd träpanel samt försedda med tegel och papptak.

Värdering

Byggnaderna ligger på en platå i rasbrantens övre del. Bostadshuset är ett s.k. dubbelhus, som är relativt oförändrat. Hol 1:3 ingår som en viktig del i bebyggelsen utmed Flogetvägen och framstår därigenom som angelägen att bevara.

Kommentar

Samtliga byggnader är i behov av viss upprustning. Det är viktigt vid en eventuell ommålning att äkta falurödfärg användes. De fönster som är ospröjsade på bostadshuset bör ersättas med spröjsade av befintlig typ. Trädgården bör åtgärdas då den är nästan helt igenvuxen. En viss gallring och upprepning skulle vara miljömässigt värdefull.

- 16 Hol 25:1, Solhaga
Bostadshus 1850-tal, vedbod ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Vedbod uppförd i resvirkeskonstruktion med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött taktegel.

Värdering

Bostadshuset, som ligger på västra sidan av Flog-

vägen med gaveln mot landsvägen, är exteriört välhållen och oförändrat, vilket även är fallet med uthusbyggnaden. Byggnaderna är mycket representativa för den småskaliga bebyggelsen utmed rasbranten.

Kommentar

Då såväl bostadshus som vedbod är ovanligt välbevarade bortsett från skorstenen som vid en eventuell om-
murning, bör förses med ett profilerat brätte, bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Trädgårdens öppna karaktär och dess nuvarande vegetationsinslag bör bibehållas i oförändrat skick.

17

Hol 1:19

Bostadshus 1870-tal, redskapsbod och vedbod ca 1900.

Beskrivning

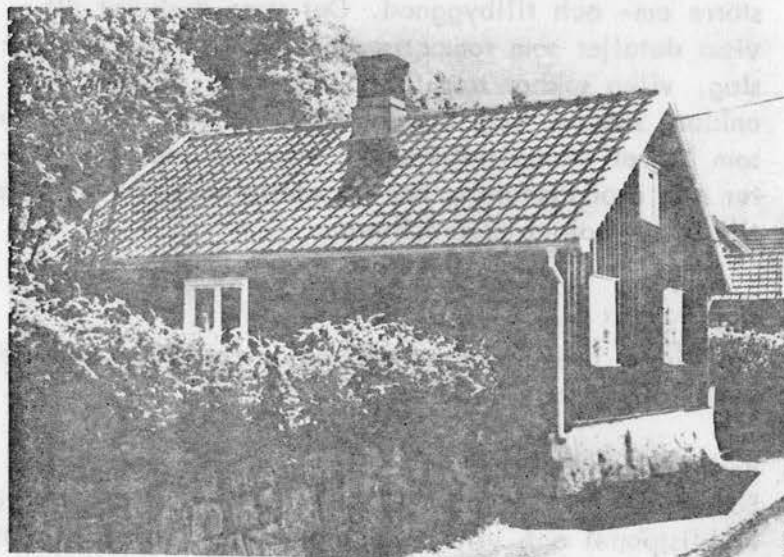
Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel med vita fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Redskapsbod och vedbod är uppförda i resvirkeskonstruktion med plaströd lockpanel, plåt- resp. papptak.

Värdering

Bostadshuset är en enkelstuga av s.k. förkokstyp med vedbod i östra gaveln. Byggnaden är trots vissa förändringar kulturhistoriskt värdefull och utgör tillsammans med uthusen ett karaktäristiskt inslag vid rasbranten.

Obj. nr 16

Obj. nr 17

Kommentar

Bostadshusets fönster bör ersättas med spröjsade av samma slag som fanns tidigare. Vid en eventuell ommålning bör den nu befintliga plastfärgen ersättas med en mattare röd färg. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till underhållsarbeten. Den vita putsade terrassen bakom huset bör om möjligt döljas förslagsvis med vildvin eller murgröna.

18

Hol 17:1

Bostadshus ca 1800/1894, avträde 1925, vedbod 1920-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade vindskivor och fönsterfoder. Sadel-tak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Vedbod och avträde uppförda i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel resp. locklistpanel samt tvåkupigt rött taktegel.

Värdering

Bostadshuset, som närmast är ett mellanting mellan parstuga och dubbelhus ligger väster om Flogvägen med ena gaveln mot vägbanken. Samtliga ingående byggnader är välbevarade och har kvar sin ursprungliga karaktär.

Kommentar

Bostadshusets tvåluftsfönster bör ersättas med spröjsade fönster. I övrigt bör inga ytterligare förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsdetaljer. Trädgårdens nuvarande karaktär bör bibehållas.

Obj. nr 18

Obj. nr 19

19

Hol 4:17

Affärs- och bostadshus 1888/1908, bostadshus/källare 1850-tal, vedbod 1930, magasin ca 1900.

Beskrivning

Affärs- och bostadshus i 1 1/2 plan uppfört av timmer och resvirke med gråmålad locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak med betongtegel. Bostadshus/källare uppfört av sten och resvirke, den senare med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött taktegel. Magasin och vedbod i resvirkeskonstruktion med faluröd locklistpanel resp. lockpanel. Takmaterial tvåkupigt taktegel.

Värdering

Samtliga byggnader är mycket goda representanter för de handelsbodar, som en gång kännetecknade svenska landsbygden, men som nu är mycket ovanliga. Handelsboden vid Floget har en äldre karaktär, som framstår som synnerligen bevaringsvärd.

Kommentar

Det är mycket angeläget att handelsboden, den enda kvarvarande, kan fortsätta att existera, då den utgör en naturlig medelpunkt bland invånarna i Floget. Inga förändringar bör dock göras exteriört, såvida de ej är nödvändiga för affärens fortsatta existens. Frågan om affärens framtid bör snarast utredas, då ett upphörande av verksamheten icke torde vara alltför avlägsen.

20

Hol 4:18

Bostadshus 1867, vedbod och brygghus ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vita fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med svart betongtegel. Vedbod och brygghus i resvirkeskonstruktion och faluröd lockpanel resp. locklistpanel. Takmaterial - plåt.

Värdering

Främst boningshuset har genomgått vissa exteriöra förändringar, men är trots detta tillsammans med uthusen av miljömässigt värde genom sitt läge invid handelsboden.

Kommentar

Boningshusets perspektivfönster bör utbytas mot spröjsade fönster av lokal typ. Den terrasserade tomtens nuvarande utseende bör ej förändras.

21

Hol 6:1, Lunnebacken

Bostadshus 1873, snickarbod/lillstuga 1890, vedbod 1890-t.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med vit eternitfasad. Fönsterfoder samt vindskivor brunmålade. Sadeltak klätt med tvåkupigt tegel. Snickarbod/lillstuga uppförd i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadeltak klätt med

enkupigt tegel. Vedbod uppförd i trä med faluröd lock- resp. locklistpanel med tegeltak.

Värdering

Fastigheten är belägen i stark sluttning, väster om Flogvägen. Byggnaden kontrasterar i storlek och karaktär mot den övriga äldre bebyggelsen i Floget. Bostadshuset har tidigare inrymt fem bostadslägenheter, varav tre på undervåningen och två på övervåningen. För närvarande inrymmer byggnaden två bostadslägenheter.

Kommentar

Fasaden bör åter beklädas med faluröd locklistpanel. Samtliga fönster bör vid byte ersättas med spröjsade rutor av samma storlek och utseende som de ursprungliga. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Det är också viktigt att trädgården bibehåller sin karaktär.

22

Hol 1:18, 1:31

Bostadshus 1845-50, verkstad 1900-t., bod/garage 1900-t., avträde 1900-t., källare 1800-t.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadedtak klätt med enkupigt tegel. Verkstad byggd i trä med faluröd locklistpanel. Dörr- och fönsterfoder svartmålade. Taket klätt med papp. Källarvind, uppförd i gammal kalkugn, i sten, tegel och trä, delvis

klädd med rödfärgad träpanel. Taket klätt med papp. Övriga uthus uppförda i trä med rödmålad träpanel. Takbeklädnad av enkupigt tegel samt papp.

Värdering

Bostadshuset utgörs av en dubbel byggnad, troligen uppförd under 1800-talets början och senare flyttad till Floget. Byggnaden inrymde tidigare två kök, varav ett var inrymt i nuvarande farstun. Grovköket inrymde tidigare bostadsrum med murad spis, ombyggdes 1954. Byggnaden med omgivande trädgård är av miljömässigt värde.

Kommentar

Husets exteriör bör bibehålla sitt nuvarande utseende. Det vore önskvärt att ytterdörren byttes mot en plankdörr av tidstypiskt slag.

23

Hol 2:2

Bostadshus 1930-tal, uthus 1920-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i resvirkeskonstruktion med gulmålad locklistpanel. Sadedtak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Uthus uppfört av resvirke med faluröd locklistpanel och enkupigt rött taktegel.

Värdering

Välbevarat och karaktäristiskt 30-talshus, som tillsammans med omgivande trädgård, får anses som miljömässigt värdefullt.

Kommentar

Inga förändringar av byggnaderna bör göras, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Trädgårdens nuvarande karaktär bör bibehållas.

24

Hol 7:1, Höglunda

Bostadshus 1870-tal, vedbod/garage 1900-tal, jordkällare 1870-tal, jordkällare 1870-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd masonit och locklist. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadeltak täckt med eternit. Uthus uppfört i trä med faluröd locklistpanel. Taket klätt med tvåkupigt tegel. Två jordkällare byggda i sten med takmaterial av tvåkupigt tegel och papp.

Kommentar

Bostadshuset utgörs av ett s.k. dubbelradhus, som genomgått exteriöra förändringar, men bevarat sin ursprungliga karaktär till form och material. Det vore önskvärt att fönstren vid byte ersattes med spröjsade av samma storlek som de ursprungliga samt att taket åter beklädes med rött tegel. Den omgivande trädgården med fruktträd och syrénbuskar utgör en viktig del av miljön.

25

Hol 25:1, Haga

Bostadshus 1850-tal, källare 1850-tal, garage 1970-tal.

Obj. nr 23

Obj. nr 25

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med rödfärgad locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med rött cementtegel. Garage byggt i trä med brunmålad fasad och plåttak.

Värdering

Bostadshus av enkelstugetyp med rum, förstuga och en mindre kammare avdelad från förstugan, i vilket köket numera är inrymt. I östra gaveln inryms också en vedbod. Stugan är belägen i den branta sluttningen väster om Flogvägen, med husgaveln halvt inbyggd i vägbranten och med endast gavelröstet synligt ovan vägrenen. Huset med omgivande fruktträdgård är miljömässigt mycket värdefullt.

Kommentar

Bostadshusets nuvarande utseende bör bevaras, men det vore värdefullt om perspektivfönstren vid byte ersattes med tvålufts, spröjsade fönster av samma storlek som de ursprungliga. Ytterdörren bör också återfå sin ursprungliga utformning. I övrigt bör inga förändringar ske som ej är att hänföra till rena underhållsarbeten. Det är också mycket väsentligt att trädgården med fruktträd och buskar får bibehålla sin karaktär.

26

Hol 28:1, Tunhems IOGT-lokal
Samlingslokal omkr. 1900, uthus 1960-tal.

Beskrivning

Samlingslokal i 1 plan uppförd i trä med grå stående

locklistpanel samt eternitfasad. Dörr- och fönsterfoder samt vindskivor vita. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Uthus byggt i trä med rödmålad träfasad. Taket täckt med papp.

Värdering

Välbevarad samlingslokal från tiden kring sekelskiftet. Tunhems IOGT-lokal, "Logen", utgör en viktig del av bebyggelsemiljön i Floget.

Kommentar

Det vore önskvärt att byggnaden i sin helhet återfår en oljevit locklistpanel, I övrigt bör inga förändringar ske som ej är att hänföra till rena underhållsarbeten. Den omgivande trädgården samt uthusbyggnaden utgör också viktiga delar av miljön.

27

Hol 8:1, "Klockar-Eriks"
Bostadshus 1860-tal, uthus 1900-tal, jordkällare 1860-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med rödmålad locklistpanel. Vitmålade dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Uthus byggt i trä med rödmålad locklistpanel. Vitmålade dörr- och fönsterfoder. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Jordkällare byggd i sten med papptak.

Värdering

Välbevarat bostadshus av enkelstugetyp, med öppen förstukvist. Huset omges av en äldre fruktträdgård.

Kommentar

Vid ommålning av fasaden bör man gärna välja en oljebaserad färg i stället för den rena akrylfärgen, som har andra egenskaper och därmed ger ett annat utseende. Det vore också värdefullt om fönstren vid eventuellt byte återfår spröjsade rutor samt att ytterdörren ersätts med en av samma typ som den ursprungliga. Den omgivande trädgården samt uthusen utgör också värdefulla inslag i miljön.

28

Hol 11:1, Alekleven

Bostadshus 1870-tal, ombyggt under 1930-talet och senare, källarvind 1870-tal, uthus 1967.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer. Huset har senare om- och tillbyggt. Fasaden klädd med grå eternitplattor. Sadeltak täckt med tvåkupigt tegel. Källarvind uppförd i sten och trä med faluröd locklistpanel. Sadeltak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus uppfört i trä, klätt med gulfärgad liggande faspontpanel. Taket klätt med plåt.

Kommentar

Äldre fastighet som under senare år genomgått omfattande om- och tillbyggnader. Det vore värdefullt om bostadshusets och uthusens exteriörer anpassas till den omgivande äldre bebyggelsen i Floget, beträffande material och färg.

29

Hol 16:1

Ä. bostadshus 1852, bostadshus (under uppförande).

Beskrivning

Äldre bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Nybyggnad under uppförande.

Värdering

Välbevarat äldre bostadshus med glasveranda vid västralångsidan. Huset inrymde ursprungligen rum och kök, men tillbyggdes senare med ytterligare ett rum och har nu karaktären av parstuga. Den norra kammaren inrymde tidigare skomakarverkstad.

Kommentar

Det äldre bostadshuset med omgivande fruktträdgård bör bibehålla sin nuvarande karaktär.

30

Hol 2:7, (Korsbogården) "Låga ryttartorpet", (Soldatboställe nr 410).

Bostadshus 1750-tal, uthus 1920-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklist- resp. lockpanel, Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Uthus (del av äldre ladugård) byggt i timmer med faluröd locklistpanel resp. slät panel. Oljevita foder. Taket täckt med tvåkupigt tegel.

Värdering

Soldattorp från mitten av 1700-talet. Torpet tillhör Flogets äldsta bebyggelse. Bostadshuset utgörs av en välbevarad enkelstuga, som i sin äldre form består av ett rum med eldstad, förstuga och en kammar avdelad från förstugan.

Kommentar

Byggnaden bör bibehålla sin nuvarande exteriör. Det vore dock värdefullt om dörren på byggnadens östra sida ersattes med en plankdörr av en för byggnaden tidstypisk karaktär.

31

Tunhem 1:25, Bäckelid
Bostadshus 1929, uthus 1929.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadel-tak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus byggt i trä med faluröd locklistpanel. Takbeklädnad av tvåkupigt tegel samt papp.

Kommentar

Bostadshus av "egna-hems"-karaktär. Det vore värdefullt om fönstret i tillbyggnaden vid eventuellt byte ersattes med ett spröjsat tvåluftsfönster. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Den omgivande trädgården samt uthusbyggnaden utgör också viktiga delar av miljön.

Obj. nr 27

Obj. nr 29

- 32 Tunhem 1:3
Bostadshus 1916/1977, garage 1977.

Kommentar
Modernt bostadshus uppfört på äldre grund.

- 33 Tunhem 1:31
A. bostadshus 1850-tal, bostadshus 1960-tal, garage 1960-tal.

Beskrivning
Äldre bostadshus i ett plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Saldeltak täckt med tvåkupigt tegel.
Bostadshus i konststen samt garage byggda under 1960-talet.

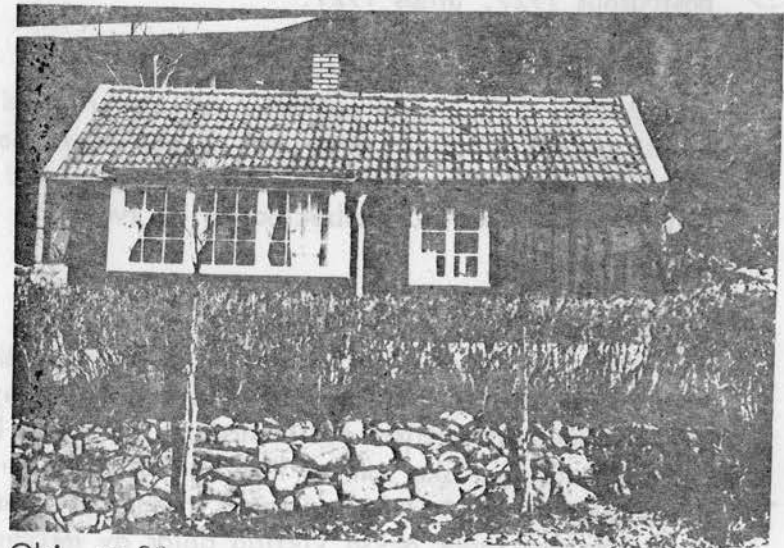
Värdering
Välbevarat äldre bostadshus av enkelstugetyp. Byggnaden utgör en av de få intakt bevarade husen av denna typ i Floget.

Kommentar
Det vore synnerligen värdefullt att det äldre bostadshuset med omgivande fruktträdgård får bibehålla sin nuvarande karaktär.

- 34 Tunhem 1:30, Aleklev
Bostadshus 1850-1900, vedbod 1900-tal, uthus 1900-tal.

Obj. nr 30

Obj. nr 33

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd masonit samt locklistpanel. Sadeltak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd träpanel. Takbeklädnad av enkupigt tegel samt plåt.

Kommentar

Bostadshuset av enkelstugetyp var ursprungligen backstuga under Tunhems prästgård. Byggnaden med omgivande trädgård samt uthusbyggnader utgör ett vesäntligt inslag i miljön.

35

Tunhem 1:1, Aleklev

Bostadshus 1900-tal, uthus 1910-tal, avträde 1910-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd slät panel. Takbeklädnad av papp.

Värdering

Mycket välbevarat torp av enkelstugetyp, beläget i rasbranten öster om Flogvägen. Torpet var ursprungligen backstuga under V:a Tunhems prästgård.

Kommentar

Bostadshuset med omgivande trädgård samt uthusbyggnader bör bibehålla sitt nuvarande utseende.

36

Tunhem 1:26

Bostadshus 1935, uthus 1930-tal, garage 1960-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä, fasaden beklädd med grå aluminiumpanel. Takbeklädnad av tvåkupigt tegel. Uthusbyggnader, uppförda i trä med faluröd resp. grönfärgad fasad. Takbeklädnad av papp.

Kommentar

Bostadshus av "egna-hems"-karaktär, med fasadbeklädnad av aluminiumpanel. Vid eventuella framtida renoveringsarbeten bör eftersträvas att anpassa fasadmaterialet till omgivande bebyggelse.

37

Tunhem 1:1, Bastan 2.

Bostadshus 1880-tal, uthus 1880-tal, avträde 1880-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd lockpanel. Takbeklädnad av papp.

Värdering

Mycket välbevarat bostadshus av enkelstugetyp, beläget i sluttningen väster om Flogvägen. Huset var tidigare backstuga under V:a Tunhems prästgård. Byggnaden har genomgått en mycket pietetsfull renovering.

Kommentar

Bostadshuset med omgivande trädgård samt uthusbyggnader bör bibehålla sin nuvarande karaktär.

38

Tunhem 1:22, Bastan 3

Bostadshus 1914, vedbod/lillstuga 1930-tal, f.d. svinhus 1930-tal, uthus 1940-tal, källare 1914, källare 1940-tal.

Beskrivning

Bostadshus uppfört i trä med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadelstak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd locklist- resp. lockpanel. Takbeklädnad av en- och tvåkupigt tegel samt plåt. Källare uppförda i sten med takbeklädnad av enkupigt tegel och papp.

Värdering

Välbevarat bostadshus av enkelstugetyp. Tillsammans med uthusbyggnader och omgivande fruktträdgård utgör torpet en viktig del av bebyggelsemiljön i Floget.

Kommentar

Bostadshuset med trädgård och uthus bör bibehållas i sitt nuvarande utseende.

39

Tunhem 1:2, Starkebacken

Bostadshus 1900-tal, uthus 1910-tal, källare 1910-tal.

Beskrivning

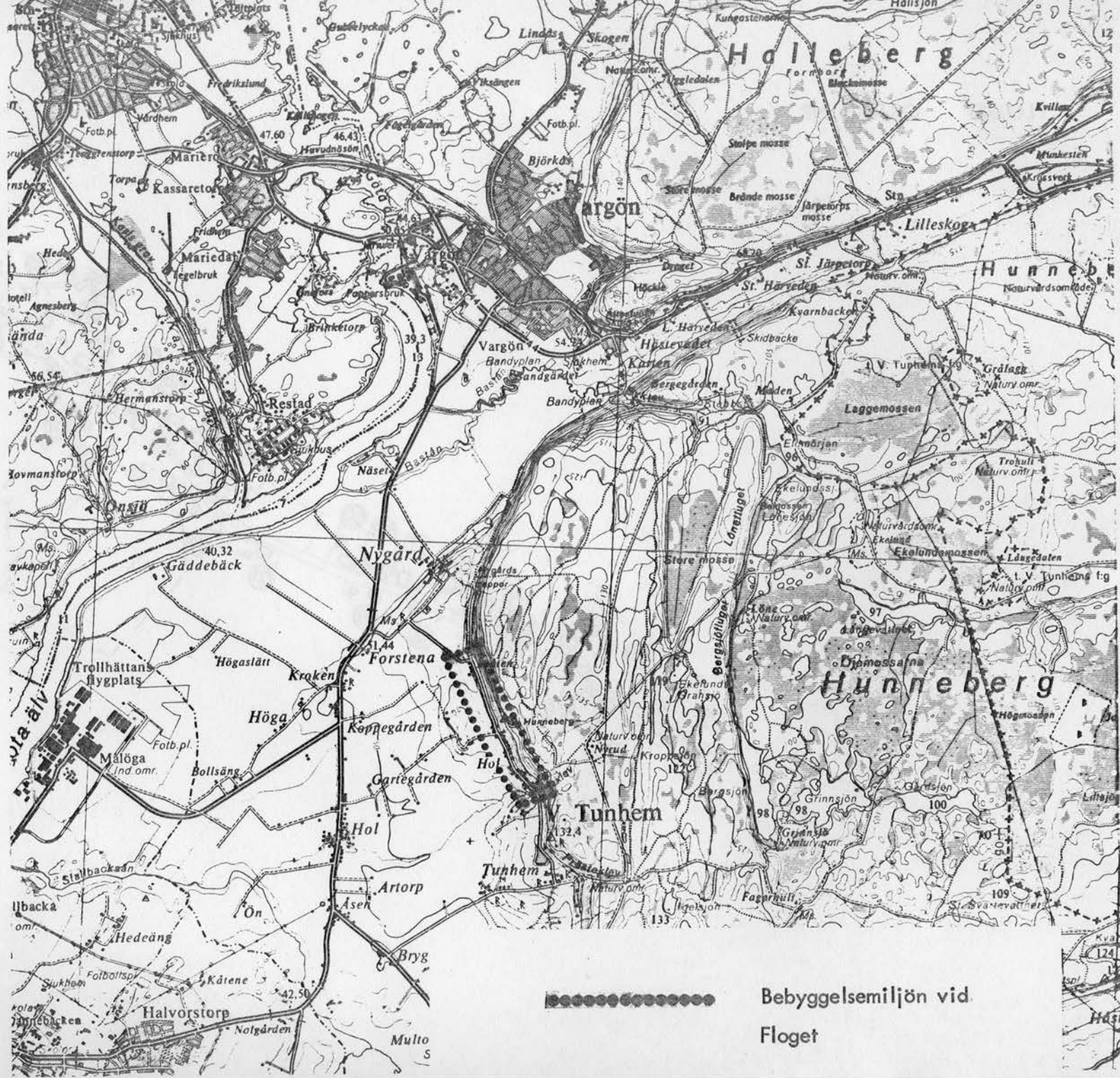
Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med brun resp. gul locklistpanel samt panel-på-förvandring. Dörr- och fönsterfoder brunmålade. Sadelstak klätt med betongtegel. Uthus byggt i trä med faluröd masonitfasad. Stenkällare med torvtak.

Kommentar

Bostadshuset är närmast att hänföras till gruppen dubbelradhus. Husets fasadfärg bör vid ommålning anpassas till omgivande bebyggelse.

Obj. nr 38

Bebyggelsemiljön vid
Floget

FLOGET OBJEKT NR.

Förteckning över enskilda objekt i Floget.

Fastighetsbeteckning		Nr i utredningen
Hol 1:18, 1:31		22
Hol 1:19		17
Hol 1:22		15
Hol 1:24		5
Hol 2:2		23
Hol 2:7	Korsbogården	30
Hol 4:17		19
Hol 4:18		20
Hol 6:1	Lunnebacken	21
Hol 7:1	Höglunda	24
Hol 8:1	"Klockar-Eriks"	27
Hol 9:1		8
Hol 11:1	Alekleven	28
Hol 12:1	Furulund	12
Hol 16:1		29
Hol 17:1		18
Hol 18:1, 19:1	Solliden	11
Hol 20:1		9
Hol 25:1		16
Hol 25:1	Haga	25
Hol 25:3		14
Hol 25:4		13
Hol 27:1	Högsäter	10
Hol 28:1		26

Nygård 1:4
 Nygård 2:1
 Nygård 2:1
 Nygård 2:1
 Nygård 2:1
 Nygård 2:2

Tunhem 1:1
 Tunhem 1:1
 Tunhem 1:2
 Tunhem 1:3
 Tunhem 1:22
 Tunhem 1:25
 Tunhem 1:26
 Tunhem 1:30
 Tunhem 1:31

Lyckhem

Bergatorpet

Aleklev
 Bastan 2
 Stackebacken

Bastan 3
 Bäckelid

Aleklev

7
 1
 2
 3
 4
 6

35
 37
 39
 32
 38
 31
 36
 34
 33

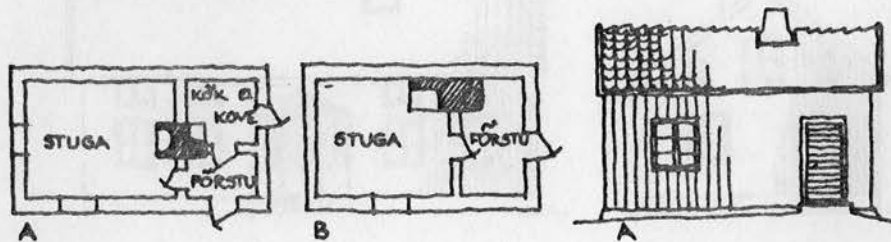
Förteckning över värdens öfver 1 fäst.

Förteckning

Hol 1:1
 Hol 1:2
 Hol 1:3
 Hol 1:4
 Hol 2:1
 Hol 2:2
 Hol 2:3
 Hol 2:4
 Hol 2:5
 Hol 2:6
 Hol 2:7
 Hol 2:8
 Hol 2:9
 Hol 2:10
 Hol 2:11
 Hol 2:12
 Hol 2:13
 Hol 2:14
 Hol 2:15
 Hol 2:16
 Hol 2:17
 Hol 2:18
 Hol 2:19
 Hol 2:20
 Hol 2:21
 Hol 2:22
 Hol 2:23
 Hol 2:24
 Hol 2:25
 Hol 2:26
 Hol 2:27
 Hol 2:28
 Hol 2:29
 Hol 2:30
 Hol 2:31
 Hol 2:32
 Hol 2:33
 Hol 2:34
 Hol 2:35
 Hol 2:36
 Hol 2:37
 Hol 2:38
 Hol 2:39
 Hol 2:40
 Hol 2:41
 Hol 2:42
 Hol 2:43
 Hol 2:44
 Hol 2:45
 Hol 2:46
 Hol 2:47
 Hol 2:48
 Hol 2:49
 Hol 2:50
 Hol 2:51
 Hol 2:52
 Hol 2:53
 Hol 2:54
 Hol 2:55
 Hol 2:56
 Hol 2:57
 Hol 2:58
 Hol 2:59
 Hol 2:60
 Hol 2:61
 Hol 2:62
 Hol 2:63
 Hol 2:64
 Hol 2:65
 Hol 2:66
 Hol 2:67
 Hol 2:68
 Hol 2:69
 Hol 2:70
 Hol 2:71
 Hol 2:72
 Hol 2:73
 Hol 2:74
 Hol 2:75
 Hol 2:76
 Hol 2:77
 Hol 2:78
 Hol 2:79
 Hol 2:80
 Hol 2:81
 Hol 2:82
 Hol 2:83
 Hol 2:84
 Hol 2:85
 Hol 2:86
 Hol 2:87
 Hol 2:88
 Hol 2:89
 Hol 2:90
 Hol 2:91
 Hol 2:92
 Hol 2:93
 Hol 2:94
 Hol 2:95
 Hol 2:96
 Hol 2:97
 Hol 2:98
 Hol 2:99
 Hol 2:100

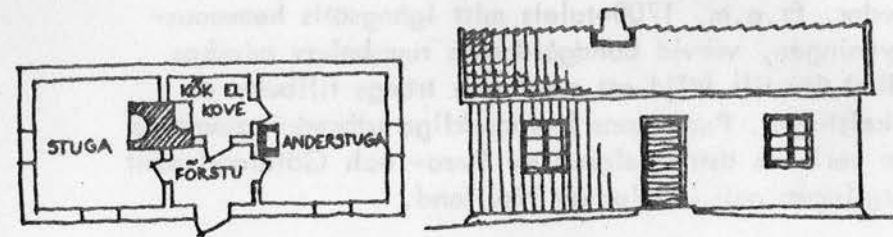
BYGGNADSTYPER

Här nedan redovisade byggnadstyper är de vanligast förekommande bland byggnadsbeståndet uppfört före år 1900. Samtliga benämningar av nedanstående husformer, ingår i den vedertagna etnologiska terminologin.

ENKELSTUGAN (enkel byggning)

Enkelstugan (planskiss A) anses allmänt härröra från de under medeltiden fullt utvecklade gavelvåle- och gavelförstuhusen, av vilka gavelvålehuset är det äldsta (planskiss B), och där gavelförstuhuset till skillnad från gavelvålehuset har svalen inbyggd till ett slutet förrum. Denna planform är karakteristisk för bodar och källare, men har också ofta tillämpats i stugor och bastur. Enkelstugan har troligen uppkommit genom att gaveldörren i gavelförstuhuset flyttats till långsidan, varvid förstun avdelades i en kammare, i vilken senare det s.k. förstuköket inreddes. Tidigare hade kökets funktioner varit förlagda till stugutrymmet. Enkelstugan i sin utvecklade form består sålunda av ett större vardagsrum el. stugan samt av ett mindre förstuparti i vilket

också inryms ett mindre kök. Till sin typ har stugan varit vanlig i större delen av landet, med en något mindre utbredning i syd- och västsverige. De äldst bevarade enkelstugorna i landet sträcker sig tillbaka till 1500-talet, medan byggnadstypen finns rikligast företrädd i samband med 17-1800-talets hemmansklyvningar. Fr.o.m. mitten av 1750-talet blir det vanligt att byggnaden tillförs en övervåning, och stugtypen får den form vilken brukar benämnas Dalsslandsstugan.

PARSTUGAN (enkel byggning)

Parstugan har till sin form med all sannolikhet ursprungligen utgjorts av en enkelstuga, till vilken fogats ytterligare ett rum, och byggnaden fick en planform vilken motsvaras av två större gavelrum på var sida om en mittförstu (se planskiss). Det nytillkomna utrymmet fick ofta benämningen anderstuga och hade i sin tidigaste form funktionen av oeldat finrum och förrådsutrymme, men kom under 1800-talet allmänt att utgöra ett renodlat finrum. Då det under 1800-talet blev allmän sed att uppföra 2-våningshus också på landsbygden, så fick ibland övervåningens natt-

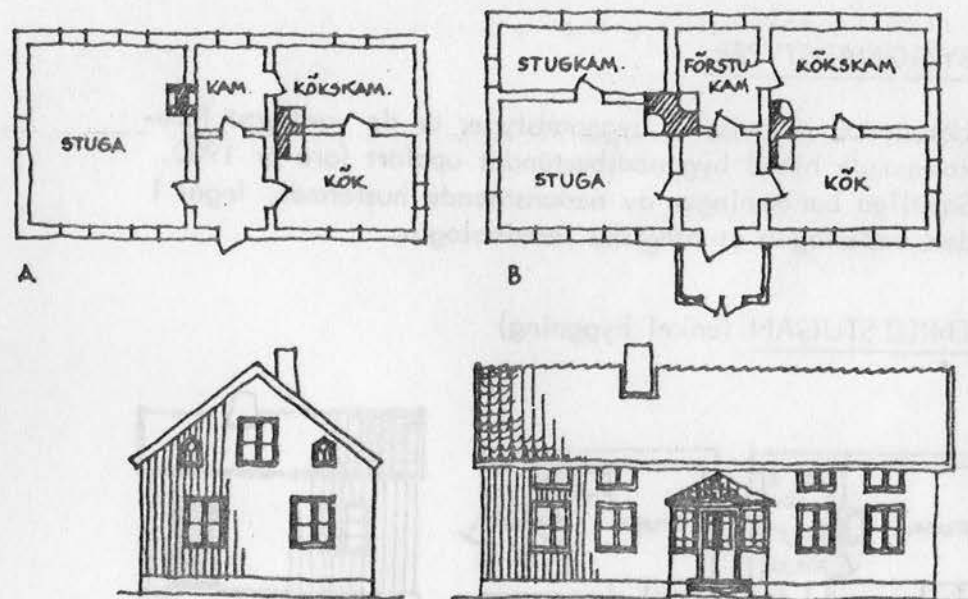
stuga funktionen av finrum. Ursprungligen hade vardagsstugan fungerat som matlagningsplats, men denna funktion överflyttades under sent 1600-tal till ett särskilt kök innanför förstun i den s.k. koven, varvid liksom hos enkelstugan också hos parstugan ett s.k. förstukök tillkommer.

I källor som exempelvis domböcker står att läsa att parstugan var en vanlig bostadsform bland bönder samt på prästgårdar redan under 1500-talet, medan den under 1600-talet skulle varit vanligast på herr- och ämbetsgårdar. Fr.o.m. 1700-talets mitt igångsätts hemmansklyvningen, varvid bondgårdarnas rumsbehov minskas vilket får till följd att parstugan trängs tillbaka av enkelstugan. Parstugans huvudsakliga utbredningsområde har varit de östra delarna av Svea- och Götaland samt bergslagen och i delar av Norrland.

DUBBELRADHUS (dubbel byggning)

Rentässansens krav på symmetri återspeglas bl.a. i parstugan. Ett krav växte också fram på en uppordning av rummen i dubbla led och fr.o.m. 1800-talet övergick man mer och mer till att genom längsgående skiljeväggar få fram en dubbelrad av rum, vilket också åstadkomms genom längsidestillbyggen. Bland de absolut tidigaste formerna för dubbelradhusen står 15-1600-talets herrgårdar, där parstugan ofta utökad med en gavelkammare utgjorde huvudbyggnaden. Längsindelningen åstadkomms här genom att låta väggarna löpa genom huvudrummen.

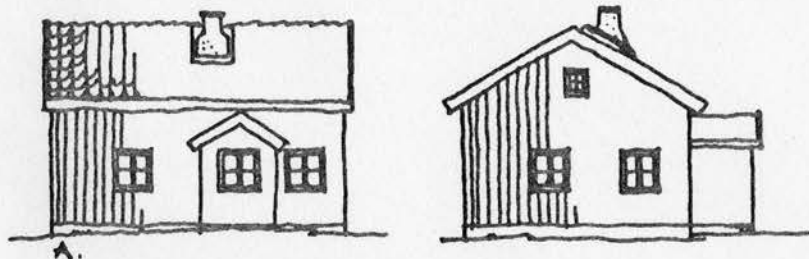
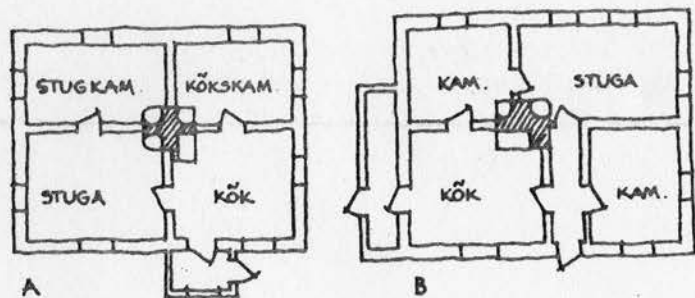
DUBBELRADHUS (dubbel byggning)

Bland bondebebyggelsen uppträder dock de dubbla leden först under 1800-talets första hälft.

VÄSTSVENSKA DUBBELHUS (dubbel byggning)

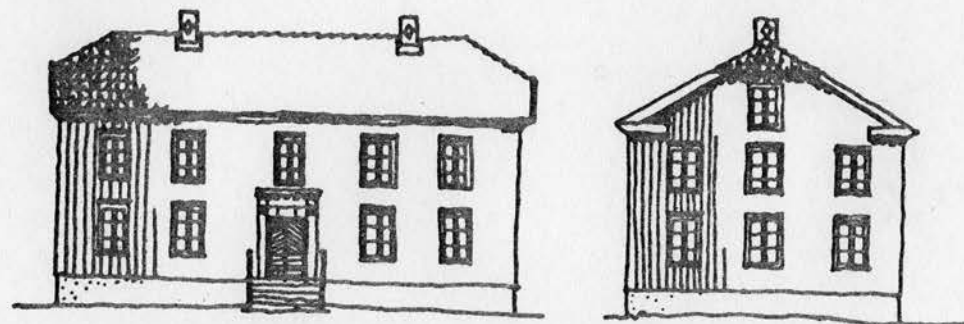
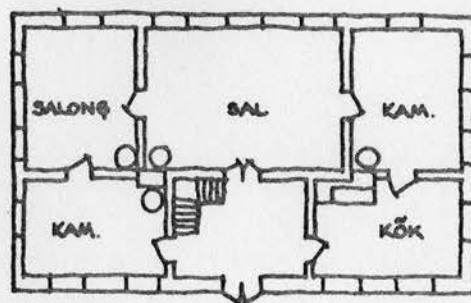
Dess huvudsakliga grundform har utgjorts av i det närmaste en kvadratisk planform och planerade så att två rum legat jämsides, vilket vanligtvis resulterade i fyra huvudrum, där de ofta timrade mellanväggarna bildat nästan regelbundna kort (se planskiss). Bostadsformen anses allmänt utvecklad ur enkelstugan eller den enkla byggningen, till vilken man utmed bakre långväggen

uppfört en skjul eller liknande. Dessa tillbyggen timrades sedermera in med bostadskroppen och man fick två sidokamrar. Dubbelhuset kom att utgöra en byggnad bestående av tre rum och kök. Vanligtvis har hustypen varit uppförd i 1 1/2 plan, med en mer eller mindre inredd vind. Några exempel finns på byggnader i två våningar där planlösningen i de båda våningarna i regel är överensstämmande. Det västsvenska dubbelhuset karakteriseras exteriört av enkelhet och symmetri. Som framgår av byggnadstypens benämning har dess huvudsakliga utbredningsområde varit västsverige, ex. Bohuslän. De tidigaste formerna börjar uppträda under ti-

dig 1800-tal. Ur dess grundform har sedan en mängd varianter utvecklats främst fr.o.m. 1860-talet. Det är bl.a. bland dessa byggnader man återfinner den rikliga förekomsten av s.k. snickarglädje, kanske främst i Bohuslän.

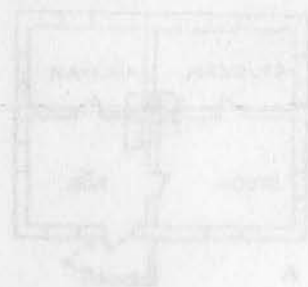
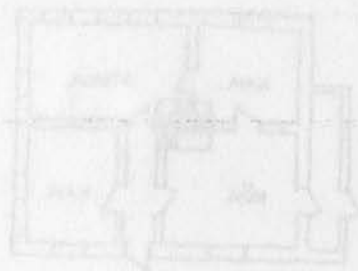
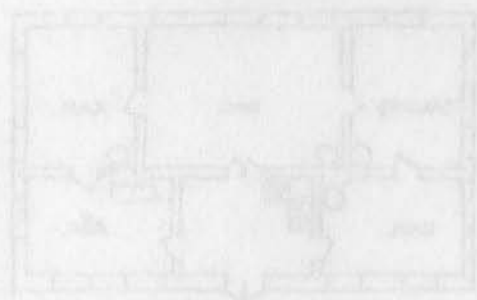
SALSBYGGNADER

Barockens ideer om centraliseringsprincipen och renässansens krav på symmetri återspeglas i de s.k. salsbyggnaderna, vilka började göra sig gällande i vårt land

främst under 1600-talet. Man strävade efter ett huvudrum eller en sal i byggnadens mitt efter franska förebilder. De byggnader vilka först uppfördes efter dessa principer var herrgårdsbyggnader och det är först under 1800-talet man återfinner dessa tendenser bland bondebebyggelsen.

HERRGÅRDSBYGGNAD

uppfört en djup eller liknande. Dessa tillbyggnader följde sedan i med bostadshusen och man fick två våningar. Dubbelhuset kom att utgöra en byggnad bestående av tre rum och kök. Vanligtvis var husets vikt uppfört i 1/2 plan, med en mer eller mindre inre vind. Några exempel från de byggnader i två våningar, där planlösningen i de båda våningarna i regel är tvärsymmetrisk. Det västerländska dubbelhuset kännetecknas av enhetlighet och symmetri. Det franska av byggnadstypens betydning har dock varit betydligt utveckladare varit västerländska, ex. de i Frankrike. De så kallade lantmanne böcker upptäckta under ti-

ÄLVSBORGS LÄNS MUSEIFÖRENING
Box 206, 462 01 Vänersborg

Under 1800-talet arbetade säkerligen det stora flertalet av invånarna i Floget med kalkbrytningen. Arbetarna var antingen anställda av Nygård eller också arrenderade de schakt av Holbönderna och prästgården.

Brytningen och bränningen var omfattande, vilket icke minst mångfalden av "grottor" och rester av kalkugnar vittnar om. Vid 1870-talet uppgick årsproduktionen i Västra Tunhems socken till 10.000 tunnor - en siffra som några årtionden senare stigit till den icke föraktliga siffran 60.000 tunnor. Kalken användes i stor utsträckning som jordbrukskalk, en vara som var mycket åtråvärd. Men den utnyttjades även med stor framgång vid framställning av ett cementbruk, som tillverkades genom att blanda kalk och skiffermjöl. Detta cement kom till användning bl.a. vid slussverksbyggnaderna vid Brinkebergskulle, Trollhättan och Åkerström.

Vid sekelskiftet började dock brytningen att avtaga och åtskilliga av invånarna i Floget började arbeta vid Vargöns papperbruk.

Förutom arbetare vid kalkbrotten fanns även andra obesuttna representerade i Floget som smed, skraddare och skomakare, vilka bedrev en ambulerande verksamhet i trakten. Även mindre affärsrörelse igångsattes vid slutet av 1800-talet.

Befolkningsmässigt hade Floget sin storhetstid strax före sekelskiftet. Därefter kom antalet invånare att sjunka. Befolkningsminskningen var mycket betydande mellan

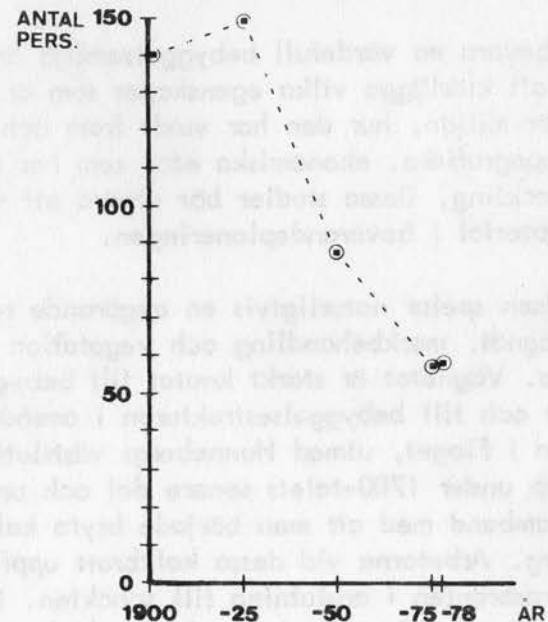
1925 och 1950 då antalet boende mellan Hols gata och Alekleven sjönk från 149 till 87. Särskilt minskade antalet yngre personer under 30 år, vilket berodde på avflyttning och sjunkande barnantal. Medelålders och äldre bodde dock i hög utsträckning kvar. Mor- och farföräldrar bodde hos sina barn till sin död. De som inte hade några anhöriga var hänvisade att flytta till fattighuset.

Den vidare utvecklingen fram till 1970-talet innebar en fortsatt befolkningsminskning och år 1975 var de bofastas antal nere i 57 personer. Då fanns endast 7 barn i Floget (mot 48, år 1900) och ungdomar i åldern 16 - 30 saknades helt. De äldre, över 60 år, blev en dominerande åldersgrupp. Många stugor har under denna tid blivit fritidshus. Då de gamla dog, behöll arvingarna, som avflyttat, husen för detta ändamål. Omkring en tredjedel av stugorna har fått en sådan funktion och står alltså tomma större delen av året. De senaste åren har dock en viss inflyttning av nya familjer ägt rum varav tre med barn. De har lockats av det vackra läget, den pittoreska miljön och det nära pendelavståndet till Trollhättan och Vänersborg. I de flesta fall har de ingen släktanknytning till platsen.

Utvecklingen under 1900-talet har inte bara haft stora konsekvenser för det sociala livet utan även för bebyggelsen utmed Flogvägen. Huvuddelen av stugorna friköptes med hjälp av ensittarlagen på 1920 - 50-talet. Köpen var i några fall komplicerade affärer

då upp till nio bönder ibland gjorde anspråk på tomtmarken, som ju var belägen i den gamla samfälligheten. Under 20 och 30-talen ombyggdes ett flertal av stugornas förstukvistar och försågs med större glasverandar och ett antal nya bostadshus med egnahemskaraktär uppfördes invid de äldre bostadshusen. Ett par av stugorna revs också ner då de stått öde en längre tid och därför förfallit. På 50 och 60-talen infördes nya fasadmaterier som eternit, mexitegel och masonit, nya takmaterial som plåt och betongtegel och nya fönstertyper utan spröjsar. En modern villa uppfördes vid slutet av 60-talet vid Aleklev, helt efter den nya tidens ideal och normer. Utvecklingen har inneburit att byggandet blivit allt mer standardiserat och att landsbygdens bostadshus inte längre skiljer sig från städernas villor. Under 1970-talet har ombyggnadstakten ökat i samband med att kraven har höjts på modernare köksutrustning och sanitära utrymmen. De nyinflyttade, som från städerna är vana vid betydligt större bostadsutrymmen, har också byggt till sina hus. Även miljön runt stugorna har fått mer villakarakter med plana gräsmattor, plattgångar och buskar. Av stugorna längs Flogvägen är idag endast ett mindre antal kvar i ursprungligt skick.

BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN 1900-1978

MILJÖKARAKTÄRISERING - BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN

För att bevara en värdefull bebyggelsemiljö är det väsentligt att klärlägga vilka egenskaper som är karaktäristiska för miljön, hur den har vuxit fram och vilka faktorer, topografiska, ekonomiska etc. som har påverkat dess utveckling. Dessa studier bör utgöra ett viktigt underlagsmaterial i bevarandeplaneringen.

Bebyggelsen spelar naturligtvis en avgörande roll, men också vägnät, markbehandling och vegetation är av stor betydelse. Vägnätet är starkt knutet till bebyggelsens uppkomst och till bebyggelsestrukturen i området. Bebyggelsen i Floget, utmed Hunnebergs västsluttning, växte upp under 1700-talets senare del och under 1800-talet i samband med att man började bryta kalk vid Hunneberg. Arbetarna vid dessa kalkbrott uppförde sina hus vid rasbranten i anslutning till schakten. De var obesuttna, d.v.s. de ägde ingen jord och de var därför hänvisade att uppföra sina stugor på Holböndernas samlighet och prästgårdens ägor.

Bebyggelsen bestod främst av enkelstugor och dubbelhus med fyrdelad plan. Under 1800-talet förtätades området genom nybyggnader och med ett par hus som flyttades upp från slätten väster om Hunneberg.

Under 1920- och 30-talen ombyggdes flertalet av de öppna förstukvistarna till större glasverandor och ett par hus av "egna-hems"-karaktär uppfördes bland den äldre

bebyggelsen. Under 1950- och 60-talen introducerades en rad nya fasadmaterial såsom eternitplattor och kalksandsten samt takbeklädnad av plåt och betongtegel. Även ett par moderna bostadshus uppfördes under denna tid. Under 1970-talet har ombyggnadstakten ökat i samband med att kraven på större utrymmen, sanitära utrymmen etc. har ökat.

Av de äldre husen utmed Flogvägen har idag endast ett fåtal kvar sin ursprungliga karaktär och bland dessa är en stor del endast bebodda sommartid.

De nya bostadshusen i Flogets södra del har delvis förändrat bebyggelsestrukturen i området. Från att ha varit en homogen bebyggelse vid seklets början har områdets karaktär i vissa delar splittrats genom nybebyggelse. Trots dessa inslag av modern bebyggelse, i vissa fall i kontrasterande skala och material, uppvisar området fortfarande en tämligen sammanhållen bebyggelsemiljö.

I nedanstående inventeringskartor redovisas befintliga förhållanden med avseende på bebyggelsens ålder, karaktär, funktion och fasadmaterial.

Inventeringskarta 1. Ålderskartan åskådliggör det stora antalet byggnader från tiden före sekelskiftet 1900, med en viss koncentration till Flogets norra delar. På 1777 års karta över Halle- och Hunneberg finns ett antal backstugor markerade vid rasbranten. Under 1800-talet förtätades bebyggelsen kraftigt och uppgick vid

slutet av århundradet till tjugonio stugor, varav de flesta låg öster om Flogvägen. Under 1920 - 30-talet samt 1960 - 70-talet har husantalet ökat ytterligare men i mer begränsad omfattning. Svårigheten att ur ålderskartan fastställa bebyggelsens karaktär har föranlett förtydligande i en karta över olika byggnadskategorier (se karta 2).

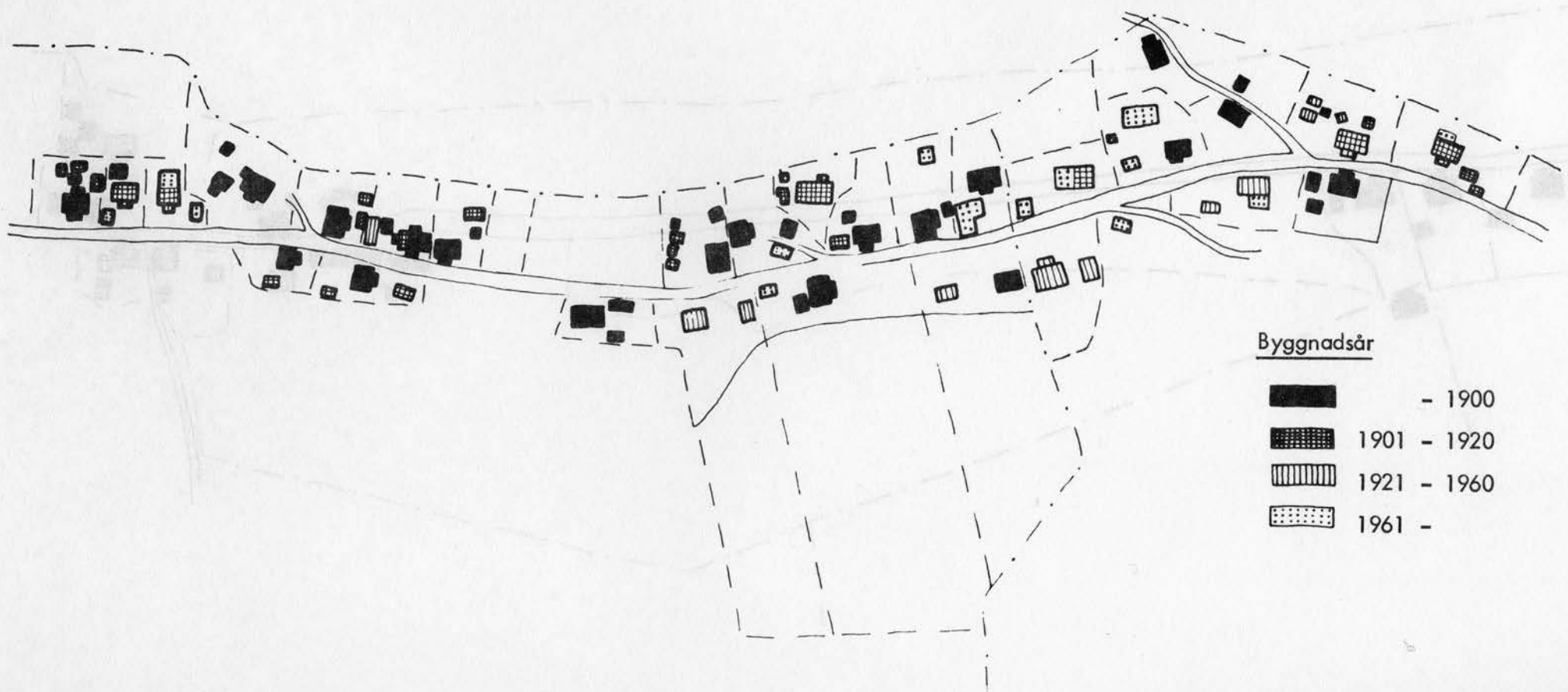
Inventeringskarta 2 visar bebyggelsens karaktär och utformning ur ett arkitekturhistoriskt perspektiv. Området visar en relativt jämn bebyggelseutveckling, med bebyggelse från 1700-talet och fram till 1900-talets första hälft. Ett par (4 st.) exempel på egna-hemsbebyggelse från 1920- och 30-talen finns företrädda i området. Under 1950-talet inleddes en ombyggnadsperiod, som framförallt innebar en rad nya fasadmateriäl. Under de senaste årtiondena har ofta helt nya krav ställts på bebyggelsen och ombyggnadstakten har ökat genom krav på större bostadsyta, sanitära utrymmen etc.

Inventeringskarta 3 ger en bild av byggnadernas funktion. Bostadshusen är av naturliga skäl dominerande i området. Antalet åretrunt bostäder har dock minskats kraftigt under de senaste årtiondena medan fritidsboendet har ökat och uppgår nu till omkring en tredjedel av bebyggelsen.

I området återfinns en Godtemplarloge samt en livsmedelsaffär. Den förra spelade en betydelsefull roll för det sociala livet långt fram på 1950-talet. Affär-

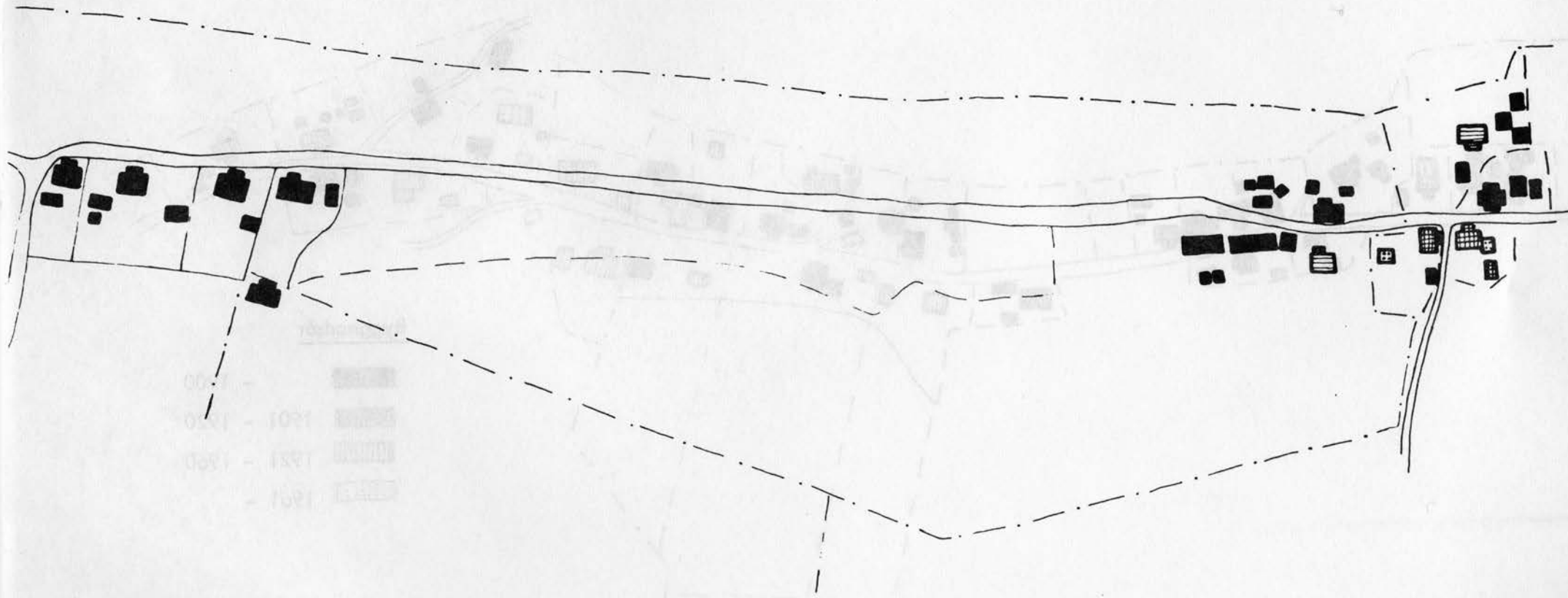
en är alltså av avgörande betydelse för den bofasta befolkningen utefter berget.

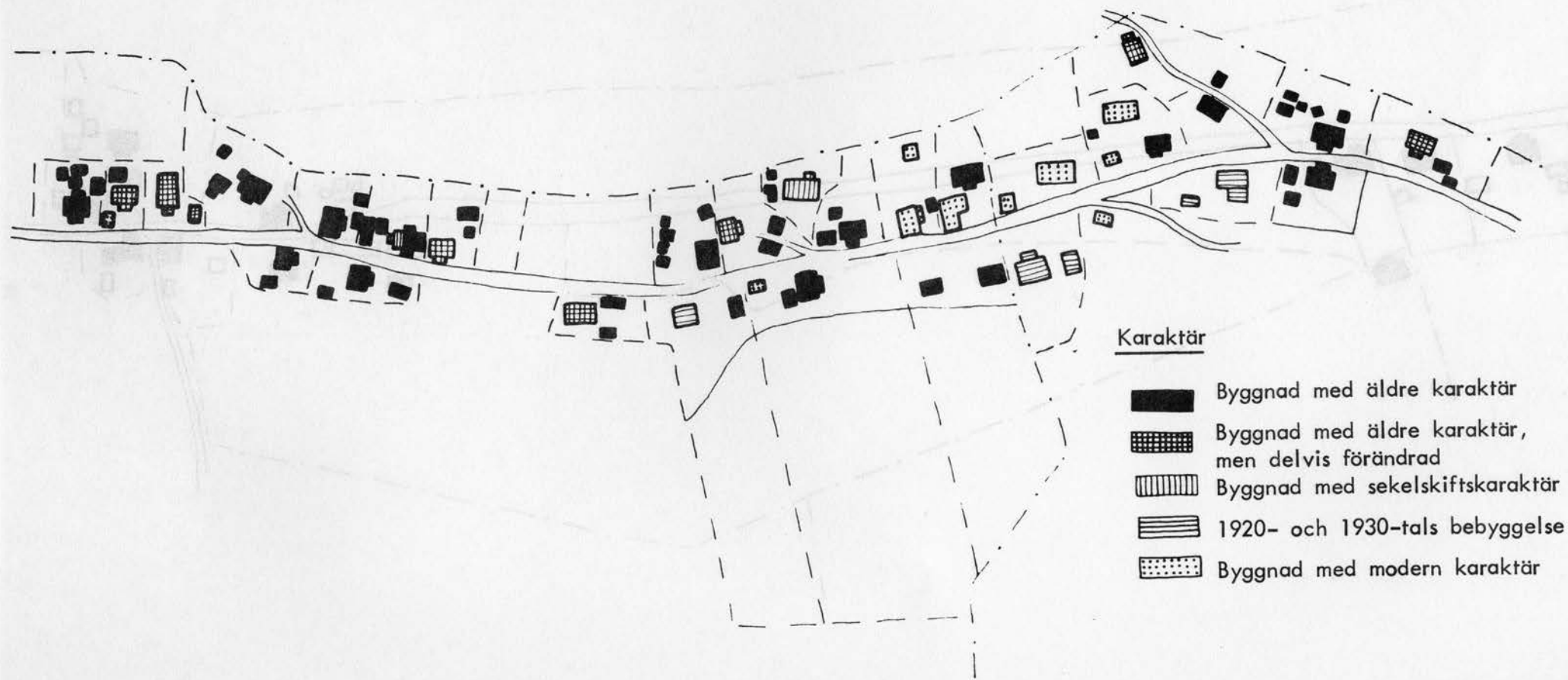
Inventeringskarta 4 redovisar byggnadernas fasadmateriäl. Av kartan framgår med tydlighet att träbebyggelsen dominerar. Fasadmaterialet utgörs i stor utsträckning av faluröd locklistpanel med vitmålade detaljer. Det är väsentligt att den äkta falufärgen bibehålles och inte ersätts med alkyd- eller akrylatfärger, som har helt andra egenskaper och därmed ger ett helt annat intryck. Under senare år har nyuppförda liksom renoverade byggnader börjat beklädas med olika slags fasadplattor och skivor, vilket kraftigt kontrasterar mot den äldre bebyggelsen.

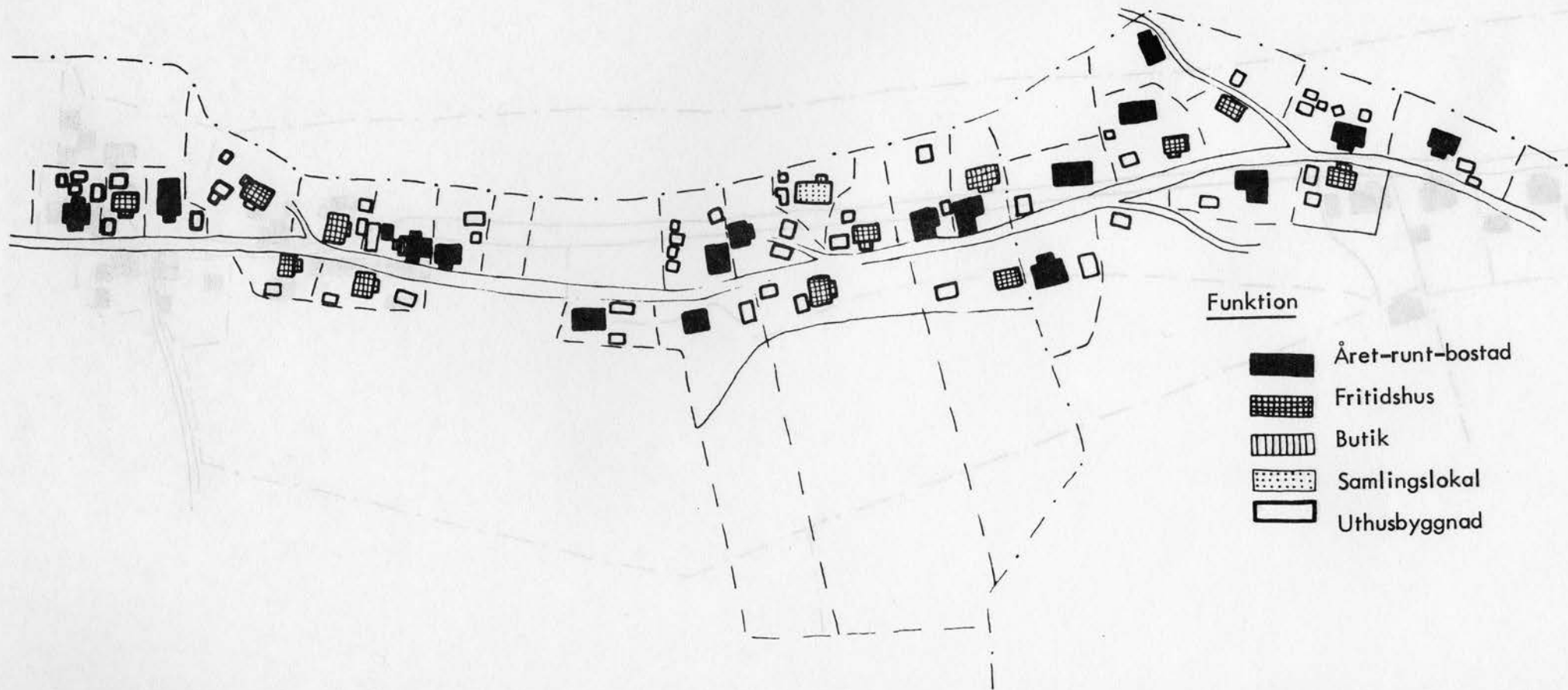
Byggnadsår

- - 1900
- 1901 - 1920
- 1921 - 1960
- 1961 -

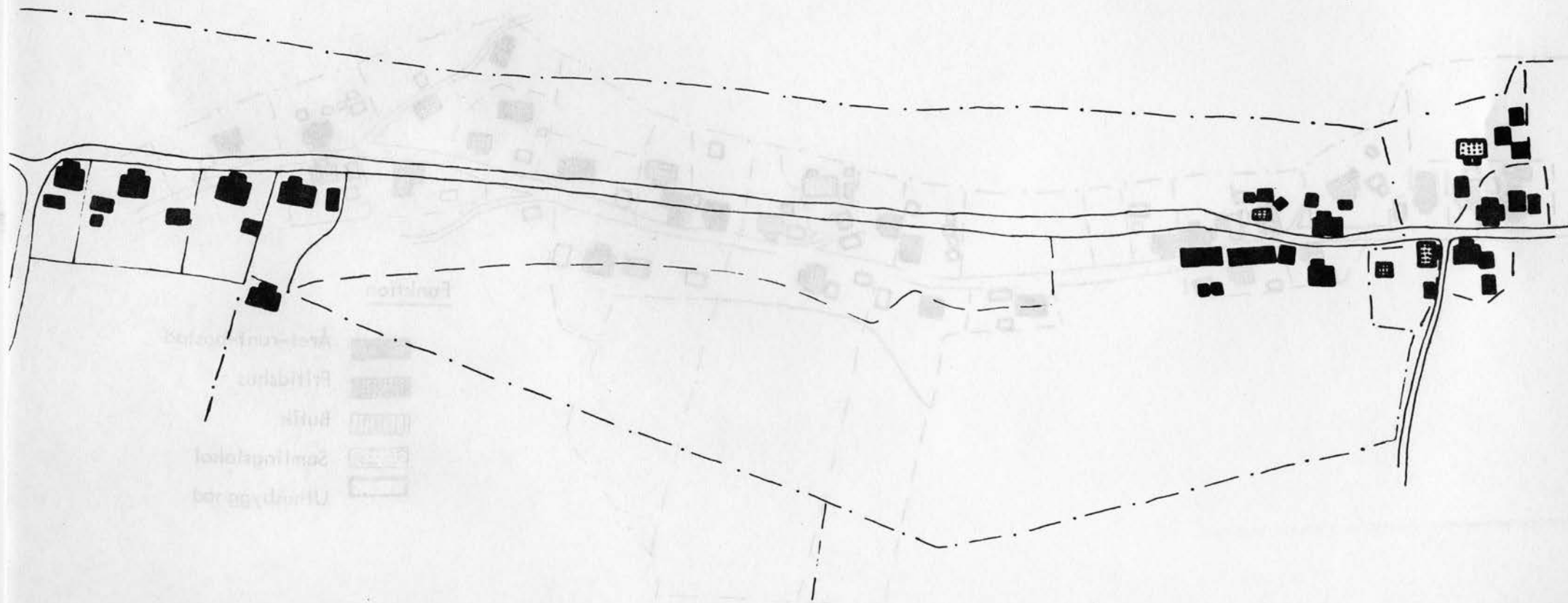

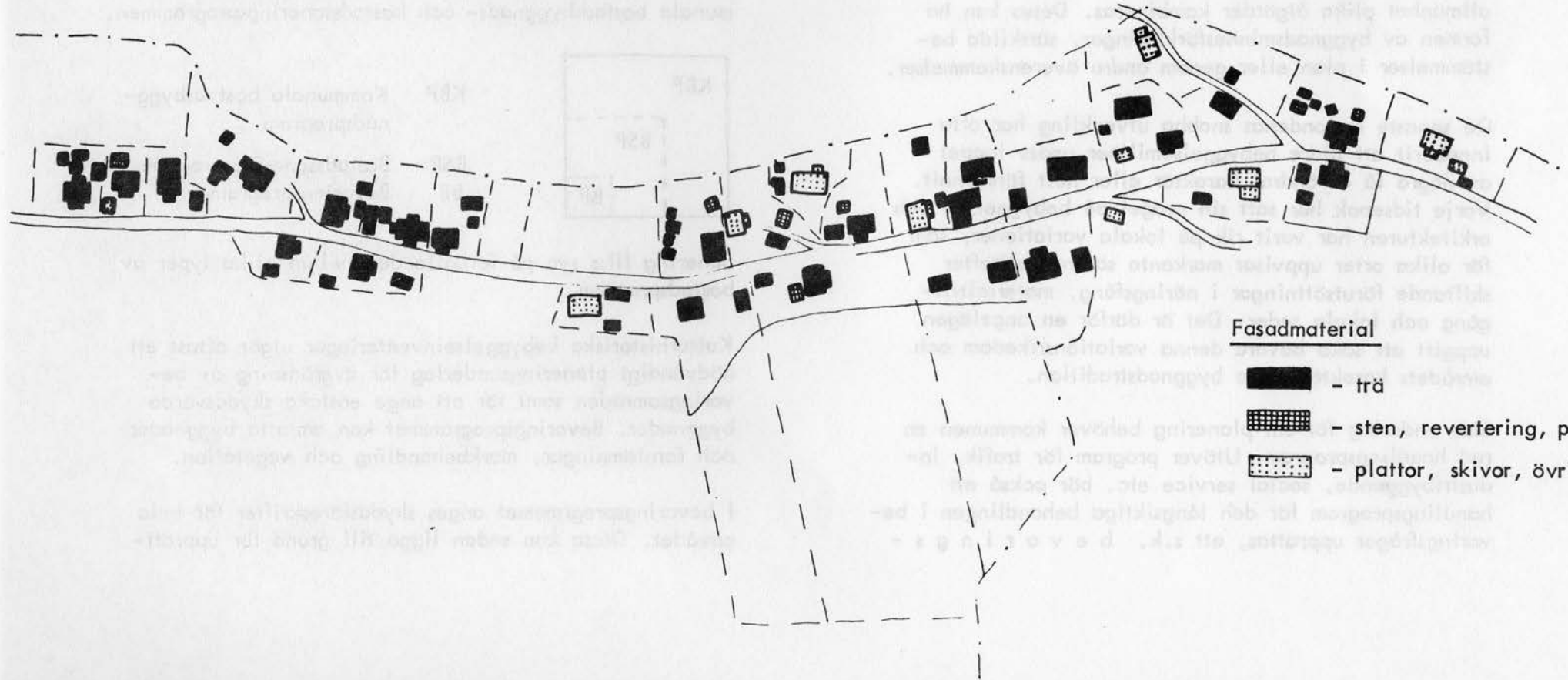
Funktion

- Året-runt-bostad
- Fritidshus
- Butik
- Samlingslokal
- Uthusbyggnad

BEVÄRINGSOMRÅDE FÖRSLAG TILL FÖRSLÄTT
AREAL

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

4.1.0 g 1.0 m. Den reviderade och utvidgade planen...

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

Kommunens utvärdering av byggnadsförhållanden i byggnadsområdet är av stor betydelse för att kunna ge ett bra uttryck för byggnadsområdet i förhållande till omgivningen och till de krav som ställs på byggnadsområdet av kulturhistoriska synpunkter.

BEVARINGSPROGRAM. FÖRSLAG TILL FORTSATT ARBETE.

Kulturminnesvårdens speciallagstiftning är idag i första hand inriktad på att skydda enstaka byggnader och fornlämningar och kan i regel inte användas för att skydda sammanhängande bebyggelsemiljöer, t.ex. stadsmiljöer eller landskapspartier av kulturhistoriskt värde.

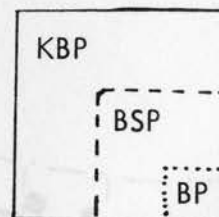
För att bevara samlade bebyggelsemiljöer måste i allmänhet olika åtgärder kombineras. Dessa kan ha formen av byggnadsminnesförklaringar, särskilda bestämmelser i plan eller genom andra överenskommelser.

De senaste årtiondenas snabba utveckling har ofta inneburit att äldre bebyggelsemiljöer under loppet av några få år ändrat karaktär eller helt försvunnit. Varje tidsepok har satt sin prägel på bebyggelsen och arkitekturen har varit rik på lokala variationer, som för olika orter uppvisar markanta särdrag alitefter skiftande förutsättningar i näringsfång, materialtillgång och lokala seder. Det är därför en angelägen uppgift att söka bevara denna variationsrikedom och områdets karaktäristiska byggnadstradition.

Som underlag för sin planering behöver kommunen en rad handlingsprogram. Utöver program för trafik, industribyggnad, social service etc. bör också ett handlingsprogram för den långsiktiga behandlingen i bevaringsfrågor upprättas, ett s.k. b e v a r i n g s -

p r o g r a m som redovisar och avgränsar bevaringsområden.

Begreppet bevaringsområde omfattar ett område där kommunen avser att genomföra ett långsiktigt bevarande. I bevaringsprogrammet redovisas riktlinjer för det kommunala handlandet, såväl generella riktlinjer och förslag till åtgärder, som ekonomiska åtaganden för speciella åtgärder. Här anges också kommunens avsikter beträffande sanering, rivning, kompletterande nybebyggelse, varför det bör vara sammankopplat med det kommunala bostadsbyggnads- och bostadssaneringsprogrammen.

KBP Kommunala bostadsbyggnadsprogram
 BSP Bostadssaneringsprogram
 BP Bevaringsprogram

Sanering III:s syn på förhållandet mellan olika typer av bostadsprogram.

Kulturhistoriska bebyggelseinventeringar utgör oftast ett nödvändigt planeringsunderlag för avgränsning av bevaringsområden samt för att ange enstaka skyddsvärda byggnader. Bevaringsprogrammet kan omfatta byggnader och fornlämningar, markbehandling och vegetation.

I bevaringsprogrammet anges skyddsföreskrifter för hela området. Dessa kan sedan ligga till grund för upprätt-

ande av planer eller där så erfordras för ändring av gällande planer för att fastställa befintlig bebyggelsestruktur. För detaljplanearbetet kan ofta ytterligare uppgifter vara nödvändiga för precisering av åtgärder och avgränsningar när det gäller bebyggelse inom bevaringsområdet samt för byggnader utanför dessa som är av värde för den miljömässiga helheten.

För att främja ett från bevaringssynpunkt tillfredsställande underhåll av den äldre bebyggelsen är det önskvärt att samråd med landsantikvariern resp. länsantikvariern gäller generellt för alla yttre arbeten som avser bebyggelsen inom bevaringsområdet.

Information om kommunens avsikter med bevaringsområdet och rådgivning till berörda sakägare bör också ingå som ett viktigt led i bevaringsarbetet.

Bevaringsprogrammet avses omfatta såväl bevaringsområden som enskilda byggnader som bör bevaras av kulturhistoriska eller miljömässiga skäl. Området kring Västra Tunhems kyrka och i synnerhet Floget med sin karaktäristiska bebyggelse utmed Hunnebergs västsluttning utgör en sådan miljö där nödvändiga tekniska, ekonomiska, sociala och planmässiga insatser ytterligare kan klargöras och olika genomförandalternativ presenteras. Det är därför angeläget att klarlägga under vilka former detta arbete kan bedrivas, varför Älvsborgs läns museiförening med detta utkast önskar få till stånd en första diskussion om lämpliga samarbetsformer.

Flogvägen

KULTURMINNESVÅRDENS SPECIALFÖRFATTNINGAR OCH BYGGNADSLAGSTIFTNINGEN

Begreppet kulturhistorisk värde har brukats med skiftande innebörd under olika tider och i olika sammanhang. Värdet av det kulturhistoriska objektet influeras av kunskapen om det. Byggnader av kulturhistoriskt värde utgör sålunda ingen skarpt avgränsad grupp. Det kulturhistoriska värdet är snarare något som i varierande grad kan tillmätas delar av det befintliga byggnadsbeståndet. Ett fåtal av dessa byggnader har dock tillmätts sådant värde att de givits ett särskilt skydd med stöd av speciallagstiftning.

Specialförfattningar

År 1618 utfärdades vår första byggnadsförordning avseende kronans slott, borgar och befästningar. Kvar från denna tid finns ett bevarat plakat från år 1666, med "Påbudh om Gamble Monumenter och Antiquiteter i Riket", vilket med vissa kompletteringar kom att gälla till år 1828. Vid denna tid utfärdades förordningen om "Forntida minnesmärkens fredande och bevarande", vilken utgör föregångaren till gällande fornminneslag från år 1942.

Den numera upphävda fideikommissinstitutionen, från 1600-talet, utgjorde tidigare ett skydd mot skingringen av egendomar med tillhörande byggnader men var

begränsad till landets mest framträdande byggnadsverk, slott och herresäten.

Fasta formlämningar är generellt skyddade enligt 1942 års fornminneslag (SFS 1976:442), som utgör en av de viktigaste lagarna inom kulturminnesvården. Den utgör ett direkt skydd åt minnesmärken från såväl förhistorisk som historisk tid såsom gravhögar, domarringar, borgar, skansar, befästningsanläggningar, broar m.m. Tillsyn av fornlämningar i länet utövas av länsstyrelsen, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, vilka har överinseende över skyddet och vården av de fasta fornlämningarna i riket (1942 års fornminneslag § 3 m.fl.).

Byggnader registrerade som byggnadsminnen samt byggnader som avses bli upptagna som byggnadsminnen representerar alla slags byggnader från olika tidsepoker i såväl offentlig som enskild ägo. Bland dessa finns slott, herrgårdar, bondgårdar, industribyggnader m.fl. Enligt bestämmelserna i byggnadsminneslagen (SFS 1976:440, 441) kan byggnad som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historisk betydelsefull händelse och som med hänsyn härtill är att anse som synnerligen märklig, av länsstyrelsen förklaras som byggnadsminne. I de skyddsföreskrifter som utfärdas i samband med en sådan förklaring anges i detalj i vilka delar byggnaden inte får förändras etc. Byggnadsminneslagen är för närvarande helt inriktad på skyddet av enstaka byggnader, men inte på större sammanhängande miljöer.

De snäva kriterierna för byggnadsminnesförklaringar har lett till att antalet registrerade byggnadsminnen för närvarande uppgår till drygt 300. Som jämförelse kan nämnas att fysisk riksplanering registrerat cirka 1700 miljöer av riksintresse, varför behovet av justeringar i lagen sedan länge har påtalats.

Byggnader registrerade som byggnadsminnesmärken är samtliga offentliga byggnader samt av varierande ålder och art. Merparten av dem utgöres dock av landets märkligaste byggnadsbestånd, typ monumentalbyggnader, men förteckningen upptar även enklare träarkitektur, sjukhus, fyror etc. Kungörelsen innehåller generella anvisningar för vården av dessa byggnader. Reglerna för restaurering och mer genomgripande åtgärder som flyttning, överlåtelse, rivning etc är restriktiva och kräver myndighetstillstånd. Observera att kungörelsen innehåller bestämmelser även för statliga byggnader som har karaktär av minnesmärken utan att vara upptagna på förteckningen. Byggnadsminnesmärkenas antal är för närvarande 310 st (KK 1920:774).

Oavsett ålder åtnjuter svenska kyrkans kyrkobyggnader liksom kyrkotomter och begravningsplatser sedan 1700-talet generellt skydd. Bestämmelserna avser även kyrkans inredning liksom planeringen av miljön kring kyrkan. Kyrkorna utgör den största gruppen skyddade byggnader c:a 3.000 st. Riksantikvarieämbetet är här beslutande organ (KK 1920:744, 1963:540).

Prästgårdar av kulturhistoriskt värde registreras i en förteckning över kyrkliga fastigheter vilken förs av resp. stiftsnämnd. Nämnden lämnar i samråd med länsstyrelsen

anvisningar för vård samt prövar ombyggnadsärenden. (SFS 1971:860).

Allmän byggnadslagstiftning

Fram till vår tid har kulturminnesvårdens speciallagstiftning successivt omarbetats. Dessa revideringar har dock inte resulterat i en författning som på ett allsidigt och effektivt sätt täcker problematiken kring vård och vidmakthållande av kulturhistoriskt eller miljömässigt värdefull bebyggelse.

För ett genomförande av en nyanserad byggnads- och kulturvård, har specialförfattningen i viss omfattning kunnat kompletteras med den allmänna byggnadslagstiftningen. Lagtextens beröringspunkter med kulturminnesvården är begränsad till ett fåtal punkter och av generell art, men genom en konsekvent tillämpning av dessa moment, bör dock förutsättningar finnas för ett visst skydd av värdefullare bebyggelse.

De nuvarande ekonomiska, juridiska och planmässiga möjligheterna till ett effektivt skydd av befintlig bebyggelse är begränsad till innehåll, räckvidd och livslängd. Det påbörjade reformarbetet kan först efter en tid väntas skapa värt villkor. Den allmänna byggnadslagstiftningen har hittills varit inriktad på att reglera nybebyggelse och markanvändning. Kulturminnesvårdens specialförfattningar har å andra sidan reglerat behandlingen av befintliga byggnader, vilka bedömts äga ett särskilt värde. De båda lagtexternas bristande sam-

ordning har för kulturminnesvården inneburit betydande svårigheter att genomföra en allsidig byggnadsvård.

I den allmänna byggnadslagstiftningen har ett flertal brister aktualiserats, av vilka avsaknaden av en effektivt formulerad underhållsskyldighet samt reella möjligheter till rivningsreglering skjutits i förgrunden. Problem av ovanstående karaktär har ofta haft sin upprinnelse i att stadsplaner som tillkommit enligt tidigare lagstiftning och som medgett stora byggnadsrätter kunnat ligga kvar som gällande, vilket i sin tur skapat förväntningsvärden som avsevärt försvårat bevarandearbetet. Många byggnader har fått förfalla så kraftigt att det enda kvarstående alternativet varit rivning.

Den allmänna byggnadslagstiftningens viktigaste bestämmelser med inriktning på byggnadsvård är 38 § BS samt 54 § 1 mom. Erfarenheterna av dess tillämpning är dock varierande. Behandlingen av byggnader utom område med fastställd stadsplan försvåras bl.a. av att byggnadslovsplikten där ej innefattar bestämmelser om exempelvis omfärgning av fasad, byte av taktäckningsmaterial etc.

Byggnadslagen (BL) behandlar planläggning och byggande. Bygglagens användbara delar i bevarandesyfte motsvaras i huvudsak av planerings- och markanvändningsfrågor, byggnadsvårdsfrågor samt av byggnadslovsprövningen.

För bevarande av samlade byggnadsmiljöer måste i allmänhet olika åtgärder kombineras. Med stöd av § 25 BL kan föreskrivas att visst område skall utgöra reservat för kul-

turhistoriskt värdefulla byggnader s.k. K-märkning. Till K-märkningen fogas i regel bestämmelser om områdets användning. Bestämmelserna sätter tidigare byggnadsrätt ur kraft, men kräver markägarens samtycke. K-märkningen innebär i sig inget reellt skydd mot rivning utan får kompletteras med ett temporärt rivningsförbud. (§ 35A BL).

Enligt tillägg till byggnadslagen får byggnadsnämnden meddela förbud mot rivning av byggnad inom område med stadsplan eller inom område där förbud mot nybyggnad råder. Rivningsförbudet kan meddelas för en tid av högst tre år med möjlighet till förlängning i ytterligare två år (§ 35A BL). Byggnadsnämnden, som i detta fall har full dispensrätt, kan under denna tid medge undantag från förbudet och dispens från gällande stadsplan när särskilda skäl föreligger för byggnadsföretag som står i överensstämmelse med bevarandeönskemålen (§ 34 BL). Vägrade byggnads- och rivningslov ger ingen rätt till ersättning för markägarna.

En annan möjlighet att inom stadsplaneinstitutet skydda kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är att konstruera stadsplaner med hänsyn till befintlig bebyggelse, genom att framställa en stadsplan som anpassar byggnadsrätten, användningen och byggnadsättet efter befintlig bebyggelse. För att förhindra rivning krävs även här en tillämpning av § 35A BL.

Om man vid prövning finner att expropriation av visst markområde bör ske, kan regeringen meddela faststäl-

se under villkor att expropriationen kommer till stånd inom ett år. Vid starka skäl kan tiden förlängas med ett år i sänder (§ 45 BL).

Byggnadsstadgan (BS) ger anvisningar om byggnadsnämnd, byggande, byggnadslov m.m..

Paragraf 9 i BS ger anvisningar vid upprättande av plan. Här betonas att syftet vid planläggning är att främja en från allmän synpunkt ändamålsenlig utveckling inom det område som planeringen avser. Det påpekas också att "Bebyggelse med särskilt värde från historisk eller kulturhistorisk synpunkt ska såvitt möjligt bevaras". Vidare föreskrivs att den som upprättar plan skall samråda med länsstyrelsen, övriga myndigheter, sammanslutningar och enskilda personer som kan ha väsentligt intresse av frågan. Det föreligger sålunda generell skyldighet att kontakta antikvarisk myndighet (§ 14 BS). Inom område där utomplansbestämmelser äger tillämpning "må byggnad ej uppföras med mindre valet av plats för den tillämnade bebyggelsen kan anses lämplig ur allmän synpunkt. Härvid skall beaktas att områden med särskild naturskönhet eller säregna naturförhållanden såvitt möjligt bevaras".

Byggnader, som är värdefulla ur historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt, får inte förvanskas varken genom arbeten på själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet. (§ 38 BS). Byggnadslov fordras inte bara för nybyggnad eller sådan väsentlig förändring som är att likna vid nybyggnad. (§ 75 BS). Byggnadsstadgan föreskriver att byggnadslov skall sökas också för ändring

som avsevärt påverkar byggnads planlösning eller yttre utseende. Inom stadsplanlagt område fordras dessutom byggnadslov för omfärgning av fasad som ej vetter mot kringbyggd gård, för byte av taktäckningsmaterial etc. (§ 54 mom. 1 BS).

För att de i bevaringsförslaget redovisade byggnaderna inte skall förlora sina yttre kvaliteter bör inte enbart ombyggnad utan också det löpande underhållet genomföras så att byggnadens utseende inte förvanskas. Vid underhållet bör för byggnadens karaktäristiska delar i exteriören vårdas med bibehållande av material, utförande, form och profil. Kulör och färgtyp bör väljas med hänsyn till lokaltradition, funktion och ålder. Visserligen måste förändringar givetvis tillåtas av funktionella eller stadsbildmässiga skäl, men till- och ombyggnader bör genomföras varsamt och underordnas helheten. Vid nybyggnad bör också bevakas att fasad- och takmaterial anpassas till befintlig angränsande bebyggelse som avses bevaras.

Konkreta riktlinjer för miljöns behandling s.k. Q-märkning bör därför formuleras som vägledning för utformning av byggnader, byggnadsvolymer, materialval fasadutformning, gatubeläggning etc. Miljöreglerna bör självklart bilda utgångspunkt för byggnadslovs- och dispensprövning. Byggnad skall vidare underhållas så att vanprydnad inte uppkommer (§ 50 BS). Försummas underhållet kan byggnadsnämnden enligt § 51 BS ålägga ägaren att riva fastigheten. Underhåll av tomt föreskrivs i § 53 BS. Byggnadsnämnden kan också mot

vite ålägga byggnadens ägare att underhålla respektive riva fastigheten. (§ 70 2 st. BS). Expropriation kan tillgripas för att försätta eller hålla fastighet i tillfredställande skick när grov vanvård föreligger eller kan befaras uppkomma (§ 7 1 kap. ExL). Motsvarande gäller för att bevara historiskt eller kulturhistoriskt märklig bebyggelse (§ 8 2 kap. ExL).

De skyddsinstrument man idag kan åberopa i gällande lagstiftning återfinns således i den allmänna byggnadslagstiftningen samt inom kulturminnesvårdens specialförfattningar.

Speciallagstiftningen har hittills varit inriktad på skyddet av enstaka objekt vilket också försvårat hävdandet av sammanhängande miljöer. Någon motsvarighet till det miljöskydd som återfinns inom den modernare europeiska lagstiftningen, t.ex. Lex Malraux i Frankrike, monumentlagen i Holland m.fl. finns f.n. ej i Sverige. Ett effektivt miljöskydd ställer därför vissa krav på att gällande byggnadsminneslag omformuleras. Så skulle exempelvis kriterierna för byggnadsminnesförklaringar bli mindre specificerade och fråntas den utpräglade inriktningen på bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla solitärer av direkt riksintresse.

Såväl byggnadslagstiftningen som specialförfattningens skyddsinstrument som K-märkning och byggnadsminnesförklaring är knutna till det nuvarande fastighetsbegreppet. Objekt på gatu- eller parkmark, äldre gatubeläggning m.m., vilka ofta utgör viktiga beståndsdelar i miljön kan således inte skyddas genom dessa instrument. Ett vidgat fastighetsbegrepp kan däremot undanröja dessa problem.

Även naturvårdslagen innehåller bestämmelser rörande bevarandefrågor. Länsstyrelsen kan lägga förbud mot nybyggnad över visst icke planlagt område. Lagen ger skydd åt landskapsbilden men även, med stöd av dess 19 paragraf åt byggnader i landskapet. Den hindrar dessutom olämplig täktverksamhet samt olika typer av reklamanordningar.

SYNPUNKTER PÅ BYGGNADSVÅRD

Samtliga former av bevarande måste bli en avvägning mellan tekniska, ekonomiska och kulturhistoriska hänsyn, där de speciella förutsättningarna i det enskilda fallet blir avgörande. Att utgå ifrån vad en byggnad har att erbjuda i befintligt skick är en god regel vid de flesta upprustningsföretag. Metoden kan sägas vara preventiv, då den har en dämpande effekt på en idag alltför vanlig ambition - den att vårda sönder en byggnad. Nyproduktionens begreppsapparat med dess teknisk-ekonomiska bestämmelser har inte gått omärkt förbi och med de resurser som idag tillhandahålls, har resultatet ofta inneburit en direkt inbjudan att modernisera alltför effektivt utan hänsyn till äldre byggnadstradition och material. Många byggnader har på detta sätt helt förlorat sin gamla karaktär. Upprustningar av ombyggnadskaraktär har dessutom prioriterats i lånegivningen framför mindre upprustningar av typ underhåll. Resultatet har i ena fallet blivit ett dyrare brukande av byggnaden, medan en fortgående förslumning tillåtits i det andra. Också de olikartade lånevillkoren vid statlig belåning har haft återverkningar på upprustningens omfattning hos byggnader i enskild ägo.

Den genomgripande förändring som byggnadsbeståndet har genomgått under de senaste decennierna har ofta inneburit att äldre bebyggelsemiljöer under loppet av några år förändrat karaktär eller försvunnit.

Varje tidsepok har satt sin prägel på bebyggelsens utformning och i den äldre arkitekturen finns fortfarande spår av en rik lokal byggnadstradition, som för olika orter visar markanta särdrag, vilket bland annat hänger samman med den regionala näringsstrukturen, befolkningssammansättning, materialtillgång och lokala seder.

Material och funktion skapade bestämda ramar för byggmästarens handlingsfrihet, men gav också bebyggelsen en enhetlig karaktär genom återkommande proportioner, lika taklutning och täktäckning, begränsade fönsterstorlekar etc. Avgörande för bostadshusets planlösning var i äldre tider eldstadens och skorstensmurens placering. Möjligheterna att variera planlösningen var härigenom begränsade, vilket tillsammans med den begränsning, som timmerstockens längd utgjorde, gav byggnaderna vissa återkommande proportioner. Våra nuvarande möjligheter till uppvärmning via radiatorer, golvslingor etc. har frigjort oss från beroendet av skorstenens placering och har samtidigt öppnat alla möjligheter att variera husets volym med utbyggnader och tillbyggnader. Våra nuvarande byggnadsmaterial lämnar en mycket stor frihet beträffande mått, spännvidder, taklutningar etc.

När dessa nya byggnadsmaterial och byggnadsmetoder tillämpats på äldre hus har följden ofta blivit att byggnaderna förvanskats och helt förlorat sin ursprungliga karaktär. De äldre materialen har vi hunnit få erfarenhet av, vi känner deras livslängd, men också hur de förnyas. Nya material däremot har ofta ett okänt åld-

rande och inte sällan är de på sikt omöjliga att renovera. Detta gäller t.ex. flertalet av dagens plastmaterial. Ofta innebär begreppet underhållsfri helt enkelt att materialet är omöjligt att underhålla den dag en renovering är aktuell.

Genom varsamma metoder är det dock fullt möjligt att tillföra en byggnad moderna bekvämligheter utan att fördärva dess unika egenskaper.

Huset i landskapet. Vården av närmiljön.

Ett gammalt hus ingår alltid som en del i en speciell miljö. Trädgård och uthus är också viktiga delar. Uthusen bidrar till att skapa skyddade uterum och träden, både de knotiga fruktträden och de höga lövträden, är viktiga element i närmiljön liksom häcken och den förvuxna syrenbersån. Låt arbetet med närmiljön ske med varsamhet och lyhördhet för de tankar, som en gång låg till grund för gårdens tillkomst, riv inte uthus i onödan och försök inte förvandla en gammal trädgård till en modern förortsträdgård med oklanderliga gräsmattor, importerade vintergröna buskar och gångar av kalkstens- eller cementplattor. Man bör, precis som när det gäller huset, försöka upptäcka trädgårdens egenart och personlighet och utgå från dess förutsättningar, när man röjer eller odlar den. Trädgården hör inte bara till byggnaden utan också till landskapet och bygden, det är därför inte vår ensak hur vi sköter den.

Marken intill huset.

Marken runt huset har med åren påförts grus och jord, varför träet ofta ligger på eller nära backen och utsätts för uppstänkande regnvatten med åtföljande röt-skador på panel och syllar. Schakta bort jord för att förhindra ytterligare röt-skador. Se till att marken lutar ifrån huset, så att regnvatten inte rinner in mot sockeln.

Huset.

Vid renovering av ett gammalt hus bör man sträva efter att behålla husets egenart, göra så få ingrepp som möjligt och använda material, som huset ursprungligen byggdes och inreddes med.

Undvik tillbyggnader om utrummesfrågan kan lösas på annat sätt. Kanske finns det ett uthus, som kan omändras till gäststuga eller rum för äldre barn. Kanske kan man inreda vindsutrymmen. En tillbyggnad har ofta stor inverkan på husets karaktär. Några generella regler finns inte mer än att tillbyggnaden så mycket som möjligt skall anpassas till huvudbyggnaden. När det gäller material borde det vara självklart att man använder samma material som på huset i övrigt och anpassar taklutning, detaljer, fönster etc. till den ursprungliga byggnaden. Det är dock inte någon självklarhet idag, ofta ser man tyvärr gamla trähus, som blivit förvanskade genom okänsliga tillbyggnader av annat material, som tegel, kalksandtegel eller

eternitplattor och försetts med platta tak och perspektivfönster eller stora garageportar.

Rådfråga gärna landsantikvarien på ett tidigt stadium, innan byggnadslovhandlingarna slutligt utformas.

Exteriörmålning.

Färgvalet är inte svårt, använd samma färg som tidigare. Om huset tidigare varit målat med Falu rödfärg - fortsätt med det och var noga med att få äkta rödfärg och inte faluröd olje-, alkyd-, eller akrylatfärg (även faluröd s.k. impregneringsfärg innehåller dessa komponenter). Den äkta rödfärgen är på lämpligt underlag - ohyvlat eller kraftigt väderbitet virke - i tekniskt avseende överlägsen alla andra färger, åldras vackert och är utomordentligt billig och lättarbetad. Kom ihåg att en enda målning med annat material omöjliggör all användning av rödfärg i fortsättningen.

Oljefärg används till alla hyvlade snickerier liksom till hyvlad ytterpanel. Den rena oljefärgen börjar numera bli en sällsynt vara; den ersätts alltmer av färger tillsatta med plastoljor (t.ex. alkydfärger) eller helt baserade på plaster (t.ex. akrylfärger). Plasterna har extremt stora molekyler, vilket gör att de bildar sega och täta hinnor utan att tränga in i det underliggande materialet. På porösa och sugande ytor såsom trä och kalkbruk vill de därför gärna bli för täta

och flagnar lätt. Har en plastfärgsyta fått skador samlas fukt bakom färgskiktet och angriper underlaget. Särskilt för gammalt trä utvändigt är därför alla plastfärger mindre lämpliga. Gammalt urlakat trä behöver den armering den djupt inträngande linoljan ger och får därigenom ny styrka. Kom bara ihåg att inte grunda med en syntetisk grundfärg, den hindrar oljefärgen att tränga in.

Planlösning.

Husets plan är en del av dess konstruktion och man bör veta tanken bakom den, så att man inte gör onödiga ingrepp i stommen. Börjar man flytta eller riva väggar kan husets konstruktion äventyras, öppnar man nya dörr- eller fönsterhål kan den försvagas. Det kan ibland verka lockande att slå samman flera mindre rum till ett större. Men tänk på att, förutom att husets konstruktion försvagas, försvinner också rummens ursprungliga proportioner. Inte heller bör man ta bort bjälklaget för att göra höga rum med öppen takstol. Bjälklaget är till för att hålla samman väggarna och taklaget brukar inte vara gjort för att synas. Däremot finns det ju många möjligheter att inreda vind och skrubbar och därigenom anpassa huset efter familjens behov.

Grund.

Gamla trähus är uppförda på grunder, som idag ofta ser sämre ut än vad de i själva verket är. Ett tim-

merhus behöver bara stöd under knutpunkterna för att stå stabilt. Samma principer gäller för byggnader i skiftesverk. I sin enklaste form består timmerhusets grund av fyra flata stenar väl infällda i markytan. Dessa hörnstenar kompletteras i bostadshuset av en hel bädd av sten under spisen och senare under skorstenens murstock. Timret låg för övrigt tätt mot marken och jordgolvet liksom den s.k. mullbänken en låg jordvall på grundens yttersida, skapade en tätning mot djur, vind och kyla. Så småningom lyftes timmerstommen upp från marken och hörnstenarna kom att ligga synliga i markytan. Utrymmet mellan de bärande stenarna, täpptes igen med lösa stenar och kalkbruk, dels av estetiska skäl och dels för att hindra utkylning. Om man idag finner att grundstenarna mellan knutpunkterna i en timmerbyggnad ligger löst, eller rent av fallit ut, är det därför inget att oroa sig för, bara hörnstenarna ligger stadigt. Reparationen är här enkel. Utfyllnadsmuren kompletteras och fogas om där så erfordras. Fogningen skall göras med kalkbruk, som är elastiskt och kan följa murens rörelser. Även vid putsning av muren användes kalkbruk. Detta tjänstgjorde som "offerputs". d.v.s. när den var förbrukad förde man på ny. Kalkputs är till skillnad mot cement lätt att byta ut och förnya. Täpp inte igen grundens ventilationshål. Golvet behöver andas annars ruttnar det så småningom.

I ett timmerhus har grunden av stabilitetsskäl alltid större bredd än väggen. Moderna väggkonstruktioner låter alltid väggens ytterliv skjuta några centimeter

utanför grundmuren för avrinningens skull. Att förändra en gammal grundmur enligt dessa moderna principer har en förödande inverkan på husets karaktär. Avrinningen från väggen löste man förr genom en horisontellt placerad lutande bräda, fotbräda, som vid behov enkelt kunde bytas ut. Den konstruktionen duger fortfarande bra och kan även kompletteras med en plåt som extra skydd, målad i väggens färg.

Stommen.

En träbyggnad är seg och tålig. Även om husets stomme har satt sig är det inte säkert att några omfattande åtgärder behöver vidtas. Träkonstruktionen kan ofta ha anpassat sig och kommit i jämvikt, kanske något skevare i konstruktionen med knappast sämre.

Rötskador uppträder naturligtvis på utsatta punkter, t.ex. i bottensyllar eller väggpartier under fönster. Vid mindre skador behöver endast rötskaddad ytved rensas bort och kvarvarande virke behandlas. Vid allvarligare skador måste virket skarvas med friska delar, helst av gammalt trä, som torkat färdigt. Ibland måste bottensyllarna bytas ut, vilket är ett relativt okomplicerat ingrepp. Med hjälp av domkrafter, lyfter man varsam men tillräckligt upp huset vid knutarna och byter syllarna.

Fasader.

Om ytterpanelen behöver bytas helt, så försök att få den

nya panelen så lik den gamla som möjligt. Om man vill ha bredare panel än vad som är vanligt eller varierande dimensioner och kanske inte kantsågade bräder, kan man förbeställa vid en såg för obetydlig merkostnad. Ofta kan man behålla en del av den gamla panelen och skarva eller byta ut skadade delar. Originalen har historiskt värde. Använd inte eternitplattor, aluminiumpanel, plastpanel, fasadtegel eller andra för huset väsensfrämmande material. Det blir inte billigare i underhåll på sikt, tvärtom kan instängd fukt förkorta trästommens livslängd.

Isolering.

För att minska värmekostnaden läggs idag stor vikt vid isoleringen. För ett timmerhus gäller att värmeisoleringen är ganska god, om bara vindtättheten är tillräckligt effektiv. En tätning mellan alla timmerstockarna med ursprunglig mossa eller mineralullspackning plus ett ytskikt av papp ger en rätt god konstruktion. Om man vill förbättra isoleringen ytterligare kan man istället för papp använda en vaxad mineralullsmatta, 3 cm tjock. Vill man använda ännu tjockare isolering, är det ur estetisk synpunkt fördelaktigast att placera den på insidan, om man inte har fina tapeter eller målningar. Varje utbyggnad av väggens tjocklek har nämligen effekt på husets utseende, taksprångets bredd minskar, vägglivet skjuter utanför grunden, fönster måste flyttas ut för att få samma utseende som förut. Det är viktigare att ordentligt isolera golv och vindsbjälklag i ett timmerhus än väggar.

Tak.

Bäst är om den ursprungliga taktäckningen av vanligtvis tegel kan bibehållas. Emellertid kan i många fall moderna material användas, under förutsättning att de har i huvudsak samma färg och karaktär, som det ursprungliga. Vindskivor och andra detaljer bör konstrueras lika de ursprungliga med samma mått.

Ytterdörr.

Behåll den gamla dörren. Är den i så dåligt skick att den måste bytas ut, kan man låta tillverka en ny dörr med den gamla som förebild.

Fönster.

Behåll fönstrens storlek, antal och rutindelning. Många snickerifabriker tillverkar numera kopplade fönster med spröjsade rutor i olika format. Numera finns också isolerrutor att sätta i enkelbågar. Man kan också specialbeställa. Men om de gamla inte är i alltför dåligt skick, kan man med fördel behålla dem. De vanligaste skadorna på gamla fönsterbågar är angrepp av röta i spröjsarnas och bågens undre del. Däremot är det sällsynt med skador på själva karmen, som i de allra flesta fall är av mycket bra kvalitet, om den är av äldre tillverkning. Ett gammalt fönster, gärna med innanfönster på gångjärn kan efter renovering och tätning ge lika god isolering som ett kopplat.

Väggarna.

Om det går, behåll befintlig typ av väggbeklädnad. Vid tapetsering, välj en stänktapet eller annat nytryck av gammalt tapetmönster. Duro tapetfabrik tillverkar i samarbete med Riksantikvarieämbetet "gammalsvenska" tapeter. Om man själv vill försöka med stänk- eller schablonmålning finns det utförliga anvisningar i "Så renoveras torp och gårdar" av Hidermark, Stavenow m.fl. (Örebro 1974).

Golv och tak.

Äldre brädtak eller brädgolv bör bevaras, även om de måste döljas av papptak eller mattor. Det gamla huset hade antingen brädtak utan synliga bjälkar eller takpanel mellan synligt bjälkar. Pappspända tak är också vanliga. Takpanelen bestod av spontade bräder eller bräder lagda på lock. Båda typerna av tak med synligt trä var ofta målade med en svagt gråvit, mager oljefärg. Takbjälkar, framhävda med annan färg, exempelvis mörkbrunt, är en nymodighet. Det finns trätak, som aldrig varit målade utan naturligt åldrats till mörkt brun färg. Låt det vara som det är, plastlacka det inte.

Snickerier.

Behåll taklist, golvsockel, fönster- och dörrfoder, spegeldörrar. Måste något bytas ut eller kompletteras, bör det få samma utseende som tidigare.

Eldstäder.

Var aktsam om öppna spisar, kakelugnar, vedspisar och järnkaminer. Sotaren kan i regel avgöra om de går att använda och vilka reparationer, som behövs. I äldre tider var de öppna spisarna oftast putsade och vitlimmade. Om limfärgen har flagnat av och putsen börjat lossna - knacka bort lös puts, eventuellt måste all puts tas bort, se över murstommen och fyll på med kalkbruk, som slätas till med murslev, ej rivbräda, och måla den med limfärg. Vid enbart ommålning behöver den gamla limfärgen i regel inte tvättas bort. Mindre skador kan lagas med sandspackel, som klappas på. Vid murning av ny spis i gammalt hus - använd ögonmått i stället för vattenpass.

BEVARINGSFÖRSLAG. REDOVISNING AV PRIORITERADE OBJEKT.

Det huvudsakliga innehållet i bevaringsförslaget för Floget är att den karaktäristiska bebyggelsen utmed Hunnebergs västsluttning bibehålles intakt. För bevarandet av helhetsmiljön är det väsentligt att inte enbart enskilda byggnader beaktas utan även den omgivande miljön, såsom markbehandling, vegetation, staket, uthus etc. vilka bidrager till att höja helhetsmiljöns karaktär.

I den kulturhistoriska bebyggelseinventering som genomfördes 1969 i dåvarande Västra Tunhems kommun samt i redovisningen av den fysiska riksplaneringen i Älvsborgs län, redovisas miljön kring Västra Tunhems kyrka, som en miljö av riksintresse. Floget ingår som en del av denna bebyggelsemiljö.

Länsstyrelsen tillsatte 1974 en arbetsgrupp för att utreda frågan om det framtida utnyttjandet av Halle- och Hunneberg, samt trakten däromkring. För Floget med omkringliggande områden beslutade länsstyrelsen i juni 1977 om nybyggnadsförbud. I avvaktan på utredningen finns följande riktlinjer i antagen kommunöversikt. För området kring Västra Tunhems kyrka gäller: "med hänsyn till bl.a. kulturminnesvärden bör dess intressen tillmätas särskild vikt vid bebyggelse. Eventuellt byggnadslov föregås av samråd med länsstyrelsen, därest avsedd bebyggelse bedöms kunna strida mot angivet riksintresse. För nya byggnader eller större om- och tillbyggnader

gäller stor restriktivitet. Byggnadslov föregås av samråd med länsstyrelsen".

Även i naturvårdsplanen har området kring Halle- och Hunneberg bedömts vara särskilt värdefulla.

För ett meningsfullt framtida bevarande av bebyggelsen i Floget, är det väsentligt

att bevara bebyggelsens särprägel och lokaltradition

att bibehålla den nuvarande markbehandlingen, dels beträffande Flogvägen, dels de enskilda trädgårdarnas vegetation

att ytterligare ny bostadsbebyggelse i Floget och dess omgivningar icke bör förekomma. De befintliga bostadshusen bör icke förändras eller tillbyggas ytterligare, då detta medför att hela området får en ändrad karaktär. Detta innebär givetvis att problem uppstår vid året runt bosättning med krav på större utrymmen. Här finns dock möjlighet att utnyttja befintliga uthus, eller om sådana ej finns nybyggnad av sådana, i gammal stil där vissa funktioner som tvättstuga/bastu, gästrum etc. kan förläggas

att anknyta bevaringsförslaget till kommunens kommande och pågående planering

att på ett tidigt stadium informera de boende inom området om omfattningen av de insatser som planeras för att bevara en värdefull miljö

BEVARINGSFÖRSLAG - REDOVISNING AV ENSKILDA OBJEKT

- ① Nygård 2:1
Bostadshus 1850-tal, vedbod/avträde 1890-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd stående lockpanel. Fönsterfoder och vindskivor vitmålade. Sadeltak klätt med enkupigt rött tegel. Vedbod uppförd i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel och plåttak.

Värdering

Bostadshuset är en s.k. enkelstuga. Denna är synnerligen välbevarad och oförändrad till sitt yttre. Vedboden samt kringliggande trädgård med för Floget karakteristisk vegetation av fruktträd, syrener och örtflora bildar sammantaget med boningshuset en mycket bevaringsvärd miljö.

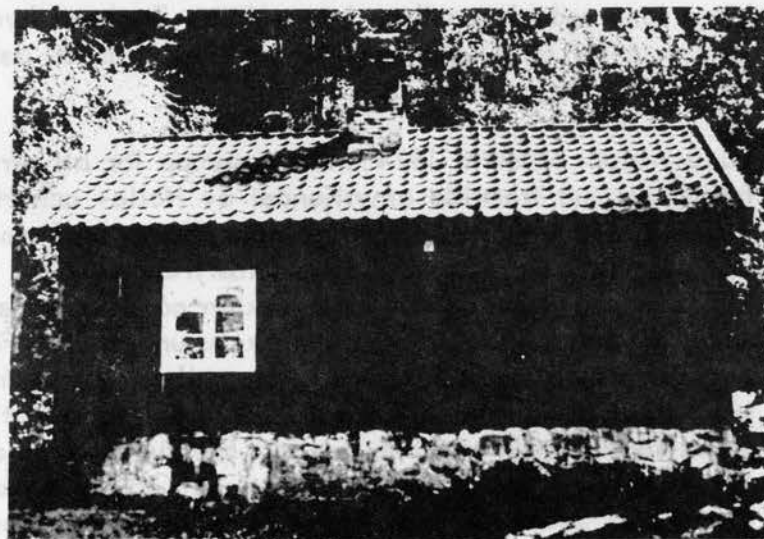
Kommentar

Vedbodens enkupiga tegeltak har ersatts med ett svart korrugerat plåttak, vilket är något störande ur miljösynpunkt. Det vore önskvärt att tegel åter lades på taket. I övrigt bör inga exteriöra förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Detta gäller även trädgården som bör bibehålla sin nuvarande karaktär.

- ② Nygård 2:1
Bostadshus 1850-tal. källare 1850-tal.

Obj. nr 1

Obj. nr 2

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd stående locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sakeltak klätt med enkupigt rött tegel. Källare uppförd i sten och regelkonstruktion med faluröd lockpanel och plåttak.

Värdering

Välbevarad s.k. enkelstuga, som bibehållit sitt ursprungliga utseende och genomgått få förändringar. Stugan med källaren och omgivande trädgård är miljömässigt mycket värdefulla.

Kommentar

Källarens plåttak bör ersättas med enkupigt rött tegel. I övrigt bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Det är även viktigt att trädgården, med fruktträd, markvegetation och lövhäck utmed landsvägen ej förändras.

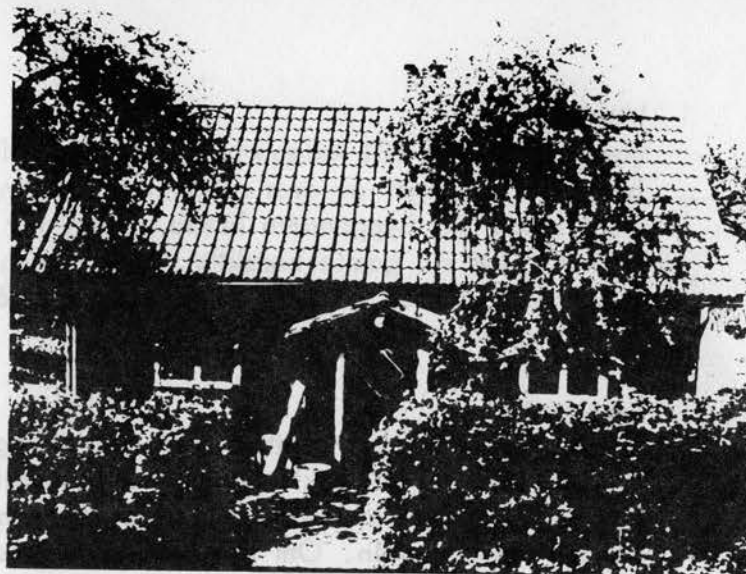
3

Nygård 2:1

Bostadshus 1860-tal, f.d. fähus 1860-tal, källarvind 1860-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade vindskivor och fönsterfoder. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Fähus uppfört i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel och enkupigt rött taktegel. Källarvind uppförd i sten- och regelkonstruktion med faluröd locklistpanel och plåttak.

Obj. nr 3

Obj. nr 6

Värdering

Bostadshuset hör till kategorin dubbelhus, vilket icke minst framgår av dess relativt korta längd i förhållande till byggnadens bredd. Huset har fortfarande kvar sin gamla karaktär, vilket även är fallet med uthusen och den omgivande trädgården. Miljömässigt värdefull anläggning.

Kommentar

Källarens plåttak bör ersättas med rött taktegel. Vindsfönstret av perspektivtyp på bostadshusets södra gavel bör utbytas mot spröjsat fönster av samma slag som på norra gaveln. Om taket måste läggas om bör enkupigt taktegel användas. Om skorstenen måste om-
muras bör den förses med ett profilerat brätte. I övrigt bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till underhållsarbeten. Trädgårdens karaktär bör ej förändras utan den bör behålla sitt nuvarande utseende.

4

Nygård 2:1

Bostadshus 1870-tal, vedbod/avträde 1890-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd lockpanel och vitmålade vindskivor och foder. Sadel-tak med enkupigt rött tegel. Vedbod uppförd i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel och enkupigt rött taktegel.

Värdering

Boningshuset är från början en s.k. enkelstuga, som senare tillbyggs så att planlösningen närmast motsvaras av den s.k. framkammarstugan. Byggnaden som har en ålderdomlig karaktär, framstår som angelägen att bevara. Även vedboden är kulturhistoriskt värdefull. Trädgården har stora miljömässiga värden.

Kommentar

Den ena av byggnadens två ytterdörrar på framsidan har klätts in med masonit. Denna bör borttagas så att dörrens ursprungliga panel åter kan framträda. I övrigt bör inga förändringar ske, vilka ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Även trädgården bör ha kvar sin befintliga mark och trädvegetation.

5

Hol 1:24

Bostadshus 1870-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel. Sadel-tak klätt med tvåkupigt rött tegel.

Värdering

Byggnaden, som tidigare varit frikyrkolokal, är flyttad till sin nuvarande plats omkring 1910. Huset, vilket närmast får hänföras till kategorin dubbelhus, är framför allt miljömässigt värdefullt genom sitt omedelbara läge intill objekten 1 - 4.

Kommentar

De nuvarande fönstren bör utbytas mot spröjsade av den typ som är vanlig i Floget. Balkongdörr på byggnadens baksida bör borttagas och eventuellt ersättas med ett förstukvistliknande arrangemang. Trädgården har nu en stadsvilleliknande karaktär, och det vore värdefullt om vegetationen anpassades till omgivande miljö.

6

Nygård 2:2, Bergatorpet

Bostadshus 1870-tal, källare 1870-tal, avträde och vedbod 1930-tal, uthus 1960-tal, vedbod 1965.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel. Fönsterfoder och vindskivor vitmålade. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Källare uppförd i sten med enkupigt rött tegeltak. Övriga uthusbyggnader är byggda i resvirkeskonstruktion med faluröd stående locklist och lockpanel. Takbeklädnad tvåkupigt tegel och papp.

Värdering

Bergatorpet, som är mycket representativt för den låga och terränganpassade bebyggelsen utmed rasbranten, är ett s.k. dubbelhus med korsformig planlösning. Till sitt yttre är byggnaden välbevarad och framstår tillsammans med mångfalden av uthusbyggnader som ett mycket bevaringsvärt objekt. Den terrasserade trädgården mot rasbranten är miljömässigt värdefull.

Kommentar

Källarens cementputsade och gråmålade väggar bör ersättas med kalkputs, som vitmenas. Bostadshuset har ett perspektivfönster på södra gaveln, vilket vid byte bör ersättas med ett spröjsat av samma slag som det på motsatta gaveln. Ett mindre tillbygge av masonit och plåt på byggnadens baksida bör inkluderas med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött tegel. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Trädgården, som har ett stadsvilleliknande utseende bör vegetationsmässigt anknytas till den lokala trädgårdsfloran.

7

Nygård 1:4, Lyckhem

Bostadshus 1936, ladugård 1860-tal, redskapsbod och vagnbod 1890-tal, hönshus, uthus, avträde samtliga ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus uppfört i 1 1/2 plan i trä med gul locklistpanel och gröna fönsterfoder. Mansardtak klätt med tvåkupigt rött tegel. Ladugård uppförd i skiftesverk och resvirkeskonstruktion, den senare med faluröd locklistpanel, samt tvåkupigt rött taktegel. Vagnbod uppförd av timmer och resvirke med faluröd lockpanel och tvåkupigt rött tegel. Övriga uthus är uppförda av resvirke med faluröd lockpanel och papptak.

Värdering

Bostadshuset är av genuin 30-tals karaktär medan ladugården med sin älderdomliga skiftesverkskonstruktion, vittnar om en äldre numera ovanlig byggnadstradition.

Samtliga byggnader besitter sådana kvaliteter att de får anses som kulturhistoriskt värdefulla.

Kommentar

Ladugården, som är en viktig beståndsdel utmed Flogvägen, bör upprustas för att hindra förfall. Garage av masonit på vagnbodens långsida bör borttagas.

Nytt garage kan amtingen läggas bakom byggnaden, då med faluröd lockpanel, eller i själva vagnboden.

8

Hol 9:1

Bostadshus 1850-tal, uthus ca 1900, garage /vedbod/ pannrum 1958.

Beskrivning

Bostadshus i 2 plan av timmer med gråvita eternitplattor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Uthus uppfört i regelkonstruktion med faluröd locklistpanel och enkupigt rött tegel. Pannrum/garage uppfört av lättbetong som putsats och grönmålats samt försetts med plåttak.

Kommentar

Eternitfasaden bör när byte av fasadmaterial blir aktuellt, ersättas med faluröd locklistpanel. Även fönstren som är av tvåluftstyp bör utbytas mot spröjsade av samma slag som tidigare funnits på huset. Pannrummet/garaget bör kläs in med faluröd locklist- eller lockpanel och plåttaket ersättas med tvåkupigt rött taktegel.

9

Hol 20:1

Bostadshus 1870-tal/1975, vedbod/snickarbod 1870-tal/1975.

Beskrivning

Bostadshus uppfört i 1 1/2 plan i timmer och resvirkeskonstruktion med rödmålade locklistpanel. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel och svart betongtegel. Vedbod/snickarbod uppförd av timmer och resvirke med faluröd locklistpanel och enkupigt rött tegel.

Kommentar

Tillbyggnadens svarta betongtegel bör utbytas mot rött tvåkupigt taktegel. Fönsterfoder och vindskivor bör vitmålas. Garageport på husets baksida bör målas svart eller vit. Den uppvuxna trädgården med lövhäck utmed Flogvägen är ett viktigt inslag i miljön.

10

Hol 27:1, Högsäter

Bostadshus 1910-tal, källarvind 1870-tal, vedbod, uthus samtliga från 1910-talet.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med grå eternitplattor. Sadeltak klätt med tvåkupigt taktegel. Källarvind uppförd av sten och regelkonstruktion, den senare med faluröd lockpanel och tvåkupigt rött taktegel. Övriga uthus är uppförda i regelkonstruktion med faluröd locklistpanel och papptak.

Värdering

Högsäter ligger på rasbrantens övre del på en terras-

serad tomt. Trädgården som är av äldre vegetations-
typ samt främst uthusbyggnaderna besitter stort miljö-
mässigt värde.

Kommentar

Bostadshusets eternitfasad bör vid byte ersättas med
faluröd locklistpanel. De nuvarande fönstren bör ut-
bytas mot spröjsade. I övrigt bör inga förändringar
ske, som ej kan hänföras till underhållsarbeten. Detta
gäller även uthusbyggnaderna. Trädgården bör bibehålla
sitt nuvarande utseende.

11

Hol 18:1, 19:1, Solliden

Bostadshus, 1890-tal, lillstuga/källare 1915, uthus ca
1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd
locklistpanel samt vitmålade fönsterfoder och vindski-
vor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Lillstuga/
källare uppförd av sten och resvirkeskonstruktion, den
senare med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött
tegel. Uthus uppfört i regelkonstruktion med faluröd
lockpanel och papptak.

Värdering

Bostadshuset utgöres av en mycket välbevarad och o-
förändrad s.k. enkelstuga. Denna och de båda uthusen
bildar en tillsammans med den terrasserade trädgården
stora kulturhistoriska och estetiska värden.

Kommentar

Boningshusets skorsten bör vid en eventuell ommur-
ning förses med ett profilerat brätte. I övrigt bör
inga förändringar göras på byggnaderna, som ej kan
hänföras till underhållsarbeten. Även trädgården med
terrasser och vegetation är av stort miljömässigt värde.

12

Hol 12:1, Furulund

Bostadshus 1877, vedbod och redskapsbod ca 1900,
källare 1870-tal, uthus samt avträde ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd
locklistpanel samt vitmålade fönsterfoder och vind-
skivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel.
Källare uppförd av sten med enkupigt rött taktegel.
Övriga uthusbyggnader är uppförda i regelkonstruk-
tion med faluröd locklist- och lockpanel. Samtliga
har enkupigt rött taktegel.

Värdering

Furulund är beläget i den terrasserade sluttningen
öster om Flogetvägen. Samtliga ingående byggnader
är välbevarade och oförändrade och har karaktären
av månghussystem. Boningshuset är såväl exteriört
som interiört en typisk representant för den s.k. par-
stugan. Trädgården är miljömässigt värdefull.

Kommentar

Den karaktäristiska täta uthusbebyggelsen bör bevaras.
Inga förändringar av husen bör ske som ej kan hänföras

till rena underhållsarbeten. Även trädgården bör hållas oförändrad avseende terrasser, träd och markvegetation.

13

Hol 25:4
Bostadshus 1910-tal, uthus 1910-tal, garage 1960-tal, källare 1910-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och masonit med vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Källare uppförd av natursten. Uthus uppfört i regelkonstruktion med faluröd lockpanel och rött taktegel. Garage uppfört i regelkonstruktion med grön korrugerad plåt.

Värdering

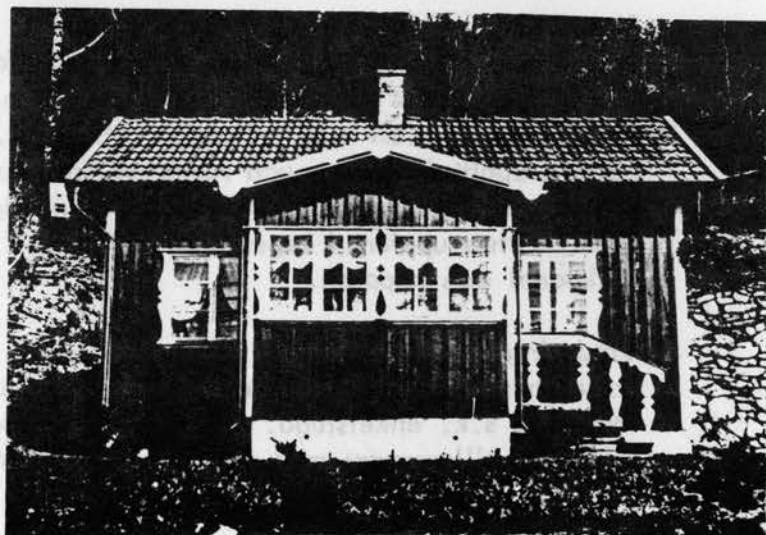
Hol 25:1, som ligger väster om Flogetvägen, är trots vissa förändringar, karaktäristisk för bebyggelsen i området och framstår därigenom som bevaringsvärd.

Kommentar

Bostadshusets veranda med perspektivfönster och masonitväggar bör vid eventuellt byte ersättas med ett eller två spröjsade fönster samt faluröd locklistpanel. Perspektivfönster på södra gaveln och långsidan bör ersättas med spröjsade fönster av samma slag som på husets norra gavel. I övrigt bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Plåtgaraget bör ersättas med ett med faluröd träpanel samt med papp eller rött tegeltak. Trädgården bör ej förändras vegetationsmässigt.

Obj. nr 13

Obj. nr 14

- 14 Hol 25:3
Bostadshus 1914/1973, lillstuga/garage 1910-tal.

Beskrivning

Bostadshuset i 1 plan uppfört av timmer och resvirkeskonstruktion med plaströd locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött tegel. Lillstuga/garage uppfört av sten och resvirkeskonstruktion med plaströd locklistpanel och vita fönsterfoder. Sadeltak klätt med eternit.

Kommentar

Bostadshuset hade tidigare ett för Floget karkatäristiskt utseende, som dock delvis förändrats genom en större om- och tillbyggnad. Det vore önskvärt att vissa detaljer som romantiserande fönsterfoder och beslag, vilka saknar tradition i området, ersattes med enklare sådana, som har lokal anslutning. Trädgården, som har ett stadsvilleliknande utseende med barrväxter och rhododendron, bör vegetationsmässigt anknytas till den lokala trädgårdsfloran.

- 15 Hol 1:22
Bostadshus 1865, vedbod och uthus ca 1900, avträde 1920-tal, garage 1950-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Garage uppfört i regelkonstruktion och klätt med omålad masonit. Övriga

uthusbyggnader är uppförda i resvirkeskonstruktion med faluröd träpanel samt försedda med tegel och papptak.

Värdering

Byggnaderna ligger på en platå i rasbrantens övre del. Bostadshuset är ett s.k. dubbelhus, som är relativt oförändrat. Hol 1:3 ingår som en viktig del i bebyggelsen utmed Flogetvägen och framstår därigenom som angelägen att bevara.

Kommentar

Samtliga byggnader är i behov av viss upprustning. Det är viktigt vid en eventuell ommålning att äkta falurödfärg användes. De fönster som är ospröjsade på bostadshuset bör ersättas med spröjsade av befintlig typ. Trädgården bör åtgärdas då den är nästan helt igenvuxen. En viss gallring och upprepning skulle vara miljömässigt värdefull.

- 16 Hol 25:1, Solhaga
Bostadshus 1850-tal, vedbod ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Vedbod uppförd i resvirkeskonstruktion med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött taktegel.

Värdering

Bostadshuset, som ligger på västra sidan av Flog-

vägen med gaveln mot landsvägen, är exteriört välhållen och oförändrat, vilket även är fallet med uthusbyggnaden. Byggnaderna är mycket representativa för den småskaliga bebyggelsen utmed rasbranten.

Kommentar

Då såväl bostadshus som vedbod är ovanligt välbevarade bortsett från skorstenen som vid en eventuell om-
murning, bör förses med ett profilerat brätte, bör inga förändringar ske, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Trädgårdens öppna karaktär och dess nuvarande vegetationsinslag bör bibehållas i oförändrat skick.

17

Hol 1:19

Bostadshus 1870-tal, redskapsbod och vedbod ca 1900.

Beskrivning

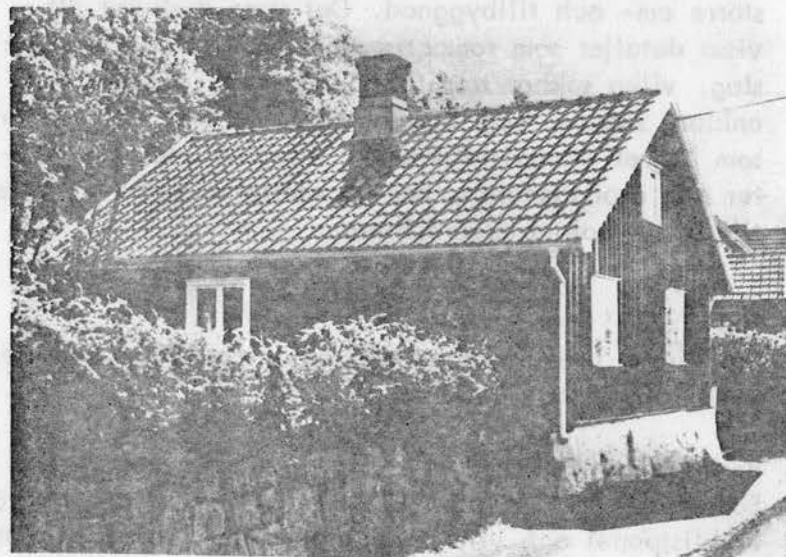
Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel med vita fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Redskapsbod och vedbod är uppförda i resvirkeskonstruktion med plaströd lockpanel, plåt- resp. papptak.

Värdering

Bostadshuset är en enkelstuga av s.k. förkokstyp med vedbod i östra gaveln. Byggnaden är trots vissa förändringar kulturhistoriskt värdefull och utgör tillsammans med uthusen ett karaktäristiskt inslag vid rasbranten.

Obj. nr 16

Obj. nr 17

Kommentar

Bostadshusets fönster bör ersättas med spröjsade av samma slag som fanns tidigare. Vid en eventuell ommålning bör den nu befintliga plastfärgen ersättas med en mattare röd färg. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till underhållsarbeten. Den vita putsade terrassen bakom huset bör om möjligt döljas förslagsvis med vildvin eller murgröna.

18

Hol 17:1

Bostadshus ca 1800/1894, avträde 1925, vedbod 1920-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vitmålade vindskivor och fönsterfoder. Sadel-tak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Vedbod och avträde uppförda i resvirkeskonstruktion med faluröd lockpanel resp. locklistpanel samt tvåkupigt rött taktegel.

Värdering

Bostadshuset, som närmast är ett mellanting mellan parstuga och dubbelhus ligger väster om Flogvägen med ena gaveln mot vägbanken. Samtliga ingående byggnader är välbevarade och har kvar sin ursprungliga karaktär.

Kommentar

Bostadshusets tvåluftsfönster bör ersättas med spröjsade fönster. I övrigt bör inga ytterligare förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsdetaljer. Trädgårdens nuvarande karaktär bör bibehållas.

Obj. nr 18

Obj. nr 19

19

Hol 4:17

Affärs- och bostadshus 1888/1908, bostadshus/källare 1850-tal, vedbod 1930, magasin ca 1900.

Beskrivning

Affärs- och bostadshus i 1 1/2 plan uppfört av timmer och resvirke med gråmålad locklistpanel och vitmålade fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak med betongtegel. Bostadshus/källare uppfört av sten och resvirke, den senare med faluröd locklistpanel och tvåkupigt rött taktegel. Magasin och vedbod i resvirkeskonstruktion med faluröd locklistpanel resp. lockpanel. Takmaterial tvåkupigt taktegel.

Värdering

Samtliga byggnader är mycket goda representanter för de handelsbodar, som en gång kännetecknade svenska landsbygden, men som nu är mycket ovanliga. Handelsboden vid Floget har en äldre karaktär, som framstår som synnerligen bevaringsvärd.

Kommentar

Det är mycket angeläget att handelsboden, den enda kvarvarande, kan fortsätta att existera, då den utgör en naturlig medelpunkt bland invånarna i Floget. Inga förändringar bör dock göras exteriört, såvida de ej är nödvändiga för affärens fortsatta existens. Frågan om affärens framtid bör snarast utredas, då ett upphörande av verksamheten icke torde vara alltför avlägsen.

20

Hol 4:18

Bostadshus 1867, vedbod och brygghus ca 1900.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört av timmer med faluröd locklistpanel och vita fönsterfoder och vindskivor. Sadeltak klätt med svart betongtegel. Vedbod och brygghus i resvirkeskonstruktion och faluröd lockpanel resp. locklistpanel. Takmaterial - plåt.

Värdering

Främst boningshuset har genomgått vissa exteriöra förändringar, men är trots detta tillsammans med uthusen av miljömässigt värde genom sitt läge invid handelsboden.

Kommentar

Boningshusets perspektivfönster bör utbytas mot spröjsade fönster av lokal typ. Den terrasserade tomtens nuvarande utseende bör ej förändras.

21

Hol 6:1, Lunnebacken

Bostadshus 1873, snickarbod/lillstuga 1890, vedbod 1890-t.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med vit eternitfasad. Fönsterfoder samt vindskivor brunmålade. Sadeltak klätt med tvåkupigt tegel. Snickarbod/lillstuga uppförd i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadeltak klätt med

enkupigt tegel. Vedbod uppförd i trä med faluröd lock- resp. locklistpanel med tegeltak.

Värdering

Fastigheten är belägen i stark sluttning, väster om Flogvägen. Byggnaden kontrasterar i storlek och karaktär mot den övriga äldre bebyggelsen i Floget. Bostadshuset har tidigare inrymt fem bostadslägenheter, varav tre på undervåningen och två på övervåningen. För närvarande inrymmer byggnaden två bostadslägenheter.

Kommentar

Fasaden bör åter beklädas med faluröd locklistpanel. Samtliga fönster bör vid byte ersättas med spröjsade rutor av samma storlek och utseende som de ursprungliga. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Det är också viktigt att trädgården bibehåller sin karaktär.

22

Hol 1:18, 1:31

Bostadshus 1845-50, verkstad 1900-t., bod/garage 1900-t., avträde 1900-t., källare 1800-t.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadedtak klätt med enkupigt tegel. Verkstad byggd i trä med faluröd locklistpanel. Dörr- och fönsterfoder svartmålade. Taket klätt med papp. Källarvind, uppförd i gammal kalkugn, i sten, tegel och trä, delvis

klädd med rödfärgad träpanel. Taket klätt med papp. Övriga uthus uppförda i trä med rödmålad träpanel. Takbeklädnad av enkupigt tegel samt papp.

Värdering

Bostadshuset utgörs av en dubbel byggnad, troligen uppförd under 1800-talets början och senare flyttad till Floget. Byggnaden inrymde tidigare två kök, varav ett var inrymt i nuvarande farstun. Grovköket inrymde tidigare bostadsrum med murad spis, ombyggdes 1954. Byggnaden med omgivande trädgård är av miljömässigt värde.

Kommentar

Husets exteriör bör bibehålla sitt nuvarande utseende. Det vore önskvärt att ytterdörren byttes mot en plankdörr av tidstypiskt slag.

23

Hol 2:2

Bostadshus 1930-tal, uthus 1920-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i resvirkeskonstruktion med gulmålad locklistpanel. Sadedtak klätt med tvåkupigt rött taktegel. Uthus uppfört av resvirke med faluröd locklistpanel och enkupigt rött taktegel.

Värdering

Välbevarat och karaktäristiskt 30-talshus, som tillsammans med omgivande trädgård, får anses som miljömässigt värdefullt.

Kommentar

Inga förändringar av byggnaderna bör göras, som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Trädgårdens nuvarande karaktär bör bibehållas.

24

Hol 7:1, Höglunda

Bostadshus 1870-tal, vedbod/garage 1900-tal, jordkällare 1870-tal, jordkällare 1870-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd masonit och locklist. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadeltak täckt med eternit. Uthus uppfört i trä med faluröd locklistpanel. Taket klätt med tvåkupigt tegel. Två jordkällare byggda i sten med takmaterial av tvåkupigt tegel och papp.

Kommentar

Bostadshuset utgörs av ett s.k. dubbelradhus, som genomgått exteriöra förändringar, men bevarat sin ursprungliga karaktär till form och material. Det vore önskvärt att fönstren vid byte ersattes med spröjsade av samma storlek som de ursprungliga samt att taket åter beklädes med rött tegel. Den omgivande trädgården med fruktträd och syrénbuskar utgör en viktig del av miljön.

25

Hol 25:1, Haga

Bostadshus 1850-tal, källare 1850-tal, garage 1970-tal.

Obj. nr 23

Obj. nr 25

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med rödfärgad locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med rött cementtegel. Garage byggt i trä med brunmålad fasad och plåttak.

Värdering

Bostadshus av enkelstugetyp med rum, förstuga och en mindre kammare avdelad från förstugan, i vilket köket numera är inrymt. I östra gaveln inryms också en vedbod. Stugan är belägen i den branta sluttningen väster om Flogvägen, med husgaveln halvt inbyggd i vägbranten och med endast gavelröstet synligt ovan vägrenen. Huset med omgivande fruktträdgård är miljömässigt mycket värdefullt.

Kommentar

Bostadshusets nuvarande utseende bör bevaras, men det vore värdefullt om perspektivfönstren vid byte ersattes med tvålufts, spröjsade fönster av samma storlek som de ursprungliga. Ytterdörren bör också återfå sin ursprungliga utformning. I övrigt bör inga förändringar ske som ej är att hänföra till rena underhållsarbeten. Det är också mycket väsentligt att trädgården med fruktträd och buskar får bibehålla sin karaktär.

26

Hol 28:1, Tunhems IOGT-lokal
Samlingslokal omkr. 1900, uthus 1960-tal.

Beskrivning

Samlingslokal i 1 plan uppförd i trä med grå stående

locklistpanel samt eternitfasad. Dörr- och fönsterfoder samt vindskivor vita. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Uthus byggt i trä med rödmålad träfasad. Taket täckt med papp.

Värdering

Välbevarad samlingslokal från tiden kring sekelskiftet. Tunhems IOGT-lokal, "Logen", utgör en viktig del av bebyggelsemiljön i Floget.

Kommentar

Det vore önskvärt att byggnaden i sin helhet återfår en oljevit locklistpanel, I övrigt bör inga förändringar ske som ej är att hänföra till rena underhållsarbeten. Den omgivande trädgården samt uthusbyggnaden utgör också viktiga delar av miljön.

27

Hol 8:1, "Klockar-Eriks"
Bostadshus 1860-tal, uthus 1900-tal, jordkällare 1860-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med rödmålad locklistpanel. Vitmålade dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Uthus byggt i trä med rödmålad locklistpanel. Vitmålade dörr- och fönsterfoder. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Jordkällare byggd i sten med papptak.

Värdering

Välbevarat bostadshus av enkelstugetyp, med öppen förstukvist. Huset omges av en äldre fruktträdgård.

Kommentar

Vid ommålning av fasaden bör man gärna välja en oljebaserad färg i stället för den rena akrylfärgen, som har andra egenskaper och därmed ger ett annat utseende. Det vore också värdefullt om fönstren vid eventuellt byte återfår spröjsade rutor samt att ytterdörren ersätts med en av samma typ som den ursprungliga. Den omgivande trädgården samt uthusen utgör också värdefulla inslag i miljön.

28

Hol 11:1, Alekleven

Bostadshus 1870-tal, ombyggt under 1930-talet och senare, källarvind 1870-tal, uthus 1967.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer. Huset har senare om- och tillbyggt. Fasaden klädd med grå eternitplattor. Sadeltak täckt med tvåkupigt tegel. Källarvind uppförd i sten och trä med faluröd locklistpanel. Sadeltak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus uppfört i trä, klätt med gulfärgad liggande faspontpanel. Taket klätt med plåt.

Kommentar

Äldre fastighet som under senare år genomgått omfattande om- och tillbyggnader. Det vore värdefullt om bostadshusets och uthusens exteriörer anpassas till den omgivande äldre bebyggelsen i Floget, beträffande material och färg.

29

Hol 16:1

Ä. bostadshus 1852, bostadshus (under uppförande).

Beskrivning

Äldre bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Nybyggnad under uppförande.

Värdering

Välbevarat äldre bostadshus med glasveranda vid västralångsidan. Huset inrymde ursprungligen rum och kök, men tillbyggdes senare med ytterligare ett rum och har nu karaktären av parstuga. Den norra kammaren inrymde tidigare skomakarverkstad.

Kommentar

Det äldre bostadshuset med omgivande fruktträdgård bör bibehålla sin nuvarande karaktär.

30

Hol 2:7, (Korsbogården) "Låga ryttartorpet", (Soldatboställe nr 410).

Bostadshus 1750-tal, uthus 1920-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklist- resp. lockpanel, Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Uthus (del av äldre ladugård) byggt i timmer med faluröd locklistpanel resp. slät panel. Oljevita foder. Taket täckt med tvåkupigt tegel.

Värdering

Soldattorp från mitten av 1700-talet. Torpet tillhör Flogets äldsta bebyggelse. Bostadshuset utgörs av en välbevarad enkelstuga, som i sin äldre form består av ett rum med eldstad, förstuga och en kammar avdelad från förstugan.

Kommentar

Byggnaden bör bibehålla sin nuvarande exteriör. Det vore dock värdefullt om dörren på byggnadens östra sida ersattes med en plankdörr av en för byggnaden tidstypisk karaktär.

31

Tunhem 1:25, Bäckelid
Bostadshus 1929, uthus 1929.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadel-tak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus byggt i trä med faluröd locklistpanel. Takbeklädnad av tvåkupigt tegel samt papp.

Kommentar

Bostadshus av "egna-hems"-karaktär. Det vore värdefullt om fönstret i tillbyggnaden vid eventuellt byte ersattes med ett spröjsat tvåluftsfönster. I övrigt bör inga förändringar ske som ej kan hänföras till rena underhållsarbeten. Den omgivande trädgården samt uthusbyggnaden utgör också viktiga delar av miljön.

Obj. nr 27

Obj. nr 29

- 32 Tunhem 1:3
Bostadshus 1916/1977, garage 1977.

Kommentar
Modernt bostadshus uppfört på äldre grund.

- 33 Tunhem 1:31
A. bostadshus 1850-tal, bostadshus 1960-tal, garage 1960-tal.

Beskrivning
Äldre bostadshus i ett plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Saldeltak täckt med tvåkupigt tegel.
Bostadshus i konststen samt garage byggda under 1960-talet.

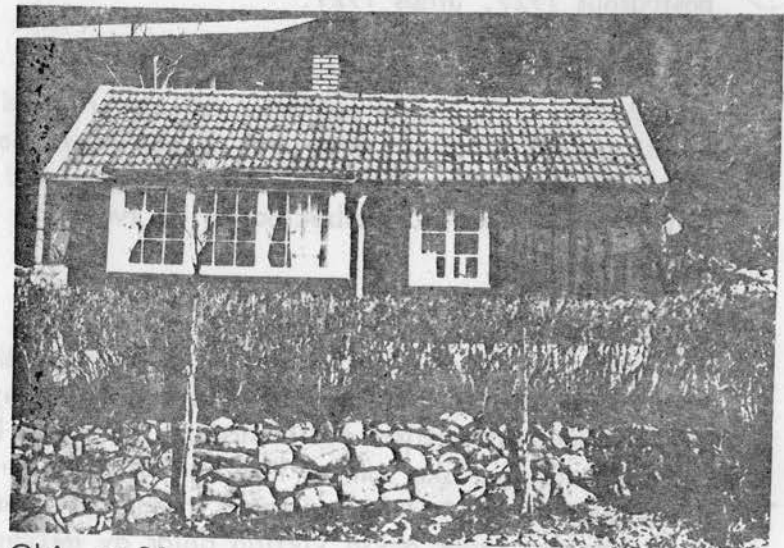
Värdering
Välbevarat äldre bostadshus av enkelstugetyp. Byggnaden utgör en av de få intakt bevarade husen av denna typ i Floget.

Kommentar
Det vore synnerligen värdefullt att det äldre bostadshuset med omgivande fruktträdgård får bibehålla sin nuvarande karaktär.

- 34 Tunhem 1:30, Aleklev
Bostadshus 1850-1900, vedbod 1900-tal, uthus 1900-tal.

Obj. nr 30

Obj. nr 33

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd masonit samt locklistpanel. Sadeltak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd träpanel. Takbeklädnad av enkupigt tegel samt plåt.

Kommentar

Bostadshuset av enkelstugetyp var ursprungligen backstuga under Tunhems prästgård. Byggnaden med omgivande trädgård samt uthusbyggnader utgör ett vesäntligt inslag i miljön.

35

Tunhem 1:1, Aleklev

Bostadshus 1900-tal, uthus 1910-tal, avträde 1910-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak täckt med enkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd slät panel. Takbeklädnad av papp.

Värdering

Mycket välbevarat torp av enkelstugetyp, beläget i rasbranten öster om Flogvägen. Torpet var ursprungligen backstuga under V:a Tunhems prästgård.

Kommentar

Bostadshuset med omgivande trädgård samt uthusbyggnader bör bibehålla sitt nuvarande utseende.

36

Tunhem 1:26

Bostadshus 1935, uthus 1930-tal, garage 1960-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä, fasaden beklädd med grå aluminiumpanel. Takbeklädnad av tvåkupigt tegel. Uthusbyggnader, uppförda i trä med faluröd resp. grönfärgad fasad. Takbeklädnad av papp.

Kommentar

Bostadshus av "egna-hems"-karaktär, med fasadbeklädnad av aluminiumpanel. Vid eventuella framtida renoveringsarbeten bör eftersträvas att anpassa fasadmaterialet till omgivande bebyggelse.

37

Tunhem 1:1, Bastan 2.

Bostadshus 1880-tal, uthus 1880-tal, avträde 1880-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd lockpanel. Takbeklädnad av papp.

Värdering

Mycket välbevarat bostadshus av enkelstugetyp, beläget i sluttningen väster om Flogvägen. Huset var tidigare backstuga under V:a Tunhems prästgård. Byggnaden har genomgått en mycket pietetsfull renovering.

Kommentar

Bostadshuset med omgivande trädgård samt uthusbyggnader bör bibehålla sin nuvarande karaktär.

38

Tunhem 1:22, Bastan 3

Bostadshus 1914, vedbod/lillstuga 1930-tal, f.d. svinhus 1930-tal, uthus 1940-tal, källare 1914, källare 1940-tal.

Beskrivning

Bostadshus uppfört i trä med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder samt vindskivor. Sadedeltak täckt med tvåkupigt tegel. Uthus byggda i trä med faluröd locklist- resp. lockpanel. Takbeklädnad av en- och tvåkupigt tegel samt plåt. Källare uppförda i sten med takbeklädnad av enkupigt tegel och papp.

Värdering

Välbevarat bostadshus av enkelstugetyp. Tillsammans med uthusbyggnader och omgivande fruktträdgård utgör torpet en viktig del av bebyggelsemiljön i Floget.

Kommentar

Bostadshuset med trädgård och uthus bör bibehållas i sitt nuvarande utseende.

39

Tunhem 1:2, Starkebacken

Bostadshus 1900-tal, uthus 1910-tal, källare 1910-tal.

Beskrivning

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med brun resp. gul locklistpanel samt panel-på-förvandring. Dörr- och fönsterfoder brunmålade. Sadedeltak klätt med betongtegel. Uthus byggt i trä med faluröd masonitfasad. Stenkällare med torvtak.

Kommentar

Bostadshuset är närmast att hänföras till gruppen dubbelradhus. Husets fasadfärg bör vid ommålning anpassas till omgivande bebyggelse.

Obj. nr 38

Bebyggelsemiljön vid
Floget

FLOGET OBJEKT NR.

Förteckning över enskilda objekt i Floget.

Fastighetsbeteckning		Nr i utredningen
Hol 1:18, 1:31		22
Hol 1:19		17
Hol 1:22		15
Hol 1:24		5
Hol 2:2		23
Hol 2:7	Korsbogården	30
Hol 4:17		19
Hol 4:18		20
Hol 6:1	Lunnebacken	21
Hol 7:1	Höglunda	24
Hol 8:1	"Klockar-Eriks"	27
Hol 9:1		8
Hol 11:1	Alekleven	28
Hol 12:1	Furulund	12
Hol 16:1		29
Hol 17:1		18
Hol 18:1, 19:1	Solliden	11
Hol 20:1		9
Hol 25:1		16
Hol 25:1	Haga	25
Hol 25:3		14
Hol 25:4		13
Hol 27:1	Högsäter	10
Hol 28:1		26

Nygård 1:4
 Nygård 2:1
 Nygård 2:1
 Nygård 2:1
 Nygård 2:1
 Nygård 2:2

Tunhem 1:1
 Tunhem 1:1
 Tunhem 1:2
 Tunhem 1:3
 Tunhem 1:22
 Tunhem 1:25
 Tunhem 1:26
 Tunhem 1:30
 Tunhem 1:31

Lyckhem

Bergatorpet

Aleklev
 Bastan 2
 Stackebacken

Bastan 3
 Bäckelid

Aleklev

7
 1
 2
 3
 4
 6

35
 37
 39
 32
 38
 31
 36
 34
 33

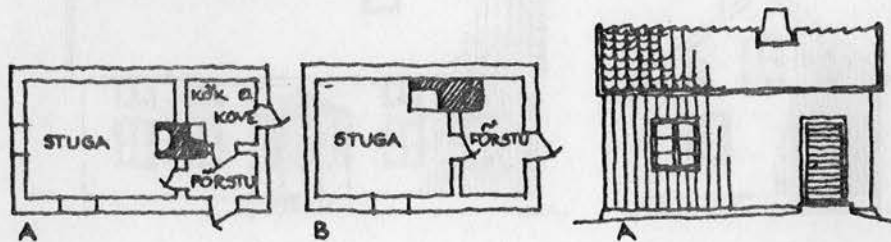
Förteckning över värdens öfver 1 fäst.

Förteckning

Hol 1:1
 Hol 1:2
 Hol 1:3
 Hol 1:4
 Hol 2:1
 Hol 2:2
 Hol 2:3
 Hol 2:4
 Hol 2:5
 Hol 2:6
 Hol 2:7
 Hol 2:8
 Hol 2:9
 Hol 2:10
 Hol 2:11
 Hol 2:12
 Hol 2:13
 Hol 2:14
 Hol 2:15
 Hol 2:16
 Hol 2:17
 Hol 2:18
 Hol 2:19
 Hol 2:20
 Hol 2:21
 Hol 2:22
 Hol 2:23
 Hol 2:24
 Hol 2:25
 Hol 2:26
 Hol 2:27
 Hol 2:28
 Hol 2:29
 Hol 2:30
 Hol 2:31
 Hol 2:32
 Hol 2:33
 Hol 2:34
 Hol 2:35
 Hol 2:36
 Hol 2:37
 Hol 2:38
 Hol 2:39
 Hol 2:40
 Hol 2:41
 Hol 2:42
 Hol 2:43
 Hol 2:44
 Hol 2:45
 Hol 2:46
 Hol 2:47
 Hol 2:48
 Hol 2:49
 Hol 2:50
 Hol 2:51
 Hol 2:52
 Hol 2:53
 Hol 2:54
 Hol 2:55
 Hol 2:56
 Hol 2:57
 Hol 2:58
 Hol 2:59
 Hol 2:60
 Hol 2:61
 Hol 2:62
 Hol 2:63
 Hol 2:64
 Hol 2:65
 Hol 2:66
 Hol 2:67
 Hol 2:68
 Hol 2:69
 Hol 2:70
 Hol 2:71
 Hol 2:72
 Hol 2:73
 Hol 2:74
 Hol 2:75
 Hol 2:76
 Hol 2:77
 Hol 2:78
 Hol 2:79
 Hol 2:80
 Hol 2:81
 Hol 2:82
 Hol 2:83
 Hol 2:84
 Hol 2:85
 Hol 2:86
 Hol 2:87
 Hol 2:88
 Hol 2:89
 Hol 2:90
 Hol 2:91
 Hol 2:92
 Hol 2:93
 Hol 2:94
 Hol 2:95
 Hol 2:96
 Hol 2:97
 Hol 2:98
 Hol 2:99
 Hol 2:100

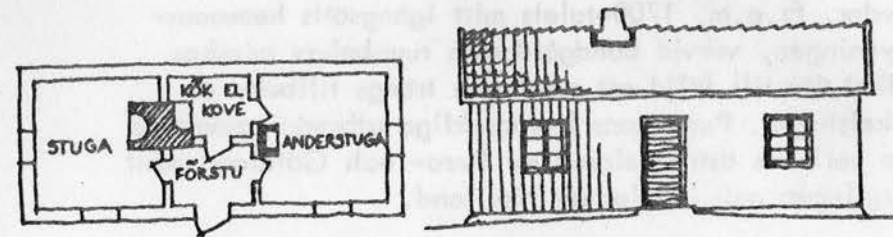
BYGGNADSTYPER

Här nedan redovisade byggnadstyper är de vanligast förekommande bland byggnadsbeståndet uppfört före år 1900. Samtliga benämningar av nedanstående husformer, ingår i den vedertagna etnologiska terminologin.

ENKELSTUGAN (enkel byggning)

Enkelstugan (planskiss A) anses allmänt härröra från de under medeltiden fullt utvecklade gavelvåle- och gavelförstuhusen, av vilka gavelvålehuset är det äldsta (planskiss B), och där gavelförstuhuset till skillnad från gavelvålehuset har svalen inbyggd till ett slutet förrum. Denna planform är karakteristisk för bodar och källare, men har också ofta tillämpats i stugor och bastur. Enkelstugan har troligen uppkommit genom att gaveldörren i gavelförstuhuset flyttats till långsidan, varvid förstun avdelades i en kammare, i vilken senare det s.k. förstuköket inreddes. Tidigare hade kökets funktioner varit förlagda till stugutrymmet. Enkelstugan i sin utvecklade form består sålunda av ett större vardagsrum el. stugan samt av ett mindre förstuparti i vilket

också inryms ett mindre kök. Till sin typ har stugan varit vanlig i större delen av landet, med en något mindre utbredning i syd- och västsverige. De äldst bevarade enkelstugorna i landet sträcker sig tillbaka till 1500-talet, medan byggnadstypen finns rikligast företrädd i samband med 17-1800-talets hemmansklyvningar. Fr.o.m. mitten av 1750-talet blir det vanligt att byggnaden tillförs en övervåning, och stugtypen får den form vilken brukar benämnas Dalsslandsstugan.

PARSTUGAN (enkel byggning)

Parstugan har till sin form med all sannolikhet ursprungligen utgjorts av en enkelstuga, till vilken fogats ytterligare ett rum, och byggnaden fick en planform vilken motsvaras av två större gavelrum på var sida om en mittförstu (se planskiss). Det nytillkomna utrymmet fick ofta benämningen anderstuga och hade i sin tidigaste form funktionen av oeldat finrum och förrådsutrymme, men kom under 1800-talet allmänt att utgöra ett renodlat finrum. Då det under 1800-talet blev allmän sed att uppföra 2-våningshus också på landsbygden, så fick ibland övervåningens natt-

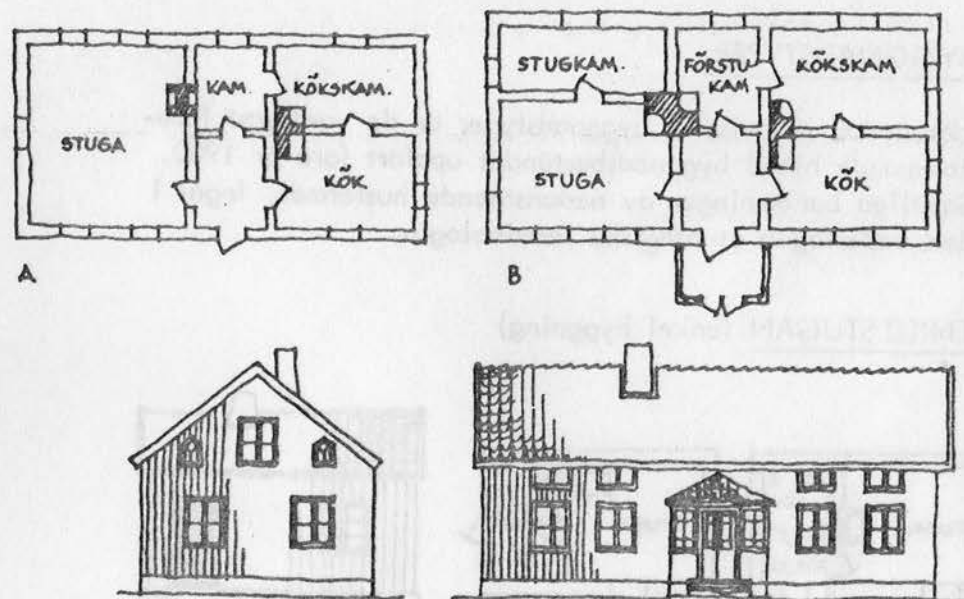
stuga funktionen av finrum. Ursprungligen hade vardagsstugan fungerat som matlagningsplats, men denna funktion överflyttades under sent 1600-tal till ett särskilt kök innanför förstun i den s.k. koven, varvid liksom hos enkelstugan också hos parstugan ett s.k. förstukök tillkommer.

I källor som exempelvis domböcker står att läsa att parstugan var en vanlig bostadsform bland bönder samt på prästgårdar redan under 1500-talet, medan den under 1600-talet skulle varit vanligast på herr- och ämbetsgårdar. Fr.o.m. 1700-talets mitt igångsätts hemmansklyvningen, varvid bondgårdarnas rumsbehov minskas vilket får till följd att parstugan trängs tillbaka av enkelstugan. Parstugans huvudsakliga utbredningsområde har varit de östra delarna av Svea- och Götaland samt bergslagen och i delar av Norrland.

DUBBELRADHUS (dubbel byggning)

Rentässansens krav på symmetri återspeglas bl.a. i parstugan. Ett krav växte också fram på en uppordning av rummen i dubbla led och fr.o.m. 1800-talet övergick man mer och mer till att genom längsgående skiljeväggar få fram en dubbelrad av rum, vilket också åstadkomms genom längsidestillbyggen. Bland de absolut tidigaste formerna för dubbelradhusen står 15-1600-talets herrgårdar, där parstugan ofta utökad med en gavelkammare utgjorde huvudbyggnaden. Längsindelningen åstadkomms här genom att låta väggarna löpa genom huvudrummen.

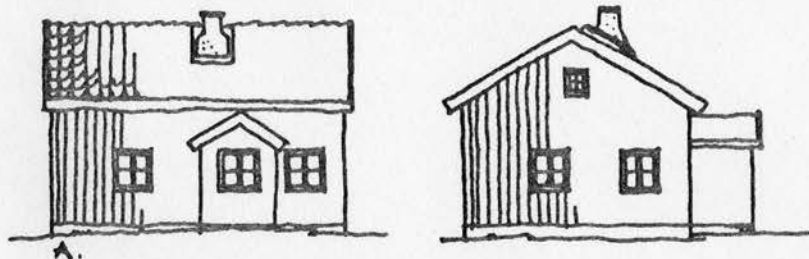
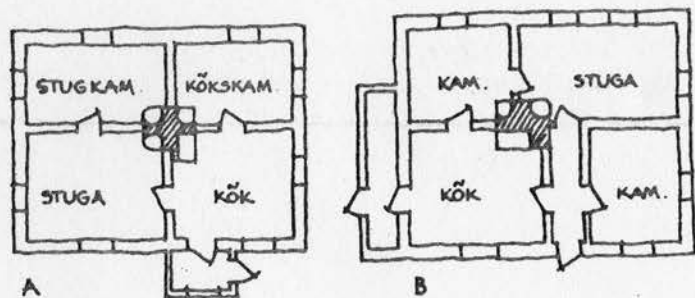
DUBBELRADHUS (dubbel byggning)

Bland bondebebyggelsen uppträder dock de dubbla leden först under 1800-talets första hälft.

VÄSTSVENSKA DUBBELHUS (dubbel byggning)

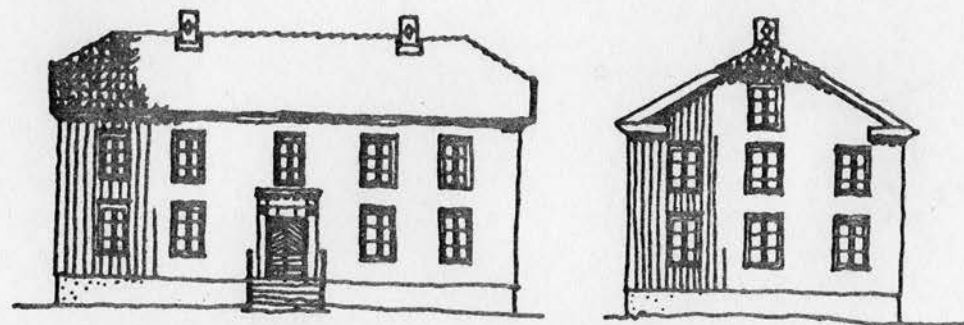
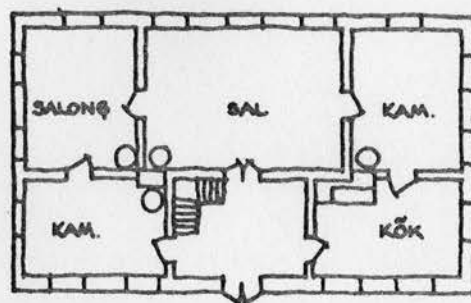
Dess huvudsakliga grundform har utgjorts av i det närmaste en kvadratisk planform och planerade så att två rum legat jämsides, vilket vanligtvis resulterade i fyra huvudrum, där de ofta timrade mellanväggarna bildat nästan regelbundna kort (se planskiss). Bostadsformen anses allmänt utvecklad ur enkelstugan eller den enkla byggningen, till vilken man utmed bakre långväggen

uppfört en skjul eller liknande. Dessa tillbyggen timrades sedermera in med bostadskroppen och man fick två sidokamrar. Dubbelhuset kom att utgöra en byggnad bestående av tre rum och kök. Vanligtvis har hustypen varit uppförd i 1 1/2 plan, med en mer eller mindre inredd vind. Några exempel finns på byggnader i två våningar där planlösningen i de båda våningarna i regel är överensstämmande. Det västsvenska dubbelhuset karakteriseras exteriört av enkelhet och symmetri. Som framgår av byggnadstypens benämning har dess huvudsakliga utbredningsområde varit västsverige, ex. Bohuslän. De tidigaste formerna börjar uppträda under ti-

dig 1800-tal. Ur dess grundform har sedan en mängd varianter utvecklats främst fr.o.m. 1860-talet. Det är bl.a. bland dessa byggnader man återfinner den rikliga förekomsten av s.k. snickarglädje, kanske främst i Bohuslän.

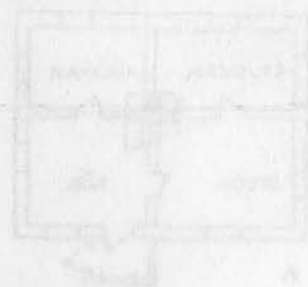
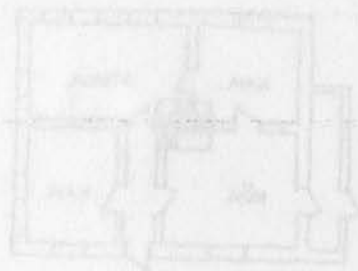
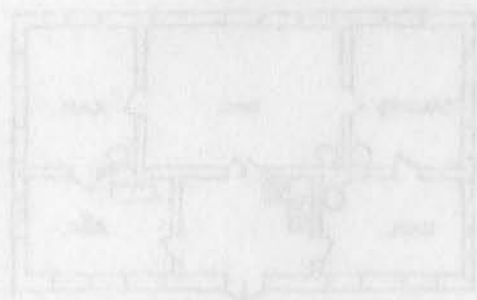
SALSBYGGNADER

Barockens ideer om centraliseringsprincipen och renässansens krav på symmetri återspeglas i de s.k. salsbyggnaderna, vilka började göra sig gällande i vårt land

främst under 1600-talet. Man strävade efter ett huvudrum eller en sal i byggnadens mitt efter franska förebilder. De byggnader vilka först uppfördes efter dessa principer var herrgårdsbyggnader och det är först under 1800-talet man återfinner dessa tendenser bland bondebebyggelsen.

HERRGÅRDSBYGGNAD

uppfört en djup eller liknande. Dessa tillbyggnader till-
 rades sedermera in med bostadsrummen och man fick två
 våningar. Dubbelhuset kom att utgöra en byggnad på
 stället av tre rum och kök. Vänligtvis har huset
 varit uppfört i 1/2 plan, med en mer eller mindre
 fördelning. Någon exempel finns på byggnader i två
 våningar, där planlösningen i de båda våningarna i
 regel är tvärsymmetrisk. Det västerländska dubbelhu-
 set kännetecknas särskilt av enkelhet och symmetri.
 Det framgår av byggnadstypens benämning hur det har
 varit tillkommit i två våningar, ex. de
 husen. De så kallade lammarna börjar uppträda under ti-

ÄLVSBORGS LÄNS MUSEIFÖRENING
Box 206, 462 01 Vänersborg